

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2011

Petra MAŤÁTKOVÁ

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

**Sychrovská pamětní kniha
Život Rohanů na Sychrově v letech 1820 - 1892**

Petra Mat'átková

**Bakalářská práce
2011**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Petra MAŤÁTKOVÁ**
Osobní číslo: **H07456**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny**
Název tématu: **Sychrovská pamětní kniha Život Rohanů na Sychrově
v letech 1820 - 1892**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je na základě rozboru sychrovské pamětní knihy zmapovat soukromý a společenský život Rohanů na Sychrově v kontextu dějin 19. století. Práce bude příspěvkem k dějinám šlechty a dějinám každodennosti tohoto období.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- Knihovna Státního zámku Sychrov, Gedenkbuch des Schlosses Sychrov, sign.VIII 0/3,inv.č. 3357. - Státní oblastní archiv Litoměřice - pobočka Děčín, Rodinný archiv Rohanové, Ústřední správa rohanských velkostatků. - SLAVÍČKOVÁ, Hana. Rodinný archiv Rohanů. In: Sborník archivních prací 35. 1985, s. 163 - 282. - MŽYKOVÁ, Marie. Rohanská portrétní galerie. Sychrov - Liberec, 1985. - POSPÍŠILOVÁ, Marie. Vývoj sychrovských zámeckých interiérů. Sychrov - Liberec, 1988. - Kníže Kamil Rohan, novogotika a zámek Sychrov. Sborník příspěvků z odborného semináře. Sychrov, 2004.

Vedoucí bakalářské práce:

prof. PhDr. Milena Lenderová, CSc.
Ústav historických věd

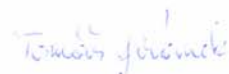
Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2011**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2010

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 10. 3. 2011

Petra Maťátková

ANOTACE

Tato práce se zabývá rozborem Sychrovské pamětní knihy, která vznikla v průběhu druhé poloviny 19. století na přání knížete Kamila Rohana. Na začátku je věnována pozornost kritice samotné pamětní knihy, jakožto významného historického pramene, a je zde také stručně nastíněna historie rodu Rohanů. Těžiště práce však spočívá v analýze jednotlivých zápisů pamětní knihy, které můžeme podle jejich charakteru rozčlenit do několika podskupin tvořících základ jednotlivých kapitol. Důraz je kladen především na prezentaci osobnosti knížete Kamila Rohana, která prostupuje celou pamětní knihou. Získané poznatky podhalují mentalitu a projevy životního stylu šlechty v 19. století.

KLÍČOVÁ SLOVA

šlechta – 19. století – Rohanové – kníže Kamil Rohan – Sychrov – pamětní kniha

TITLE

Sychrov's memorial book

The life of the Rohans at Sychrov in the years 1820 - 1892

ANNOTATION

This work is concerned with analysis of Sychrov's memorial book which originated in the course of second half of 19th century as a wish of a prince Kamil Rohan. At the beginning of the analysis there is a focus on the criticism of the memorandum itself as this is a significant historic origin and also a brief history of Rohan's lineage is shown here. But the very concern of the work consists in the analysis of the particular records in the memorial book which can be separated according to their character into several sub groups making up the base of the particular chapters. But above all the presentation of the figure of the prince Kamil Rohan is emphasised here as the spirit of this person is obvious through all the memorial book. These pieces of knowledge show the mentality and manifestation of lifestyle of the aristocracy in the 19th century.

KEY WORDS

aristocracy – 19th century – the Rohans – prince Kamil Rohan – Sychrov – memorial book

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych chtěla především poděkovat prof. PhDr. Mileně Lenderové, CSc., vedoucí své práce, za její ochotu, podporu a cenné rady, které mi poskytla při psaní mé bakalářské práce. Dále velmi děkuji PhDr. Miloši Kadlecovi, řediteli NPÚ ÚOP Liberec a kastelánovi Státního zámku Sychrov, za zpřístupnění Sychrovské pamětní knihy a vstřícnost, se kterou se mi vždy věnoval. V neposlední řadě děkuji své rodině za podporu, kterou mi po celé mé studium poskytuje.

Obsah

Úvod	- 1 -
I. Gedenkbuch des Schlosses Sichrow	- 4 -
I. 1. Pamětní kniha jako historický pramen.....	- 4 -
I. 2. Sychrovská pamětní kniha	- 4 -
II. Historie rodu Rohanů	- 7 -
II. 1. Rohanové ve Francii	- 7 -
II. 2. Velká francouzská revoluce a emigrace	- 10 -
II. 3. Rohanové v Čechách	- 11 -
II. 4. Rodina Karla Alaina Gabriela Rohana	- 12 -
III. Kníže Kamil Rohan a jeho obraz v Sychrovské pamětní knize	- 14 -
IV. Rodinné události	- 23 -
V. Významné návštěvy na Sychrově	- 27 -
V. 1. Bourboni na Sychrově	- 28 -
V. 2. Habsburkové na Sychrově	- 31 -
V. 2. 1. Arcivévoda Štěpán Viktor	- 31 -
V. 2. 2. Ferdinand I.	- 32 -
V. 2. 3. František Josef I.....	- 34 -
V. 2. 4. Korunní princ Rudolf	- 35 -
V. 3. Pruský král Vilém I. na Sychrově	- 36 -
VI. Proměny sychrovského zámku	- 38 -
VI. 1. Vývoj zámku a jeho podoby před novogotickou přestavbou.....	- 38 -
VI. 2. Novogotická přestavba.....	- 41 -
VII. Sychrovský park	- 47 -
VII. 1. Původní barokní zahrada dostává novou podobu	- 47 -
VII. 2. Nejslavnější období sychrovského parku	- 49 -
VIII. Záznamy o počasí	- 54 -
Závěr	- 56 -
Seznam pramenů a literatury	- 57 -
Přílohy	- 62 -
Resumé	- 72 -

Úvod

Cílem předkládané bakalářské práce je na základě rozboru Sychrovské pamětní knihy¹ přispět nejen k poznání života Rohanů na Sychrově, ale především poukázat na mentalitu a projevy specifického životního stylu šlechty v 19. století.

V centru pozornosti práce stojí osobnost knížete Kamila Rohana,² bezesporu nejvýznamnějšího představitele Rohanů v Čechách, se kterým je spojen i vznik samotné Sychrovské pamětní knihy. Význam tohoto pramene spočívá především ve skutečnosti, že kromě popisu jednotlivých událostí, které nám umožňují nahlédnout do mikrosvěta Rohanů, zde figuruje rovina pro tuto práci mnohem podstatnější, a to rovina prezentace osobnosti samotného knížete a šlechtictví jako takového. Pamětní kniha začala být psána roku 1859, její první část však retrospektivně popisuje již události od roku 1820, tedy od zakoupení Sychrova Rohany. Z toho důvodu jsem pro časové vymezení práce zvolila právě léta 1820 - 1892, kdy druhý z letopočtů představuje rok úmrtí knížete Kamila.

Tento pramen nebyl do dnešní doby podroben žádné analýze, pouze některé pasáže začaly být editovány PhDr. Milošem Kadlecem ve Sborníku Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Liberci. Jedná se však pouze o výběr zajímavých, nijak nekomentovaných, zápisů. Přínos své práce shledávám právě v rozboru knihy jako celku a komparaci informací v ní obsažených s dodnes publikovanou literaturou zabývající se touto tematikou.

Práce je rozdělena do osmi základních kapitol. Úvodní část první kapitoly se zabývá obecnou charakteristikou a významem pamětních knih. Následně je pozornost věnována samotné Sychrovské pamětní knize a jejímu rozboru z hlediska formální úpravy a stylizace.

Druhá kapitola je stručným shrnutím historie rodu Rohanů, přičemž pozornost není věnována pouze dějinám rodu po jeho příchodu na území Čech, ale přibližuje také důležité momenty v celé jeho historii. Při psaní této kapitoly jsem vycházela především z práce Hany Slavičkové,³ jež se dějinami rodu dlouhodobě zabývá a významně se podílela na uspořádání rodového archivu umístěného v děčínské pobožce Státního oblastního archivu v Litoměřicích.

¹ Originální německý název zní *Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. V práci budu uvádět jeho volný překlad *Sychrovská pamětní kniha*, a jelikož se jedná o název, slovo *Sychrovská* je psáno s velkým počátečním písmenem.

² Jméno knížete Kamila Rohana budu v práci uvádět v jeho české podobě, pouze v německých citacích je jméno psáno francouzsky - Camill.

³ SLAVÍČKOVÁ, Hana. Rodinný archiv Rohanů. In: *Sborník archivních prací* 35. Praha: Panorama, 1985, s. 163-282. ISSN 0036-5246.

Dále jsem čerpala z druhého čísla kulturněhistorické revue Cour d'honneur,⁴ které je věnováno právě dějinám Rohanů a zámku Sychrov. Mnoho obecných informací o historii rodu jsem získala také z genealogických webových stránek.⁵

Třetí kapitola je zaměřena na život a osobnost knížete Kamila Rohana a jeho obraz v Sychrovské pamětní knize. Kromě rozboru tohoto pramene se kapitola opírá zejména o publikaci I. Rohana *Zámek Sychrov: Novogotický památník rodu Rohanů*.⁶ Obecné poznatky týkající se života šlechty v 19. století jsem pak získala především ze studie J. Matějčka⁷ a práci Z. Bezecného.⁸

Následující část práce spočívá v analýze jednotlivých zápisů pamětní knihy, které jsou podle jejich charakteru rozčleněny do několika kategorií tvořících základ jednotlivých kapitol. První z nich se věnuje popisu rodinných událostí a průběhu rituálů s nimi spojených. Obsáhlejší informace týkající se těchto přechodových rituálů mi poskytla kniha M. Lenderové, T. Jiráka a M. Mackové *Z dějin české každodennosti*⁹ a studie V. Grubhoffera,¹⁰ jež se zabývá průběhem šlechtických pohřbů. Další kapitola rozebírá průběh návštěv sychrovského zámku a význam, který jim byl přikládán. Po jejich obecné charakteristice je pozornost soustředěna na nejvýznamnější hosty, a to příslušníky rodu Bourbonů, Habsburků a pruského krále Viléma I. Informace o životech těchto osobností jsem pak čerpala například z přehledových prací B. Hamannové¹¹ a P. Hartmanna.¹² Následující dvě kapitoly jsou zaměřeny na architektonickou podobu zámku Sychrov a proměny jeho

⁴ Cour d'honneur, č. 2, 1998, s. 33 - 35. ISSN 1212-0987.

⁵ WURZBACH, Constantin. *Biographisches Lexikon des Kaisertums Österreich*. XXVI. Teil. Wien, 1874. (digitalizovaná verze na

<http://www.literature.at/collection.alo?from=1&to=50&orderby=author&sortorder=a&objid=11104&page=>);

dále také MERAVIDGLIA-CRIVELLI, R. J. *Der Böhmisches Adel*. Nürnberg: Bauer & Raspe, 1886. (digitalizovaná verze na <http://www.historie.hranet.cz/heraldika/pdf/meraviglia1886-201-210.pdf>).

⁶ ROHAN, Inge. *Zámek Sychrov: novogotický památník rodu Rohanů*. Spolek přátel zámku Sychrov, 1996. ISBN neuvedeno.

⁷ MATĚJČEK, Jiří. Šlechta v českých zemích v 19. století. In: BORÁK, M. - MACHAČOVÁ, J. (ed.). *Slezský sborník*. Opava: Slezský ústav SZM, 2004, roč. 98, č. 4, s. 279-299. ISSN 0037-6833.

⁸ BEZECNÝ, Zdeněk. Příliš uzavřená společnost: Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v druhé polovině 19. a na počátku 20. století. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2005. ISBN 80-7040-698-4; TÝŽ. Sňatky české šlechty ve druhé polovině 19. století. In: PETRBOK, Václav (ed.). *Sex a tabu v české kultuře 19. Století*. 1. vydání. Praha: Academia, 1999, s. 88-93. ISBN 80-200-0685-0.

⁹ LENDEROVÁ, M. - JIRÁNEK, T. - MACKOVÁ, M. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1683-4.

¹⁰ GRUBHOFFER, Václav. Posvátné v profánním aneb smrt a pohřeb šlechty na samém konci „dlouhého“ 19. století. In: SVOBODA, Milan (ed.). *Historie 2005. Sborník prací z celostátní studentské vědecké konference konané 8. a 9. prosince 2005 v Liberci*. TU Liberec, 2006, s. 269-318. ISBN 80-7372-041-8.

¹¹ HAMANNOVÁ, Brigitte. *Habsburkové: životopisná encyklopedie*. 2. vydání. Praha: Brána, 2001. ISBN 80-7243-109-9.

¹² HARTMANN, Peter. *Francouzští králové a císaři novověku*. 1. vydání. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-517-7.

parku. Tomuto tématu se z hlediska dějin umění a architektury věnovala již řada autorů,¹³ jejichž poznatky jsem ve své práci využila právě při analýze zápisů Sychrovské pamětní knihy, které přestavbu zámku a úpravy jeho parku popisují. Poslední kapitola je stručným shrnutím záznamů o počasí, kterým byl v pamětní knize každoročně věnován určitý prostor.

Kapitoly, ve kterých jsou využity informace ze Sychrovské pamětní knihy, jsou doplněny také řadou úryvků z tohoto pramene, uvedených jak v původním jazyce, tak ve volném překladu do češtiny.¹⁴

Pro realizaci této práce byla kromě analýzy Sychrovské pamětní knihy, umístěné v knihovně Státního zámku Sychrov, použita řada knih, studií, genealogických prací a webových odkazů, které jsou uvedeny v seznamu pramenů a literatury. Vzhledem k zaměření práce, kdy cílem byla, na základě rozboru Sychrovské pamětní knihy, rekonstrukce životního stylu šlechtice v 19. století, byla použita metoda biografická. Biogram knížete Kamila Rohana může také sloužit k případným prosopografickým studiím.

¹³ Přestavbám a podobě zámku Sychrov se věnují například práce: POSPÍŠILOVÁ, Marie. *Vývoj sychrovských zámeckých interiérů*. Státní zámek Sychrov, 1988. [nestr.] ISBN nevedeno; KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla období romantismu a historismu*. 1. vydání. Praha: Akropolis, 2001. ISBN 80-7304-003-4; KADLEC, Miloš. *Bušková dílna a zámek Sychrov*. Státní zámek Sychrov, 1995. ISBN nevedeno.

¹⁴ Z grafických důvodů je mezi vlastním překladem německého textu a citací pramene vždy vloženo „In“.

I. Gedenkbuch des Schlosses Sichrow (Sychrovská pamětní kniha)

I. 1. Pamětní kniha jako historický pramen

Pamětní knihy se řadí do kategorie tzv. sdělovacích pramenů institucionálního původu a spolu s kronikami patří mezi významné narativní historiografické prameny, jejichž primárním úkolem bylo zachovat povědomí o určitých událostech a době, v nichž vznikaly, pro budoucí generace.

Nejčastěji se můžeme setkat například s městskými pamětními knihami a kronikami nebo s kronikami vesnic a obcí, kde tamější písmáci shromažďovali záznamy týkající se významných událostí. Pamětní záznamy zanechalo také mnoho klášterů a jiných církevních institucí. Od poloviny 18. století různých kronik a pamětnic přibývalo, v hojnějším počtu se objevovaly školní kroniky a v 19. století, v souvislosti s rozmachem spolkového života, vznikaly ve velkém počtu také kroniky různých spolků a zájmových organizací.¹⁵

První nařízení o pamětních knihách v českých zemích bylo vydáno roku 1835 nejvyšším českým purkrabím Karlem Chotkem a k 1. lednu následujícího roku zavedlo povinnost vést kroniku ve všech městech, městysech a obcích světské i duchovní vrchnosti.¹⁶

I. 2. Sychrovská pamětní kniha

Pokud se zaměříme přímo na Sychrovskou pamětní knihu, jíž je práce věnována, je nutné poukázat na několik specifíků, kterými se od výše zmiňovaných pramenů liší.

V tomto případě se totiž jedná o pramen, který vznikl na přání šlechtice a měl budoucím generacím více než události, které se na Sychrově v daném období udály, zdůraznit a připomenout především význam a slávu rohanského knížecího rodu. Přes všechny eufemismy, zdvořilostní formulky a svou silnou stylizační stránku je tato pamětní kniha významným pramenem, který nás informuje nejen o životě Rohanů na Sychrově.

¹⁵ HROCH, Miroslav et al. *Úvod do studia dějepisu*. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. s. 142-146. ISBN neuvedeno.

¹⁶ HROMÁDKA, Tomáš. *Kroniky*. 2. vydání. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2006. [cit. 2011-02-22]. URL: <http://new.nipos-mk.cz/wp-content/uploads/2009/03/kroniky_2vydani.pdf>.

Zápisy bychom mohli rozdělit do několika skupin podle jejich charakteru. Mezi ty nejdůležitější se řadí záznamy o významných návštěvách, zápisy týkající se panství a zámku (hospodářské zápisy, přestavby, úpravy parku, apod.), rodinné události (narození potomků, sňatky, pohřby) a okrajově také informace o důležitých událostech doby, které se Sychrovem neměly přímou souvislost.

Kniha začala být psána na konci padesátých let 19. století na přání knížete Kamila Rohana, jenž se na její tvorbě také zčásti podílel. Jméno samotného autora textu pamětní knihy známo není, zřejmě se jednalo o některého z knížecích úředníků. První část knihy retrospektivně zachycuje už události z let 1820 - 1859 a byla zřejmě sepsována ze starších podkladů. Zápisy pak chronologicky pokračují až do roku 1899, tedy ještě 7 let po smrti knížete Kamila.

Cílem retrospektivně psaných záznamů bylo zřejmě zachytit novou etapu dějin rodu od jejího začátku, tedy od zakoupení sychrovského zámku, a vytvořit tak ucelený přehled rohanské historie na území severních Čech. Smyslem tedy bylo zachování určité kontinuity prostřednictvím zachycení celého působení Rohanů na Sychrově a neomezování se tak pouze na období, kdy byl jeho vlastníkem kníže Kamil.

Forma záznamů zachycujících události po roce 1859 je oproti retrospektivním zápisům částečně odlišná, a to především z hlediska jejich členění. Došlo k určitému oddělení záznamů týkajících se stavebních úprav zámeckého areálu a hospodářských zápisů, které jsou od této doby vždy souhrnně uváděny na konci každého roku. Z charakteru zápisů po roce 1860 dále vyplývá, že byly zaznamenávány nedlouho po samotných událostech, jejichž většinu si sám autor prožil a nemusel se tedy spoléhat pouze na starší záznamy nebo vyprávění jiných osob. Ve druhé části knihy je také patrná větší tendence prezentovat a oslavovat samotnou osobnost knížete Kamila. Ve větší míře jsou zde také uváděny hospodářské zápisy, které se týkají především úrody a meteorologických údajů.

Pokud jde o formální stránku pamětní knihy, do roku 1885 byla psána na volných průběžně paginovaných dvojlistech, od října roku 1885 pak byly zápisy zaznamenávány na menších zažloutlých dvouarších ručního papíru. Záznamy na sebe chronologicky navazují, následující rok je vždy od předchozího oddělen velkým tučně psaným letopočtem. Jednotlivé údaje v daném roce jsou od sebe taktéž zřetelně odděleny římskou nebo latinskou číslovkou.

Z hlediska jazykového byla kniha psána německým kurentem, až na určité výjimky, a to záznamy z let 1876 – 1880, které byly psány německy, avšak humanistickým písmem a zápisy z roku 1898, které byly psány česky humanistickým písmem. Humanistickým písmem byla psána také veškerá jména včetně oslovení a titulatury a místopisné názvy.

U řady místopisných názvů je patrný vliv německého pravopisu, například Sychrov je psán jako „*Sichrow*“. Písmo je úhledné, dobře čitelné, škrty nebo přepisy se v textu téměř nevyskytují, zápisy byly zřejmě dopředu podrobně promyšleny. Zkratky se v textu vyskytují minimálně, především u slov, která se často opakují. Většina z nich byla použita v titulatuře, kde autor textu jednotlivá slova zkracuje, například „*Seine*“ zkracuje na „*S^e*“ a „*Seiner*“ na „*S[“]*. Dalšími často se opakujícími výrazy jsou „*kaiserlich*“ a „*königlich*“, která jsou zkrácena na pouhé „*k:k*“ a výraz „*apostolisch*“ je uváděn jako „*apost*“.

Pamětní kniha je dnes uložena v knihovně Státního zámku Sychrov v kazetě o rozměrech 41,5 x 30 x 6 cm. Tato kazeta je potažena hnědou kůží s mosaznými rohy a masivním zámkem. Její vrchní strana je zdobena mosazným nápisem *Gedenkbuch des Schlosses Sichrow* a iniciálou CR (Camill Rohan).

II. Historie rodu Rohanů

II. 1. Rohanové ve Francii

Počátky rodu Rohanů jsou úzce spjaty s bretaňským vévodstvím. Právě zde se již v desátém století začala psát historie rodu, jehož členové se postupem času zařadili mezi nejvlivnější a nejbohatší šlechtu Francie.

Dějiny rodu¹⁷ bychom mohli rozdělit do tří období, kdy první zahrnuje nejstarší historii rodu a jeho působení v rámci dějin bretaňského vévodství. Za mezníky druhého období lze považovat příchod Rohanů na francouzský královský dvůr a počátek Velké francouzské revoluce, jež zahájila období třetí, které zahrnuje období emigrace a integrace do prostoru habsburské monarchie, která se jim stala na více než sto let novým domovem.

První zmínka o původu rodu je uvedena v listině z roku 1088, ve které bretaňský vévoda před shromážděnými stavy stvrzuje, že Rohanové pocházejí od vládců této země. Za prapředka Rohanů je však považován již Guéthenoc, hrabě de Porhœt, mladší syn bretaňského vévodského domu, jenž žil ve druhé polovině 10. století. Užívání jména a titulu vikomt z Rohanu je pak s určitostí doloženo až rokem 1127, kdy se tak tituluje Guethenocův pravnuke Alain I.¹⁸

Do konce 15. století bylo jméno Rohanů těsně spjato s dějinami bretaňského vévodství. Během této doby byla hlavní starostí rodu především konsolidace moci a zvětšování majetku. K těmto cílům využívali zejména chytré sňatkové politiky, díky nimž došlo ke spojení s mnoha knížecími i královskými rody.¹⁹ Připojením Bretaně k Francii²⁰ a příchodem Rohanů na francouzský královský dvůr nastala pro členy rodu éra nebývalého vzestupu a vybudování si silné společenské prestiže. A to nejen sňatkovou politikou, jak již

¹⁷ Ucelenější přehled o historii rodu poskytují především práce: SLAVÍČKOVÁ, Hana. Rodinný archiv Rohanů. In: *Sborník archivních prací* 35. Praha: Panorama, 1985, s. 163-282. ISSN 0036-5246; ROHAN, Inge. *Zámek Sychrov: Novogotický památník rodu Rohanů*. Spolek přátel zámku Sychrov, 1996. ISBN neuvedeno. Základní informace o Rohanech jsou dohledatelné také v přehledových příručkách: WURZBACH, Constantin. *Biographisches Lexikon des Kaisertums Österreich*. XXVI. Teil. Wien, 1874, s. 275-282. (digitalizovaná verze na <http://www.literature.at/collection.alo?from=1&to=50&orderby=author&sortorder=a&objid=11104&page=>); dále také MERAUVIGLIA-CRIVELLI, R. J. *Der Böhmisches Adel*. Nürnberg: Bauer & Raspe, 1886, s. 201-203. (digitalizovaná verze dostupná na <http://www.historie.hranet.cz/heraldika/pdf/meraviglia1886-201-210.pdf>); *Ottův slovník naučný*. svazek XXI. Praha: J. OTTO, 1904, s. 892-894.

¹⁸ SLAVÍČKOVÁ, Hana. Rodinný archiv Rohanů. In: *Sborník archivních prací* 35. Praha: Panorama, 1985, s. 212-213. ISSN 0036-5246; obdobně ROHAN, Inge. *Zámek Sychrov: Novogotický památník rodu Rohanů*. Spolek přátel zámku Sychrov, 1996. s. 15. ISBN neuvedeno.

¹⁹ Rohanové vytvořili aliance s mnoha knížecími rody v Normandii, Léonu a Bretani a v neposlední řadě také s královskými rody Navarra a Valois.

²⁰ Francouzský král František I. Bretaň připojil k Francii roku 1514.

bylo uvedeno výše, ale zejména díky službám králi a zisku mnoha vysokých vojenských, církevních a dvorských úřadů.²¹

Ve druhé polovině 16. století byli příslušníci rodu povýšeni králem Karlem IX. do knížecího stavu a prohlášeni za pairy Francie. Získali tedy právo užívat titulu princů královské krve („Princes de naissance“) a zařadili se tím mezi čtveřici rodů, které tento titul směly užívat.²²

Rohanové figurovali také v náboženských válkách, které touto dobou Francií otrásaly. Jedna z větví rodu totiž skrze příbuzenské svazky a osobní vztahy s navarrským královským dvorem přijala kalvinismus a v osobě Jindřicha II. z Rohanu, jedné z nejvýznamnějších osobností rodu, stanula v čele hugenotů. Nastala tedy situace, kdy dvě větve rodu bojovaly proti sobě. Zatímco příslušníci větve Rohan-Gié, v čele s Jindřichem II., bojovali po boku jeho bratrance, blízkého přítele a důvěrníka bourbonského krále Jindřicha IV. Navarrského, příslušníci větve Rohan-Guéméné zůstali věrni katolicismu. Samotný Jindřich II. byl jedním z nejschopnějších vojevůdců a vojenských teoretiků své doby. Roku 1610 se po zavraždění Jindřicha IV. stal vůdcem francouzských hugenotů, kterým byl až do jejich porážky u La Rochelle v roce 1628. Kvůli své víře a sporům s prvním královským ministrem kardinálem Richelieu se v dalších letech zdržoval spíše za hranicemi Francie, avšak v jejich vojenských službách ještě krátký čas působil.²³ V roce 1637 se Jindřich přidal k vojsku Bernarda Sasko-Výmarského a téhož roku byl ve vítězné bitvě u Rheinfeldenu těžce zraněn a následkům zranění o rok později podlehl ve švýcarském klášteře Königsfeld. Jeho smrt znamenala konec větve Rohan-Gié.²⁴

Mezi dalšími osobnostmi z rodu Rohanů, které se výrazněji zapsaly do francouzských dějin, bylo také několik žen. Z nich nejznámější je nepochybně Marie Aimée Rohan-Guéméné, vévodkyně de Chevreuse, jež si získala přívlastek „krásná intrikánka“. Život této dvorní dámy a první rádkyně královny Anny Rakouské byl propleten mnoha milostnými aférami a intrikami na královském dvoře. Svým jednáním si dokázala nadělat mnoho nepřátel a po prozrazení tzv. spiknutí dam v roce 1626, v jehož čele stála, musela opustit Francii.²⁵ Její

²¹ ROHAN, Inge. *Zámek Sychrov: Novogotický památník rodu Rohanů*. Spolek přátel zámku Sychrov, 1996. s. 15, 16. ISBN neuvedeno.

²² Titul „Princes de naissance“ směly užívat čtyři domy: Lotrinský, Savojský, Bouillon a Rohan.

²³ Byl jmenován velitelem benátské armády, protihabsburského spojence Francie, a od roku 1631 velel francouzským vojskům v Padově a Grisonsku.

²⁴ SLAVÍČKOVÁ, Hana. Rodinný archiv Rohanů. In: *Sborník archivních prací* 35. Praha: Panorama, 1985, s. 218-223. ISSN 0036-5246.

²⁵ Po prozrazení spiknutí odešla vévodkyně de Chevreuse do Španělska, kde se opět dostala k tamějšímu královskému dvoru a stala se metresou Filipa IV.

osudy se staly námětem mnoha historických prací, románů a roku 1843 se dočkaly i operního zpracování v opeře Gaetana Donizettiho „Marie z Rohanu“.²⁶

Další ženou, jejíž působení u dvora bylo pro postup Rohanů stěžejní, byla Anna Julie Rohan-Soubise. Ta byla jednou z mnoha milenek Ludvíka XIV. a jeho přízně dokázala dokonale využívat ve prospěch svůj i svého rodu. Právě díky ní začal prudký vzestup rodu a růst jeho vlivu a moci u dvora. Rohanům bylo propůjčeno mnoho významných hodností a dvorských úřadů jako například úřad nejvyššího komořího, vychovatelky královských dětí,²⁷ kapitanát královské gardy, úřad velkoalmužníka Francie, štrasburské biskupství a další, ze kterých plynuly významné příjmy. Rohanové tak v průběhu 17. a 18. století nabývali stále větší moci a majetku a zařadili se mezi nejpřednější rody ve Francii. Existuje také jedna hypotéza, podle které byl Annin syn Armand Gaston, štrasburský biskup a první rohanský kardinál, levobočkem Ludvíka XIV. Neexistuje ovšem dostatek důkazů potvrzujících toto tvrzení.²⁸

Štrasburskými biskupy se stali celkem čtyři příslušníci z rodu Rohanů. Nástupci Armanda Gastona v tomto úřadu byli Francois Rohan-Soubisse, Louis Constantin Rohan-Guéméné, jenž se zasloužil o rozmach výroby fajánse a porcelánu ve Štrasburku, a Louis René Rohan-Guéméné. Posledně jmenovaný byl zapleten do jednoho z posledních velkých skandálů před vypuknutím revoluce, do takzvané „náhrdelníkové aféry“.²⁹

Jednalo se o předem připravený plán, který zosnovala Jeanne de Valois Saint Rémy, hraběnka de La Motte. Hlavní úlohu v aféře sehrál zlatý náhrdelník, zdobený modrobílými diamanty, který zhotovili dvorní klenotníci Charles August Bähmer a Paul Bassenge. Tento šperk v hodnotě asi 1 600 000 liber byl původně zhotoven pro metresu Ludvíka XV., madame du Barry. Ludvík XV. však zemřel ještě před dokončením náhrdelníku a ten pak zůstal bez kupce. Tato situace umožnila plán hraběnky de La Motte, která oslovila Louise Reného Rohana. Namluvila mu, že královna Marie Antoinetta by o onen šperk měla zájem. Louis René, který již dlouho usiloval o místo prvního ministra, se potřeboval dostat do královny přízně, a tak na návrh La Mottové, ve kterém spatřoval vhodnou příležitost pro realizaci svých plánů, přistoupil. Náhrdelník od klenotníků získal, zaručil se za něj a předal ho hraběnce

²⁶ MŽYKOVÁ, Marie. Mladá léta Marie z Rohanu, vévodkyně de Chevreuse. In: *Cour d' honneur*, č. 2, 1998, s. 38-47. ISSN 1212-0987.

²⁷ Úřad vychovatelky královských dětí zastávalo během 18. století několik příslušnic rodu Rohanů. Mezi nimi byla i komtesa de Marsan, manželka lotrinského vévody, jež během revoluce poskytla ve svém bruselském paláci útočiště mnoha příslušníkům rodu Rohanů.

²⁸ ROHAN, Inge. *Zámek Sychrov: Novogotický památník rodu Rohanů*. Salzburg: Spolek přátel zámku Sychrov, 1996, s. 17.

²⁹ SLAVÍČKOVÁ, Hana. Rodinný archiv Rohanů. In: *Sborník archivních prací* 35. Praha: Panorama, 1985, s. 227-228. ISSN 0036-5246.

de La Motte, která jej měla odevzdat královně. K Marii Antoinettě se však šperk nikdy nedostal. Jeanne de La Motte jej totiž nechala rozebrat na jednotlivé kusy, které následně rozprodala v Anglii. Podvod byl nedlouho poté odhalen. Jeanne de La Motte byla uvězněna stejně jako kardinál Rohan. Ten byl po krátké době, na přímlovu svých příbuzných, z vězení propuštěn a zbytek života strávil v ústraní a splácel dluh za náhrdelník, který splatili jeho dědicové až roku 1863.³⁰

II. 2. Velká francouzská revoluce a emigrace

Nyní bude má pozornost zaměřena na větev rodu, jejíž působení je pro tuto práci stěžejní. Jedná se o příslušníky hlavní rodové větve Rohan-Guéméné, jejíž potomci patřili mezi nepočetnou skupinu původem francouzské šlechty, která se po Velké francouzské revoluci do vlasti již nevrátila a rozhodla se natrvalo zůstat v emigraci.

Již v posledních letech „starého režimu“ nebylo postavení Rohanů-Guéméné nikterak záviděníhodné. Do osmdesátých let 18. století se ještě řadili mezi nejvlivnější aristokraty u dvora, Henri Louis Rohan-Guéméné ve svých rukou držel úřad kapitána královské gardy, zastával post vrchního komořího a jeho manželka Victorie Armanda byla poslední z rohanských dam, které zastávaly funkci guvernanky královských dětí. Nákladný způsob života u dvora a velké výdaje na reprezentaci související s vysokými funkcemi však dohnaly Rohany-Guéméné do velkých finančních problémů. Jejich zadluženost rostla a v roce 1782 byla situace již neudržitelná a byl vyhlášen bankrot rodu, který znamenal rovněž ztrátu dvorských úřadů a jejich odchod od dvora. V této době do revoluce zbývalo ještě sedm let, během nichž se Henri Louis ve Francii již nezdržoval a Victorie Armanda žila v ústraní na zámku Vigny. Jejich synové se pak za revoluce dokázali prosadit v intervenčních armádách, do Francie se již nevrátili, usadili se na území habsburské monarchie a začali tak psát novou etapu v historii rodu.³¹

Po vypuknutí Velké francouzské revoluce v roce 1789 volilo mnoho šlechticů odchod do ciziny. Nejednalo se však o masový útěk do exilu. Jen relativně málo příslušníků šlechty opustilo Francii ihned po začátku revoluce. K jejich odchodům docházelo postupně a přibývalo jich s rostoucí nenávisí vůči královské rodině a perzekucí šlechty. Zpočátku emigraci bráněno nebylo, zlom nastal až po pokusu krále o útěk v létě roku 1791. Od této

³⁰ WEISENSTEINER, Friedrich. *Dcery Marie Terezie*. Praha: Ikar, 2005, s. 221-222. ISBN 80-85944-29-4.

³¹ SLAVÍČKOVÁ, Hana. Rodinný archiv Rohanů. In: *Sborník archivních prací* 35. Praha: Panorama, 1985, s. 234-240. ISSN 0036-5246.

dobu opatření proti emigrantům pomalu narůstala, docházelo k zatýkání a konfiskacím majetku. Vše vyvrcholilo rokem 1793, kdy byl Konventem vydán zákon proti emigrantům, kteří byli prohlášeni za zrádce národa, jejich majetek byl zkonfiskován a pokud by se ve Francii objevil někdo, jehož jméno figurovalo na vyhotoveném seznamu emigrantů³², měl být popraven.³³

V roce 1792 emigrovali také tři synové Henri Louise a Victorie Armandy Rohan-Guéméné: Karel Alain Gabriel, Viktor Louis Meriadec a Jules Armand, zvaný „kníže Louis“. Prvním útočištěm se jim stal bruselský palác jejich tety hraběnky de Marsan. Bratři se v exilu zapojili do vojenské kampaně proti poměrům ve Francii. Nejprve působili ve vojsku prince de Condé a poté vstoupili do habsburských vojenských služeb, kde službu skončili s hodností polních podmaršálků a za zásluhy jim byl udělen rytířský kříž řádu Marie Terezie.³⁴

II. 3. Rohanové v Čechách

Roky 1806 - 1808 byly pro další osudy bratrů stěžejní. Právě v této době se rozhodli natrvalo usadit v Rakousku.³⁵ Důvodů pro jejich setrvání právě v habsburské monarchii mohlo být hned několik. V první řadě bylo Rakousko daleko od politicky nestabilní Francie a předpoklady pro integraci v tomto prostoru byly příznivější než například v sousedním Německu. Další výhodou bylo, že zdejší šlechta byla již dlouhou dobu kosmopolitní a již dříve ztratila svůj národní charakter. Nově příchozím rodům tak asimilace se zdejší šlechtou nepůsobila větší problémy. Nebyli to jen Rohanové, kteří se rozhodli natrvalo zůstat v emigraci, prosadit se v ní a odmítnout návrat zpět do vlasti. Podobně tomu bylo i u některých dalších, původem francouzských, rodů, například Bombellesů, St-Vincentů či Mensdorffů-Pouilly.³⁶

³² Tento seznam byl značně nepřesný a nedokonalý. Často se v něm opakovala stejná jména nebo v něm naopak byla uvedena i jména těch, kteří z Francie neemigrovali. To byl i případ výše zmiňované Victorie Armandy Rohan-Guéméné, která složila občanskou přísahu a žila v ústraní ve Vigny. Před revolucí ji to však nezachránilo, a jelikož bylo její jméno omylem uvedeno na onom seznamu, byla zatčena a více než rok vězněna v karmelitánském klášteře v Paříži.

³³ ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Radmila. *Rodinné strategie šlechty*. Praha: Argo, 2007. s. 49-60. ISBN 978-80-7203-859-6.

³⁴ SLAVÍČKOVÁ, Hana. Rodinný archiv Rohanů. In: *Sborník archivních prací* 35. Praha: Panorama, 1985, s. 245-262. ISSN 0036-5246.

³⁵ Další variantu, kterou Karel Alain touto dobou zvažoval, bylo etablovat se v Polsku, ale novou vlastní se Rohanům nakonec stalo Rakousko.

³⁶ SLABÁKOVÁ, Radmila. Emigrace francouzské revoluce - problémy a přístupy k jejímu zkoumání se zvláštním důrazem na typologii emigrace francouzské šlechty do rakouských zemí. In: *Sborník historických prací* 16. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, s. 57-65. ISBN 80-7067-993-X.

Rohanové již od roku 1806 začali s postupným budováním nového majetkového komplexu v Čechách. Mezi prvními zakoupenými statky bylo panství Řepín³⁷ na Mělnicku, které Jules Armand, bratr Karla Alaina, zakoupil od Josefa Desfours-Walderode. O dva roky později udělil Rohanům císař František I. inkolát a indigenátní diplom, kterým jim byl uznán knížecí titul a byli tak přijati mezi ostatní domy rakouského císařství.³⁸

Ihned po získání inkolátu se Karel Alain začal soustředit na postupné rozšiřování rodového majetku na území Čech. Kromě statků³⁹ na Mladoboleslavsku zakoupil roku 1816 od Viléma IX. Hessenského bývalý Černínský palác v Praze na Malé Straně.⁴⁰

Zásadní pak byla roku 1820 koupě panství Svijany se statky Sychrovem, Loukovcem, Albrechticemi a Kurovodicemi od Františka Adama Valdštejna. Tyto statky, zejména Sychrov, se později staly centrem pozemkové držby Rohanů na území Čech. Rodový majetek se ještě za života Karla Alaina rozrostl o panství Semily-Jesenný, Lomnice nad Popelkou a statky Jílové a Malý Rohozec.⁴¹

Rohanský majetkový komplex se tedy nacházel převážně na území severních Čech a zahrnoval oblasti Pojizeří, Českého ráje, Jablonecka, Podkrkonoší, Semilska, Lomnicka, Podještědí a území severně od Mnichova Hradiště, kde se rozkládalo jádro pozemkové držby rodu - panství Svijany.

II. 4. Rodina Karla Alaina Gabriela Rohana

Karel Alain pocházel z pěti sourozenců, z nichž se dospělosti dožili pouze čtyři, a to již zmiňovaní bratři a sestra Marie Louisa. Nejmladší z bratrů Jules Armand se roku 1800 oženil s Kateřinou Vilemínou Zaháňskou, dcerou Petra Birona vévody Kuronského. Kateřina Vilemína byla v době sňatku s Julesem Armandem již těhotná s ženatým baronem Gustavem Armfeltem. V lednu 1801 pak v Hamburku přivedla na svět dceru Gustavu, zvanou „Vava“,

³⁷ Po smrti Julese Armanda zdědili panství jeho synovci Kamil a Benjamin, přičemž Kamil postoupil svůj podíl svému bratrovi. Celé řepínské panství a okolní statky se tak staly majetkem Benjamina.

³⁸ MŽYKOVÁ, Marie. *Z francouzské emigrace: „Louis“, princ Rohan*. In: *Cour d' honneur*, č. 2, 1998, s. 33-35. ISSN 1212-0987.

³⁹ V letech 1808-1809 Karel Alain zakoupil na Mladoboleslavsku statky Velké Všelisy a Skalsko, roku 1818 statek Vrutici.

⁴⁰ Tento palác byl roku 1796 postaven hrabětem Vojtěchem Černínem, poté jej zakoupil vévoda Petr Kuronský. Kuronským majetkem byl do roku 1811, kdy jej vévodova dcera Paulina Hohenzollern-Hechingen prodala Vilému IX. Hessenskému. O pět let později palác zakoupili Rohanové, kteří ho v průběhu 19. století nechali přestavět do dnešní pozdně klasicistní podoby. Jejich majetkem byl palác až do roku 1945, kdy byl státem zkonfiskován. POCHÉ, E. - PREISS, P. *Pražské paláce*. 1. vydání. Praha: Odeon, 1973. s. 101. ISBN neuvedeno.

⁴¹ SLAVÍČKOVÁ, Hana. Rodinný archiv Rohanů. In: *Sborník archivních prací* 35. Praha: Panorama, 1985, s. 263-265. ISSN 0036-5246.

kteřá byla zapsána jako dítě Armfeltova bratra a vychovávána v jeho rodině ve Finsku. Manželství skončilo po pěti letech z popudu Kateřiny Vilemíny rozvodem, přičemž Jules Armand obdržel jako odstupné sto tisíc tolarů. Jules Armand měl poté ještě milostný vztah s Kateřininou mladší sestrou Paulinou Hohenzollern-Hechingen, z něhož se narodila nemanželská dcera Marie ze Steinachu.⁴²

Pokud jde o samotného Karla Alaina, jeho manželství s Louisou Aglaë de Conflans zůstalo bez mužského potomka. Narodila se jim pouze jediná dcera Berta, kterou její otec provdal za svého bratra, tedy Bertina strýce, Viktora Meriadeca.⁴³ Přes velký věkový rozdíl obou manželů bylo jejich soužití údajně šťastné, ale bohužel zůstalo bezdětné. Jejich jediné dítě totiž zemřelo při porodu. Rohanové se tak museli začít zabývat otázkou budoucího dědice rodového majetku. Z těchto důvodů začal Karel Alain uvažovat o adopci svých synovců Kamila a Benjamina, kteří byli potomky jeho sestry Marie Louisy Rohan-Rochefort a byli vychováni ve Francii. Plán adopce nakonec uskutečnil v roce 1833 Karlův bratr Jules Armand. V roce 1836 Jules Armand zemřel a o pár měsíců později ho na věčnost následovala i stávající hlava celého rodu, kníže Karel Alain. Správy majetku se na čas ujala jeho dcera Berta, která se tak stala jedinou ženskou majitelkou Sychrova i celého rodového jmění. O rok později však Berta tento zděděný majetek prodala svému bratranci Kamilovi, jenž se tak stal hlavním vlastníkem rohanských statků a později i hlavou celého rodu, kterou byl až do své smrti v roce 1892.⁴⁴

⁴² SOBKOVÁ, Helena. *Kateřina Zaháňská*. Praha: Mladá fronta, 1995. s. 76-84. ISBN 80-204-0532-1.

⁴³ K tomuto příbuzenskému sňatku bylo zapotřebí papežské dispense konsanguinity. Tu získali od papeže Pia VII.

⁴⁴ SLAVÍČKOVÁ, Hana. Rodinný archiv Rohanů. In: *Sborník archivních prací* 35. Praha: Panorama, 1985, s. 265. ISSN 0036-5246.

III. Kníže Kamil Rohan a jeho obraz v Sychrovské pamětní knize

Kníže Kamil Josef Filip Idesbald Rohan se narodil v Bruselu 19. prosince roku 1800⁴⁵ jako první mužský potomek Charlese Louise Gasparda Rohan-Rochefort a jeho manželky Marie Louisy Rohan-Guéméné. Ti patřili k politicky umírněnější části rodu, která se nakonec smířila s Napoleonem a vrátila se do Francie. Až do svých 16 let byl tedy Kamil vychováván ve Francii. Jeho další osud předurčila skutečnost, že jeho rodiče měli jako jediní z této generace Rohanů mužské potomky. Jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole, ani jeden z jeho strýců, kteří se usadili v Rakousku, se totiž mužského potomka nedočkal. Zhruba okolo roku 1816 se tedy začalo jednat o adopci Kamila a jeho bratra Benjamina jejich strýcem Karlem Alainem. I když tento akt fakticky uskutečnil až v roce 1833 Karlův bratr Jules, byl Kamil od svých 16 let připravován na úlohu budoucího dědice a pokračovatele hlavní rodové linie.⁴⁶

Bezprostředně po tomto rozhodnutí trávil Kamil většinu roku stále v Paříži nebo v Bruselu a na území habsburské monarchie se v následujících dvou letech zdržoval vždy pouze několik letních měsíců, a to především v Praze. Roku 1818 zde nastoupil roční vojenský výcvik, ale poté jako poručík u schwarzenberského hulánského pluku nenastoupil, a to z důvodu rozhodnutí rodiny, která ho jakožto dědice nechtěla vystavit žádnému možnému nebezpečí. Pro Kamila tak vojenství zůstalo pouze celoživotní zálibou, která se projevovala zejména sběratelstvím různých vojenských artefaktů, portrétů slavných vojevůdců z rodu Rohanů, podporou vojenských nemocnic apod.⁴⁷

Pokud jde o šlechtické vzdělávání, bývalo tradičně zaměřeno zejména na oblast práva a zemědělství, což vycházelo z přesvědčení, že vlastnictví a správa půdy byly odjakživa hlavní doménou šlechtického stavu.⁴⁸ Také Kamilovi se dostalo kvalitního vzdělání orientovaného zejména na jeho budoucí úlohu. Hlavní důraz byl kladen na oblast

⁴⁵ Jako rok narození knížete Kamila bývá uváděn také rok 1801 (ROHAN, Inge. *Zámek Sychrov: Novogotický památník rodu Rohanů*. Spolek přátel zámku Sychrov, 1996. s. 6. ISBN neuvedeno.; *Ottův slovník naučný XXI*. Praha: J. OTTO, 1904. s. 893.). Přesným datem narození je však 19.12. 1800 (SLAVÍČKOVÁ, Hana. Rodinný archiv Rohanů. In: *Sborník archivních prací 35*. Praha: Panorama, 1985, s. 176. ISSN 0036-5246.; MERA VIGLIA-CRIVELLI, R. J. *Der Böhmische Adel*. Nürnberg: Bauer & Raspe, 1886, s. 201-203. (digitalizovaná verze dostupná na <http://www.historie.hranet.cz/heraldika/pdf/meraviglia1886-201-210.pdf>); WURZBACH, Constantin. *Biographisches Lexikon des Kaisertums Österreich*. XXVI. Teil. Wien, 1874, s. 275-282. (digitalizovaná verze dostupná na <http://www.literature.at/collection.alo?from=1&to=50&orderby=author&sortorder=a&objid=11104&page=>).

⁴⁶ SLAVÍČKOVÁ, Hana. Rodinný archiv Rohanů. In: *Sborník archivních prací 35*. Praha: Panorama, 1985, s. 263-265. ISSN 0036-5246.

⁴⁷ ROHAN, Inge. *Zámek Sychrov: Novogotický památník rodu Rohanů*. Spolek přátel zámku Sychrov, 1996. s. 6. ISBN neuvedeno.

⁴⁸ MATĚJČEK, Jirí. Šlechta v českých zemích v 19. století. In: BORÁK, M. - MACHAČOVÁ, J. (ed.). *Slezský sborník*. Opava: Slezský ústav SZM, 2004, roč. 98, č. 4, s. 289. ISSN 0037-6833.

hospodářství, což potvrzuje i jeden z prvních zápisů v Sychrovské pamětní knize. Ten se vztahuje k létu roku 1822, kdy Kamil pobýval společně se svým strýcem Karlem Alainem v Loukovci, jelikož na Sychrově ještě probíhaly poslední stavební práce na klasicistní přestavbě zámku. Během tohoto pobytu Kamil údajně se zájmem navštěvoval hodiny praktické ekonomie a hospodářské botaniky, které mu přednášel knížecí purkrabí Franz Spengler.⁴⁹ Neméně důležitá byla samozřejmě také výuka jazyka, konkrétně němčiny. S jejím studiem začal Kamil koncem roku 1818, tedy až dva roky po svém prvním příjezdu do Rakouska. Důvodem tohoto „zpoždění“ byla jistě skutečnost, že v pražském šlechtickém prostředí si vystačil se znalostí svého rodného jazyka, jelikož francouzština si mezi aristokracií stále uchovávala významné postavení.⁵⁰ Každopádně se zvládnutím němčiny měl Kamil menší problémy a po celý život se v písemnostech jím psaných objevují mezi německy psaným textem francouzská slova, popřípadě i celé věty.⁵¹ Stranou samozřejmě nezůstala ani výuka historie, přičemž velká pozornost byla věnována dějinám Francie a historii rodu. Zájem o dějiny rodu u Kamila přetrval po celý život a právě jeho zásluhou vzniklo na sychrovském zámku rozsáhlé rodové muzeum shromažďující mnoho rodinných památek. V souvislosti s touto zálibou se Kamil zasloužil rovněž o vzorné uspořádání rodinného archivu na Sychrově.⁵²

V první polovině 19. století byly také v módě cesty šlechticů do Anglie, která byla jakousi vzorovou zemí, kde mohli načerpat například nové poznatky v hospodářství, či se inspirovat tamější architekturou, jejíž vzory se poté v mnoha případech snažili aplikovat na svá rodová sídla.⁵³ Roku 1824 podnikl cestu do Londýna i Kamil Rohan. Také on se zde nechal do jisté míry inspirovat a získané poznatky pak uplatňoval ve svém dalším životě, o čemž svědčí především pozdější novogotická přestavba sychrovského zámku, kde jsou patrné anglické vlivy především na úpravách interiérů.⁵⁴

⁴⁹ *Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357, fol. 5r.

⁵⁰ SLABÁKOVÁ, Radmila. „Il est «Höchst Zeit» aneb Jaký jazyk pro aristokracii v Čechách a na Moravě v 19. století?. In: BLÁHOVÁ, K. (ed.). *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století*. Praha: KLP, 2002, s. 104. ISBN 80-85917-88-2.

⁵¹ Tato francouzská slova se často objevují například v poznámkách, které kníže Kamil vpisoval na jednotlivé návrhy a plány architektonických úprav zámku Sychrov, které schvaloval. Například: SOA Litoměřice (pobočka Děčín), Rodinný archiv Rohanové, inv. č. 1133, 1134, plány na konečnou podobu fasád severního a východního křídla zámku.

⁵² SLAVÍČKOVÁ, Hana. Rodinný archiv Rohanů. In: *Sborník archivních prací 35*. Praha: Panorama, 1985, s. 172 - 173. ISSN 0036-5246.

⁵³ KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla období romantismu a historismu*. 1. vydání. Praha: Akropolis, 2001. s. 6. ISBN 80-7304-003-4.

⁵⁴ ROHAN, Inge. *Zámek Sychrov: Novogotický památník rodu Rohanů*. Spolek přátel zámku Sychrov, 1996. s. 6. ISBN neuvedeno.

Další etapu svého života začal Kamil ve svých 26 letech, kdy splnil rodinnou povinnost a oženil se. Pokud jde o šlechtický sňatek, na city budoucích manželů se příliš nehledělo. Jeho hlavním cílem bylo zajistit pokračování rodu v podobě mužských potomků. Při výběru partnerky rozhodovalo hlavně postavení a majetkové poměry její rodiny.⁵⁵ Nejinak tomu bylo i v Kamilově případě. 28. května roku 1826 se oženil s princeznou Adelheid z Löwensteinu-Wertheimu-Rosenbergu. Jejich manželství příliš šťastné nebylo a nesplnilo ani hlavní cíl, tedy zplození dědice. A tak se problém dědické otázky i v této generaci Rohanů opakoval. Na rozdíl od Kamila se však jeho bratrovi Benjaminovi v manželství se Štěpánkou Croy-Dülmen narodilo hned pět synů a za univerzálního dědice a pokračovatele rodu byl vybrán nejstarší z nich, Artur Karel Benjamin. Kníže Kamil se ale dožil neočekávaně vysokého věku dvaadevadesáti let a Artura Karla Benjamina přežil. Tím pádem dědictví přešlo až na syna Artura Karla Benjamina, Artura Alaina Benjamina, který dědictví převzal po Kamilově smrti roku 1892 a majitelem rohanských statků byl až do roku 1914, kdy zemřel.⁵⁶

Zlom v Kamilově životě nastal ve druhé polovině 30. let 19. století, kdy roku 1836, tedy tři roky po jeho adopci Julesem Armandem, zemřela hlava rodu, kníže Karel Alain Rohan. Kamil se však nestal okamžitým nástupcem svého strýce, jelikož zde ještě figurovala Karlova dcera Berta. Berta ale Kamilovi roku 1837 všechen majetek odprodala a ten se tak stal hlavním majitelem rohanských statků na území Čech.⁵⁷

Kníže Kamil jako hlavní představitel Rohanů v habsburské monarchii velmi dbal na společenskou reprezentaci rodu, snažil se svými činy zařadit mezi nejvýznamnější českou zemskou šlechtu a vybudovat si tak co nejprestižnější postavení. Mezi společenské aktivity, kterými se Kamil snažil zviditelnit, patřilo například financování šlechtického divadla v rohanském paláci v Praze, či pravidelné návštěvy Karlových Varů, které byly v letních měsících oblíbeným místem pobytu příslušníků vysoké šlechty. Do okruhu Kamilových přátel patřili například Lobkovicové, Schwarzenbergové, Auerspergové, Dietrichsteinové, či Valdštejnové.⁵⁸

⁵⁵ BEZECNÝ, Zdeněk. Sňatky české šlechty ve druhé polovině 19. století. In: PETRBOK, Václav (ed.). *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. 1. vydání. Praha: Academia, 1999, s. 88-93. ISBN 80-200-0685-0.

⁵⁶ ROHAN, Inge. *Zámek Sychrov: Novogotický památník rodu Rohanů*. Spolek přátel zámku Sychrov, 1996. s. 6. ISBN neuvedeno.

⁵⁷ BALADOVÁ, H. *Rodinný archiv Rohanů 1361 - 1951*. Inventář. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, 1973. s. 8.

⁵⁸ ROHAN, Inge. *Zámek Sychrov: Novogotický památník rodu Rohanů*. Spolek přátel zámku Sychrov, 1996. s. 7. ISBN neuvedeno.

Kamilovou další významnou společenskou aktivitou byla spolková činnost. Za svého života byl členem a podporovatelem mnoha spolků s cíly charitativními⁵⁹ i hospodářsko-ekonomickými.⁶⁰ V některých z nich Kamil po určitou dobu, zejména ve 40. letech, vykonával funkci prezidenta. Jeho vedení bylo pro tyto spolky přínosem především z toho důvodu, že se zásluhou jeho osobních kontaktů základna členů a přispěvatelů několikanásobně rozrostla. Mimo to spolky prezentoval pořádáním a financováním různých plesů a koncertů, jejichž výtěžek byl věnován na charitativní účely. Jedním ze spolků, ve kterém se Kamil více angažoval, byla Česká zahradnická společnost v Praze, s níž ho mimo jiné spojovala také jeho celoživotní záliba v botanice, především dendrologii. Kromě toho, že na svém sychrovském sídle vybudoval rozsáhlý anglický park s mnoha vzácnými dřevinami pocházejícími z celého světa, byl často oslovován jako odborný poradce při zakládání zahrad a parků a řadil se mezi významné členy několika dalších zahradnických společností, například ve Vídni, Erfurtu nebo Liberci. Za zásluhy při zakládání zahrad a za dobročinnou činnost bylo Kamilovi roku 1846 propůjčeno čestné občanství města Prahy.⁶¹

Události roku 1848 pro Kamila znamenaly změnu v jeho společenské angažovanosti i politickém smýšlení. Během 30. a zejména 40. let 19. století se hlásil k myšlenkám zemského patriotismu, v rámci spolkové činnosti byl velmi aktivní, a i když se osobně nezúčastňoval jednání zemského sněmu, tak v politických názorech inklinoval spíše k programu stavovské opozice na českém zemském sněmu. Rok 1848 však znamenal obrat. Ve spolicích již nebyl tak činný, zemský patriotismus opustil a dal přednost patriotismu rakouskému.⁶² Hlavní pozornost pak soustředil na chod svého panství a nákladnou přestavbu sychrovského zámku. Ve druhé polovině 19. století často cestoval do oblíbených lázní Gastein nebo Karlovy Vary,⁶³ udržoval kontakty s vysokou šlechtou a na své sychrovské sídlo zval mnoho jejích představitelů. Mezi vůbec nejvýznamnější sychrovské hosty se řadili odstoupivší rakouský císař Ferdinand I., tehdejší rakouský císař František Josef I. a také

⁵⁹ Mezi charitativní spolky, které kníže Kamil podporoval, se řadily například: Spolek pro podporování chudých podomných v Praze, Týnský podpůrný spolek, Ústav pro hluchoněmé v Praze, spolky vojenských veteránů.

⁶⁰ Mezi hospodářsko-ekonomické spolky, jejichž členem byl kníže Kamil, patřily například: Česká zahradnická společnost v Praze, Vlastenecko hospodářská společnost, Spolek pro chov ovcí, Český lesnický spolek, atd.

⁶¹ ROHAN, Inge. *Zámek Sychrov: Novogotický památník rodu Rohanů*. Spolek přátel zámku Sychrov, 1996. s. 7. ISBN neuvedeno.

⁶² OLŠÁKOVÁ, Doubravka. Spolková a politická činnost knížete Kamila Rohana ve 40. letech 19. století. In: KADLEC, Miloš (ed.). *Kníže Kamil Rohan: Novogotika a zámek Sychrov. Sborník příspěvků z odborného semináře*. Státní zámek Sychrov, 2004, s. 30-34. ISBN neuvedeno.

⁶³ Jméno knížete Kamila se pravidelně objevovalo např. v *Liste der angekommenen und abgereisten P. T. Curgäste in Carlsbad*, které informovaly o pobytech významných karlovarských hostů. *Liste der angekommenen und abgereisten P. T. Curgäste in Carlsbad*. (například výtisky z: 10. 5. 1865; 4. 5. 1866; 4. 5. 1867; 6. 5. 1868 atd.) [cit. 2011-02-15]. URL: <<http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/12018472>>.

pruský král Vilém I., který s Kamilem udržoval pravidelné styky.⁶⁴ V tomto období Kamil vystupoval spíše jako konzervativní aristokrat lpící na tradičních hodnotách a svébytném životním stylu. Právě v této době začala být na jeho přání psána také Sychrovská pamětní kniha, v jejímž obsahu je tento Kamilův názorový postoj také patrný.

Pokud jde o správu zděděných statků, kníže Kamil se zasloužil o jejich další rozšíření. Roku 1838 zakoupil panství Český Dub s Frýdštejnem a Vískou a roku 1843 k nim připojil ještě statek Starý Dub s Jílovým a Domaslavicemi. V roce 1859 pak došlo ke zřízení fideikomisu zahrnujícího téměř všechny rodový majetek.⁶⁵ Na svých panstvích se snažil zavádět nové metody v zemědělství a oživit hospodářské aktivity - zakládal hutě, tkalcovny, cukrovarny a pivovary. K efektivnímu hospodaření měla tehdejší šlechta velmi dobré výchozí podmínky, které jí zajišťovalo nejenom kvalitní vzdělání v této oblasti a všeobecný rozhled, ale především potřebný kapitál. Šlechtické hospodářství bylo založeno zejména na zemědělské výrobě na vlastních dvorech a velkostatech. Do revolučního roku 1848 jistý zdroj tvořily také poddanské dávky a robota. Průmyslové podnikání šlechty, které bylo do této doby spíše jen doplňkem, začalo nyní nabývat na významu.⁶⁶ Někteří šlechtici začali investovat například do výstavby železnic. V padesátých letech 19. století do této sféry investoval také kníže Kamil. Podílel se totiž na financování výstavby železniční trati, která dodnes spojuje Liberec s Pardubicemi.⁶⁷

Rok 1848 znamenal konec vrchnostenské zprávy, a tudíž i změnu politické úlohy a sociálního postavení šlechty. Právě oslabení jejího dosavadního politického vlivu vedlo mnoho jejích příslušníků k tendencím výrazněji prezentovat výlučnost svého stavu ve společnosti. Tento fenomén je do jisté míry patrný také v textu Sychrovské pamětní knihy, který opakovaně oslavuje osobnost knížete Kamila a patřičně zdůrazňuje podstatu šlechtictví jako takového. Samotné události revolučního roku jsou v této knize také komentovány, zejména pak změny týkající se otázky poddanství a vrchnostenského práva lovu.

Poddanská otázka se v habsburské monarchii řešila reformní parlamentní cestou. V září roku 1848 bylo z rozhodnutí říšského sněmu zrušeno poddanství a povinnosti z něho

⁶⁴ Více o jejich návštěvách Sychrova v kapitole, která je věnována významným hostům.

⁶⁵ Rohanský fideikomis zahrnoval panství Svijany, Český Dub a Lomnici nad Popelkou. Panství Semily-Jesenný do fideikomisu nebylo zahrnuto. BALADOVÁ, H. *Rodinný archiv Rohanů 1361 - 1951*. Inventář. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, 1973. s. 8.

⁶⁶ MATĚJČEK, Jirí. Šlechta v českých zemích v 19. století. In: BORÁK, M. - MACHAČOVÁ, J. (ed.). *Slezský sborník*. Opava: Slezský ústav SZM, 2004, roč. 98, č. 4, s. 285. ISSN 0037-6833.

⁶⁷ Tato železnice byla postavena mezi lety 1856 - 1859. Dráha byla financována akciovou společností „c. k. priv. Jihoseveroněmecká spojovací dráha“, jejímiž členy byli liberecký průmyslník Johann Liebig, železniční podnikatelé bratři Kleinové, Vojtěch Lanna, kníže Kamil Rohan, hrabě Harrach a bankéři Bedřich Zdekauer a Charles Semon. EDERER, Antonín. *První vlak z Liberce do Pardubic*. Liberec: Krajské nakladatelství v Liberci, 1959. s. 36. ISBN neuvedeno.

vyplývající za náhradu. Systém vrchnostenské správy byl tedy nahrazen systémem státně byrokratickým. Důsledkem těchto změn byla proměna společenských poměrů na venkově. Nejednalo se pouze o osvobození rolníka, ale v jistém smyslu byla osvobozena také bývalá vrchnost, například od povinnosti poskytnout pomoc svým poddaným v dobách neúrody. Za svou svobodu tedy poddaní nezaplatili pouze penězi, ale také ztrátou podpory a ochrany ze stran své vrchnosti.⁶⁸ Ve většině případů však toto tvrzení neplatilo doslova. Ačkoliv zákon sice již neudával povinnost se o poddané starat a poskytovat jim ochranu, mnoho šlechticů to nadále považovalo za svou důležitou úlohu. Nejinak tomu bylo i v případě knížete Kamila, což potvrzují také zápisy v Sychrovské pamětní knize. Její autor se v reflexi těchto událostí vrací až do roku 1627, konkrétně k císaři Ferdinandovi II. a jeho Obnovenému zřízení zemskému. Po tomto krátkém historickém exkurzu se již plně věnuje popisu změn nastalých po revoluci v roce 1848 a jejich dopadu na rohanské dominium. Konkrétně je zde zmíněn zákon o zrušení poddanství a organizace nových krajských a okresních úřadů. Podle tohoto dělení bylo panství Rohanů rozděleno do dvanácti úředních okresů. V Boleslavském kraji se jednalo o Český Dub, Železný Brod, Jablonec, Tanvald, Mnichovo Hradiště, Mimoň, Liberec a Turnov, v Jičínském kraji o okresy Lomnice, Nová Paka, Rokytnice a Semily. Pro nově vzniklé úřady bylo samozřejmě nutné zajistit také odpovídající zázemí. V této souvislosti se v pamětní knize můžeme dočíst o „velkorysém počínu“ knížete Kamila, který: „[...] in Anerkennung der Nothwendigkeit der Aufstellung solcher Staatseinrichtungen und mit wahrer Vaterlandsliebe ein Schärfflein an den Altar des Vaterlandes zu legen, geruhten S^e Durchlaucht Camill Fürst gleich bei Einführung dieser Behörden Seine Schlösser Bömische Eiche, Lomnitz und Semil zur Unterbringung der Ämter zur beliebigen Benützung zu überlassen [...]“⁶⁹

Dále je zde značný prostor věnován také tematice lovu, který tvořil významnou součást života šlechty a byl jedním z konstitutivních prvků jejího životního stylu. Značná obliba lovu měla hned několik příčin. Nejednalo se totiž pouze o provozování lovu ve smyslu zachování dávné tradice, ale také o oblíbenou zábavu a jeden ze způsobů trávení volného času. V neposlední řadě nabízely lovy možnost společenského setkávání, navazování nových

⁶⁸ VEBER, Václav et al. *Dějiny Rakouska*. 2. vydání. Praha: NLN, 2007. s. 439. ISBN 978-80-7106-239-4.

⁶⁹ „[...] v uznání nezbytnosti zavedení takových státních úřadů a z opravdového vlastenectví chtěl kníže Kamil Rohan položit nějaký příspěvek na oltář vlasti, ráčil tedy hned při zavádění těchto úřadů poskytnout vládě k libovolnému užívání jeho zámky Český Dub, Lomnici a Semily [...]“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII/0/3, inv. č. 3357. fol. 33r.

kontaktů a reprezentace.⁷⁰ Význam lovu pro tehdejší šlechtu je patrný také z textu Sychrovské pamětní knihy, který popisu průběhu těchto akcí věnuje vždy značnou pozornost. V souvislosti se změnami po roce 1848 se autor pamětní knihy opět vrací k Obnovenému zřízení zemskému z roku 1627, kdy stavovským osobám království českého bylo právo lovu na jejich panstvích propůjčeno bez omezení. Dále zde zmiňuje zákon o zrušení poddanství ze září roku 1848 spolu s konstatováním, že: „[...] trat eine Epoche ein, welche dem obrigkeitlichen Jagdrechte sehr nahe getreten ist ... entstand bei dem Freiheits trunkenen Landvolke die irrige Meinung, die Jagdbarkeit könne nunmehr von Jedermann beliebig ausgeübt werden, diese irrige Ansicht das Landvolk zur thatsächlichen Ausübung der Jagd verleitete und beklagenswerthe Exzesse herbeiführte [...]“⁷¹ K novému uspořádání poměrů, z hlediska práva lovu, došlo císařským patentem Františka Josefa I. z roku 1849, kdy byl vydán zákon o myslivosti pro celé území habsburské říše. Tehdy došlo k bezúplatnému zrušení práva lovu na poddanské půdě, přičemž osobám, které vlastnily více než 200 jiter souvislé půdy, bylo bezvýhradní právo provozování lovu povolováno.⁷² Do této skupiny se řadil i kníže Kamil, kterého se tudíž tyto změny nikterak nedotkly a lovy na rohanském panství, jak ostatně dokládají i četné zápisy pamětní knihy, tak zůstaly jednou z předních událostí po celé sledované období.

Jedním z významných rysů pamětní knihy je také glorifikace postavení knížete Kamila uvnitř venkovské společnosti. Tyto zápisy jsou značně stylizované a snaží se knížete představit jako správného šlechtice, který ctí klasické křesťanské hodnoty. Kníže je zde popisován jako „dobrotivý otec“ všech obyvatel jeho panství, přičemž autor vyzdvihuje zejména jeho materiální pomoc lidem postiženým požáry, vdovám po svých zaměstnancích a podporu vzdělávání. V textu pamětní knihy není vylíčen pouze jednostranný vztah knížete Kamila vůči prostým obyvatelům. Stejný důraz je kladen také na popis jakési zpětné vazby, která nás informuje o kladném vztahu těchto obyvatel ke knížeti. To je patrné například ze zápisu z roku 1870, který se vrací k požáru, jež vypukl o šest let dříve v obci Újezd u Svijan. Kníže Kamil tehdy nechal obyvatelům této obce zaslat značné množství stavebního dříví

⁷⁰ BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost: Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v druhé polovině 19. a na počátku 20. století*. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2005. s. 111, 120. ISBN 80-7040-698-4.

⁷¹ „[...] nastala epocha, která vrchnostenskému právu lovu velice ublížila ... venkovský lid opilý svobodou se začal mylně domnívat, že honitba může být od nynějška každým libovolně vykonávána, tento chybný názor venkovského lidu sváděl ke skutečnému provozování lovu a přivodil politováníhodné výtržnosti [...]“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357, fol. 24v.

⁷² BEZDĚK, František. *Hledání kořenů mysliveckých tradic*. 1. vydání. Brno: Sursum, 1999. s. 43. ISBN 80-85799-59-6.

a cihel na obnovu jejich příbytků. Podle autora pamětní knihy tito lidé toužili po příležitosti se knížeti nějak odvděčit. Ta se jim naskytla právě roku 1870 v průběhu sklizně cukrové řepy, kdy kvůli špatnému počasí chyběly pracovní síly. Obyvatelé Újezdu u Svijan tehdy odložili vlastní práci a rozhodli se, že se sklizni pomohou. Když jim následně byla nabídnuta odměna, údajně ji odmítli se slovy: „[...] *der fürstliche Herr hat uns geholfen, nun wollen auch wir ihm helfen* [...]“⁷³ Dobrý vztah mezi rodinami knížecích zaměstnanců a jejich pánem je patrný například z popisu účasti knížete Kamila na pohřbu sychrovského nadlesního Josefa Titlbacha, jenž zemřel v dubnu roku 1865. Když kníže dostal zprávu o jeho úmrtí, ihned přijel na Sychrov, aby se zde osobně zúčastnil jeho pohřbu. Jak text pamětní knihy uvádí, jeho přítomností se: „[...] *den Schmerz der Hinterbliebenen haben Hochdieselben unmittelbar nach Hochderen hohen Anlangen zum Trauerhause huldreichst gelindert* [...]“⁷⁴

Další rovina prezentace knížete Kamila v pamětní knize tkví v jeho popisu jakožto velkorysého příslušníka vysoké šlechty, vždy loajálního vůči státu. Jeho velkorysost autor textu vyzdvihuje například v zápise o šlesvické válce,⁷⁵ která probíhala v roce 1864. Jelikož se na této válce podílely také rakouské vojenské síly, tak kníže Kamil daroval finanční obnos na ošetření zraněných Rakušanů. Podobně ušlechtil se kníže Kamil zachoval, když se vzdal odškodnění ze strany státu, které mu bylo přiznáno za ubytování vojáků během prusko-rakouské války v roce 1866.⁷⁶ V knize je tento čin hodnocen následovně: „[...] *dieser hochedle patriotische Akt erregte um so größere Bewunderung, als es gerade die erwähnten hochfürstlichen Domainem mit waren, welche von der Kriegsfurie aufs schrecklichste hergenommen wurden* [...]“⁷⁷

⁷³ „[...] kníže pán pomohl nám, nyní chceme my pomoci jemu [...]“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 78r.

⁷⁴ „[...] bolest pozůstalých se ihned po příjezdu jeho Výsosti do domu smutku zmírnila [...]“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 57v.

⁷⁵ Tato válka o Šlesvicko probíhala mezi rakousko-pruskou koalici a Dánskem v roce 1864. Vídeňskou mírovou smlouvou z 30. října 1864 se Dánsko muselo vzdát Šlesvicka, Holštýnska a Lauenburska. Podle ustanovení gasteinské dohody z roku 1865 bylo dáno Holštýnsko pod rakouskou správu, Šlesvicko pod pruskou správu a Lauenbursko připojeno přímo k Prusku. PEČENKA, M. - LUŇÁK, P. et al. *Encyklopedie moderní historie*. 3. vydání. Praha: Libri, 1999. s. 506. ISBN 978-80-85983-95-1.

⁷⁶ Tuto válku Rakousko prohrálo, ztratilo správu nad Holštýnskem, vystoupilo z Německého spolku a uznalo pruskou hegemonii v Severoněmeckém spolku. Dále bylo pod pruským tlakem nuceno uznat Italské království a odstoupit mu Benátsko. PEČENKA, M. - LUŇÁK, P. et al. *Encyklopedie moderní historie*. 3. vydání. Praha: Libri, 1999. s. 395. ISBN 978-80-85983-95-1.

⁷⁷ „[...] tento vysoce ušlechtilý vlastenecký čin vyvolával o to větší obdiv, že právě zmíněná knížecí dominia byla válkou nejstrašněji zasažena [...]“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 67r.

Knížeti Kamilovi bylo během jeho života za zásluhy uděleno mnoho diplomů a vyznamenání. Mezi ty nejvýznamnější zcela určitě patří velkokříž Leopoldova řádu,⁷⁸ který získal roku 1861. V tomto roce se stal také dědičným členem panské sněmovny a říšským radou. O čtyři roky později byl císařem Františkem Josefem I. jmenován rytířem Řádu zlatého rouna.⁷⁹

Sychrovská pamětní kniha nás neinformuje pouze o osobnosti knížete Kamila a jeho zásluhách, ale také nám umožňuje udělat si představu o tom, kde a jakým způsobem kníže trávil danou část roku. Ze zápisů je zřejmé, že se jednalo o jakýsi ustálený a každoročně se opakující cyklus. V prvních jarních měsících kníže přijížděl na několik týdnů na Sychrov, odkud podnikal kratší výjezdy do okolí, často spojené s lovem. Na začátku května cestoval přes Prahu na měsíční lázeňskou kúru do Karlových Varů. Od června do prosince pak pobýval převážně na Sychrově, pouze v srpnu pravidelně navštěvoval lázně Gastein a v průběhu podzimu vždy na několik dní odcestoval do Prahy nebo do Vídně. Právě na podzim probíhala hlavní lovecká sezona, proto se kníže zdržoval převážně na Sychrově, kde v tuto dobu hostil největší počet návštěv. V prosinci ze Sychrova odcestoval do Prahy, kde v tamějším rohanském paláci trávil zimní sezónu.⁸⁰

Jak již bylo uvedeno výše, kníže Kamil se dožil úctyhodného věku dvaadevadesát let. Roku 1890 ho zasáhla mozková příhoda, ze které se již nikdy zcela nezotavil a o dva roky později zemřel na svém sychrovském sídle.

⁷⁸ Leopoldův řád se řadil do skupiny tzv. všeobecných záslužných řádů. Byl založen císařem Františkem I. v roce 1808 na paměť jeho předchůdce Leopolda II. LOBKOWICZ, František. *Encyklopedie řádů a vyznamenání*. 1. vydání. Praha: Libri, 1995. s. 125, 126. ISBN 80-901579-9-8.

⁷⁹ Řád zlatého rouna byl založen roku 1430 burgundským vévodou Filipem Dobrým. Po vymření burgundské vládnoucí dynastie přešlo udílení řádu roku 1477 na Habsburky. Tento řád byl výjimečným vyznamenáním za zásluhy a byl udělován příslušníkům starých evropských rodů. LOBKOWICZ, František. *Encyklopedie řádů a vyznamenání*. 1. vydání. Praha: Libri, 1995. s. 122, 123. ISBN 80-901579-9-8.

⁸⁰ *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357.

IV. Rodinné události

Další typ zápisů, který se v Sychrovské pamětní knize často objevuje, se týká informací ohledně narození, svateb a úmrtí jednotlivých příslušníků rodu Rohanů. Tyto důležité momenty lidského života byly již po staletí doprovázeny určitými ustálenými rituály, jejichž forma se lišila v závislosti na společenském prostředí a sociálním postavení daného jedince. Jelikož šlechta většinou disponovala značnými materiálními prostředky, mohl být v jejím prostředí kladen na oslavu těchto událostí větší důraz.

Zápisy oznamující narození malých princů a princezen mají vždy ustálenou formu. V úvodu nejprve stručně informují o rodičích, datu a místě, kde narození dítěte proběhlo, přičemž hlavní pozornost je dále zaměřena na oslavu křtu, jakožto první a nejdůležitější svátosti. Tradiční snaha pokřtít dítě co nejdříve po porodu vycházela z tehdejší vysoké novorozenecké úmrtnosti. Smyslem křtu bylo totiž začlenit dítě do křesťanského společenství a v případě jeho úmrtí mu tak zajistit věčný život na onom světě. Pro šlechtu byl křest mimo jiné důležitou společenskou událostí, na kterou kromě rodinných příslušníků bývali zváni i významní hosté. Interval mezi narozením a křtem byl proto v případě aristokracie relativně delší, i když v 19. století se již postupně zkracoval. Příčinou nebylo pouze zrychlování dopravy, ale především skutečnost, že tato slavnost nabývala i v tomto prostředí intimnějšího charakteru.⁸¹

Z textu pamětní knihy vyplývá, že křest většinou probíhal v rozmezí jednoho týdne od narození. Místem konání tohoto obřadu zpravidla bývala kaple příslušného zámku a mezi pozvanými hosty figurovala pouze jména členů rodu Rohanů a několika přátel z řad vysoké šlechty, kteří často zastávali také úlohu kmotrů. Vzhledem k již zmiňované vysoké kojenecké úmrtnosti jsou zápisy o těchto šťastných událostech v některých případech následovány smutečnými oznámeními. Tak tomu bylo i v případě narození dcery Artura a Gabriely Rohanových, která přišla na svět v lednu roku 1862 a již o pět měsíců později pamětní kniha uvádí, že: „[...] dieses erlauchte Kind ist aber von der Vorsehung Gottes zum größten Leidwesen der durchlauchtigen Herrn Eltern nach kurzem Dasein aus dem irdischen in das ewige Leben versetzt worden [...]“⁸²

⁸¹ LENDEROVÁ, M. - JIRÁNEK, T. - MACKOVÁ, M. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2009. s. 170. ISBN 978-80-246-1683-4.

⁸² „[...] toto vznešené dítě bylo ale boží prozřetelností k velké lítosti jasných pánů rodičů po krátkém zdejším bytí povoláno z pozemského do věčného života [...]“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII/0/3, inv. č. 3357. fol. 43r.

Mezi další rodinné události, kterým je v pamětní knize věnována pozornost, patří svatby. Samotný svatební obřad pro snoubence představoval důležitý přechodový rituál, který s sebou nesl změnu jejich sociálního statusu. Vzhledem k tomu, že výběr partnera byl spíše racionálním rozhodnutím rodičů, přičemž city a sympatie snoubenců hrály až druhořadou roli, znamenaly první dny po svatbě nejen začátek společného soužití, ale zejména vzájemné poznávání a hledání cesty jednoho k druhému.

Ve srovnání s popisem narození a úmrtí členů rodu jsou informace o jejich svatbách v Sychrovské pamětní knize komentovány mnohem stručněji. Ve většině případů autor v zápisech uvádí pouze jména snoubenců, datum a místo konání svatebního obřadu. Výjimku však tvoří popis průběhu svatebního dne Artura Alaina Rohana a Johanny Auerspergové, který se konal 10. října roku 1885 v kostele sv. Josefa v Praze na Malé Straně. Značný prostor je zde věnován popisu nevěsty, jejích družiček, svatebnímu průvodu, hostině a odjezdu novomanželů na svatební cestu. Nevěsta na sobě měla bílé atlasové šaty s krajkami a vlečkou, které byly: „[...] *geschmückt mit den schönsten Diamanten strahlenden Majoratsschmucke der Familie Rohan, im blonden Haar das prachtvollfunkelnde Diadem, um den Hals zwei Reihen der größten Gatons* [...]“⁸³ Bílá barva svatebních šatů se obecně ve větší míře objevuje až v 19. století, a to zejména v prostředí vyšších vrstev. Zatímco závoj a bílá barva nesly symboliku nevinnosti a panenství, samotná vlečka odrážela spíše bohatství nevěstiny rodiny. Družičky na této svatbě byly údajně jednotně oblečeny do růžových šatů. Tento zvyk jednotně oblečených družiček pronikl do českých zemí z Anglie právě ke konci 19. století.⁸⁴ Samotná svatební hostina se konala v paláci nevěstina strýce knížete Carlose Auersperga. Ještě téhož dne v odpoledních hodinách mladý pár odcestoval zvláštním vlakem do Turnova, odkud kočárem pokračoval na Sychrov, kde pobýval až do konce měsíce. Důvodem pro podrobnější popis této události mohla být zřejmě skutečnost, že Artur Alain Rohan by v této době již jasným nástupcem tehdy pětáosmdesátiletého knížete Kamila a proto je na prezentaci jeho osobnosti v pamětní knize kladen větší důraz.

Největší prostor z rodinných událostí pamětní kniha věnuje informacím o úmrtích členů rodu a průběhu jejich pohřbů. Smrt byla po staletí chápána jako každodenní součást života a bývala poměrně častým hostem v rodinách všech sociálních vrstev. Vzhledem k výrazně nižší úrovni tehdejší lékařské péče byla i průměrná délka života podstatně kratší.

⁸³ „[...] *ozdobeny nejkrásnějšími diamanty zářícími majorátními šperky rodiny Rohanů: v blondatých vlasech měla nádherně se třpytící diadem, kolem krku dvě řady těch největších „Gatons“* [...]“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357, fol. 133r.

⁸⁴ LENDEROVÁ, M. - JIRÁNEK, T. - MACKOVÁ, M. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2009. s. 153, 154. ISBN 978-80-246-1683-4.

V této době lidé stále ještě pečovali více o svou duši než o zdraví, a proto pro ně bylo důležité se na onen přechod z pozemského do věčného života řádně připravit. Bývalo zvykem zemřít doma v okruhu svých blízkých, zaopatřen svátostí umírajících a dopředu mít připravenou řádně sepsanou závěť.⁸⁵

Pokud jde o popis úmrtí příslušníků rodu Rohanů, zápisy vždy obsahují informace týkající se nejen jména zemřelého, data, místa a příčiny jeho smrti, ale také titulaturu a výčet veškerých hodností a vyznamenání, které dotyčný během svého života obdržel. Nechybí ani popis jeho kladných vlastností a hluboké víry v boha. Často se tedy setkáváme s konstatováním, že se zesnulí celý život vyznačovali: „[...] *die angestammte Fürstenwürde, Seelengröße, vereint mit allen christlichen Tugenden der Menschenliebe, die unübertreffliche Herzensgüte und Wohlthätigkeit* [...]“⁸⁶

Příslušníci rodu Rohanů se ve srovnání s tehdejší průměrnou délkou života dožívali relativně vysokého věku. Rohanské ženy se v průměru dožívaly věku 65 let, muži 60 let, přičemž nejčastější příčinou smrti v tomto věku byly kardiovaskulární a plicní choroby. V pamětní knize se tedy setkáváme s diagnózami typu ochrnutí plic, mrtvice a selhání srdce. Úmrtí na rakovinu se v pamětní knize vyskytuje pouze v případě synovce knížete Kamila, který roku 1889 podlehl rakovině jazyka. To však neznamená, že by se rakovina v 19. století téměř nevyskytovala. Je to dáno spíše skutečností, že tehdejší diagnostické metody neumožňovaly rozpoznání většiny takovýchto chorob. Je tedy dost dobře možné, že za poměrně častým konstatováním „podlehl dlouhé nemoci“ se mohla skrývat právě rakovina. Tato skutečnost je do značné míry zkreslena také kratší délkou života, kdy lidé umírali na některé infekce a onemocnění oběhového systému dříve, než u nich mohla rakovina, která se právě nejčastěji objevuje mezi pátým a šestým deceniem, propuknout. Výjimkou nejsou ani zápisy informující o úmrtí člena rodu Rohanů v dětském a velmi mladém věku. Jednalo se především o jedince postižené respiračními infekcemi, jako byl například záškrť nebo tuberkulóza.

Zatímco umírání šlechtice v 19. století postupně nabývalo intimnějších rozměrů, jeho pohřeb si nadále zachoval veřejný charakter, který sloužil především k prezentaci osoby zemřelého a zdůraznění historie a tradice jeho rodu. Právě starobylost a tradice rituálů, která postupovala celým životním stylem šlechty, byly znaky, které její příslušníky odlišovaly od

⁸⁵ LENDEROVÁ, M. - JIRÁNEK, T. - MACKOVÁ, M. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2009. s. 251-253. ISBN 978-80-246-1683-4.

⁸⁶ „[...] *vrozenou knížecí důstojností, velikostí duše spojenou se všemi křesťanskými ctnostmi lásky k lidem, nepřekonatelnou dobrotou srdce a dobročinností* [...]“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 14r.

zbytku společnosti. Způsob pohřbívání tedy také představoval určitý znak společenské distinkce, a tak i v průběhu 19. století, kdy se pomalu začala prosazovat kremace, byli šlechtici nadále balzamováni a pohřbíváni do rodinných hrobek, které samy o sobě dokládaly pocit uzavřenosti a odlišnosti této sociální vrstvy od zbytku společnosti.⁸⁷

Průběh samotné pohřební slavnosti autor pamětní knihy podrobně popisuje především u hlavních představitelů rodu, přičemž největší pozornost je zcela logicky věnována pohřbům knížete Kamila a jeho manželky Adelheid. Kněžna Adelheid zemřela 16. listopadu roku 1884 na Sychrově ve věku 78 let. Její ostatky byly následně vykropeny a vystaveny v zámecké kapli až do 19. listopadu, kdy se konal pohřební průvod do nedalekého Loukova, kde byla rakev slavnostně uložena do rohanské hrobky. V den pohřbu se brzy ráno na Sychrově konala tichá smuteční mše a v sedm hodin odsud vyjel slavnostně vyzdobený pohřební vůz, který byl údajně i přes špatné počasí doprovázen značným množstvím lidí. Po dvou hodinách dorazil tento smuteční průvod do Loukova. Zde se k němu připojil litoměřický biskup, duchovenstvo a několik příslušníků šlechty, včetně příbuzných. V loukovském kostele pak biskup celebroid slavnostní zádušní mši a místní vikář Josef Němeček pronesl smuteční řeč, jejíž přesný přepis byl zaznamenán také do Sychrovské pamětní knihy. Vikář ve své řeči přirovnával život kněžny k životu biblické svěřice Tabity z Joppe, vyzdvihoval její zbožnost, dobročinnost a péči o chudé. V závěru proslovu zazněla věta: „[...] *was der durchlauchtige Gemahl Fürst Camill im großen, war Fürstin Adelheid im kleinen*[...]“⁸⁸ Tato slova do značné míry vypovídají o jedné ze základních rovin pamětní knihy, tedy o prezentaci knížete Kamila. Po tomto proslovu proběhlo slavnostní uložení rakve k věčnému odpočinku do rohanské rodové hrobky.

Kníže Kamil přežil svou manželku o osm let, zemřel na Sychrově v září roku 1892 ve věku nedožitých 92 let. Jeho pohřeb je v Sychrovské pamětní knize popsán obdobně, přičemž průběh jednotlivých fází této slavnosti se od pohřbu jeho manželky nijak nelišil. Jediný rozdíl byl ve velkolepějším pojetí a větším počtu zúčastněných, vždyť zemřela sama hlava knížecího rodu.

⁸⁷ GRUBHOFFER, Václav. Posvátné v profánním aneb smrt a pohřeb šlechtice na samém konci „dlouhého“ 19. století. In: SVOBODA, Milan (ed.). *Historie 2005. Sborník prací z celostátní studentské vědecké konference konané 8. a 9. prosince 2005 v Liberci*. TU Liberec, 2006, s. 269-318. ISBN 80-7372-041-8.

⁸⁸ „[...] *co je její jasný manžel kníže Kamil ve velkém, byla kněžna Adelheid v malém* [...]“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 129r.

V. Významné návštěvy na Sychrově

Velkou část zápisů v pamětní knize tvoří informace o návštěvách zámku. Největší prostor je věnován samozřejmě hostům nejvýznamnějším, tedy panovníkům, či jejich příbuzným. Méně podrobně jsou pak vylíčeny návštěvy rohanských příbuzných. Vždy je zmíněn datum návštěvy, kdo ji tvořil a ve stručnosti také, jaký byl její program.

Z textu pamětní knihy vyplývá, že hosté přijížděli na Sychrov především v letních měsících a na podzim, tedy během hlavní lovecké sezóny. Jedním z důvodů jejich návštěvy tedy pravděpodobně byla účast na zde pořádaných honech. Průběh lovů je v knize celkem podrobně zaznamenán a nikdy nechybí přesné údaje o tom, kolik kusů jaké zvěře bylo uloveno. Dalším aktivitám, které hosté během svých pobytů na Sychrově absolvovali, již tolik prostoru věnováno není. Tvořily je především procházky po proslulém sychrovském parku, či výlety do blízkého okolí.

Spektrum hostů bylo široké. Mohli bychom je klasifikovat do několika skupin, z nichž první by tvořily návštěvy panovníků a jejich rodinných příslušníků, do druhé bychom mohli zařadit příslušníky zemské šlechty,⁸⁹ která bývala zvána, aby se zúčastnila pravidelných podzimních honů. Dále nesmíme opomenout příslušníky rohanského rodu a jejich příbuzné, zejména příbuzné Kamilovy manželky Adelheid z rodu Löwenstein-Wertheim-Rosenberg. Specifickou skupinu pak tvořily návštěvy Bourbonů, se kterými Rohanové vždy udržovali přátelské styky. Sychrovské návštěvy bychom také mohli rozdělit podle jejich povahy na přátelské a formální. Vzájemné přátelské návštěvy udržovali Rohanové mimo jiné i s příslušníky rodů, jejichž sídla se nacházela v nedalekém okolí. Formální návštěvy plnily zejména společenskou úlohu, knížeti mohly sloužit k udržování a navazování nových známostí a v neposlední řadě také k prezentaci vlastní osobnosti.

Délka pobytů hostů se ve většině případů pohybovala v rozmezí několika dnů až dvou týdnů, příslušníci rodu Rohanů pak na Sychrově pobývali i déle než měsíc. Na zámek hosté přijížděli většinou po silnici vedoucí z Mnichova Hradiště, od poloviny 50. let 19. století využívali také spojení po železnici. Vlákem přijížděli na improvizované, k uvítání návštěv speciálně zřízené, nástupiště v Radostíně, odkud v kočárech pokračovali malebným údolím říčky Mohelky na zámek nebo využívali vlakové nádraží v nedalekém Turnově.

⁸⁹ Podzimních lovů se pravidelně zúčastňovali například někteří Nostitzové, Thun-Hohensteinové, Hartigové, či Clam-Gallasové.

Na poznámky týkající se trávení volného času hostů je pamětní kniha v mnoha případech skoupá. Prvořadým cílem totiž zřejmě nebylo vylíčit konkrétní aktivity, ale především zdůraznit samotnou osobnost hosta, v případě někoho obzvlášť významného vylíčit jeho velkolepé uvítání a představit rohanského hostitele v co nejlepším světle. Samozřejmostí také bylo popsat průběh všech honů, jelikož lov byl tehdy stále ještě distinktivním projevem šlechtického životního stylu. Skrytě zde může být samozřejmě vyjádřen i úmysl poukázat na bohatost a rozlohu rohanských revírů.

Ze záznamů po roce 1860 také vyplývá, že hosté začali projevovat zájem nejen o to poznat zámek s jeho proslulým parkem, popřípadě si zalovit v rohanském revíru, ale začali vyjíždět i na delší výlety po okolí, do blízkých měst, do horské přírody a podobně. Projevuje se zde tedy začínající zájem o turistiku, která ve druhé polovině 19. století nabývala na popularitě ve všech vrstvách společnosti.

V. 1. Bourboni na Sychrově

První zápis týkající se významné návštěvy se vztahuje k roku 1834 a informuje nás o návštěvě sesazeného francouzského krále Karla X. a jeho příbuzných.

Rohanové ani v emigraci nikdy nezapomněli na svůj francouzský původ. Vždy byli silně konzervativní, nikdy se nesmířili s Francií jinou než bourbonského ražení a řadili se k zastáncům návratu Bourbonů na francouzský trůn. S příslušníky tohoto rodu je navíc spojovaly přátelské styky.⁹⁰ Z textu knihy je zřejmé, že nebrali v potaz, že Karel X. již není hlavou Francie, a tak se v záznamech setkáváme s titulaturou a větami typu: „[...] *Seine Majestaet Carl X. König von Frankreich* [...]“, jenž na návštěvě Sychrova: „[...] *in stiller Einsamkeit von den schweren Regierungsgeschäften ausruhend* [...]“⁹¹

Karel X. nastoupil na francouzský trůn v roce 1824. Tehdy mu bylo již 67 let. Měl za sebou zkušenost Velké francouzské revoluce i následného života v emigraci. Z předchozího vývoje se však nepoučil a nechtěl akceptovat žádné změny, které se po roce 1789 udály. Ve svém životě se nikdy nepřestal hlásit k principům staré monarchie a jeho hlavním cílem byl vždy návrat ke starým pořádkům. Jeho restaurační politika se mu ale nevyplatila a roku 1830

⁹⁰ ROHAN, Inge. *Zámek Sychrov: Novogotický památník rodu Rohanů*. Spolek přátel zámku Sychrov, 1996. s. 4. ISBN neuvedeno.

⁹¹ „[...] *v tiché samotě odpočíval od těžkých vládařských záležitostí* [...]“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 10v.

ho stála trůn. V červenci roku 1830 došlo totiž k revoluci, během níž byl Karel X. donucen abdikovat a v čele státu jej vystřídal jeho příbuzný z orleánské větve Ludvík Filip.⁹²

Karel následně odcestoval do Anglie, kde nějaký čas pobýval v holyroodském paláci v Edinburghu. V roce 1832 Anglii se svým doprovodem opustil a jeho další kroky směřovaly do habsburské monarchie. Zpočátku se zdržoval v Praze na Hradčanech a poté se rozhodl usídlit v toskánském zámku v Buštěhradu.⁹³

8. září roku 1834 zavítal spolu se svým početným doprovodem na Sychrov. Spolu s ním přijeli také jeho syn Louis Antoine vévoda z Angoulêmu s chotí Marií Thérèse⁹⁴ a také Karlova vnučata Jindřich, vévoda z Bordeaux, a jeho sestra Louisa Marie Thérèse. Tuto velevýznamnou návštěvu si žádný člen rohanského domu samozřejmě nemohl nechat ujít, a tak se na Sychrově sešli kromě Karla Alaina, jeho dcery Berty s manželem Viktorem Meriadekem také princ Kamil s chotí Adelheid a jeho bratr Benjamin s manželkou a jejich čtyřmi syny - Arturem, Alainem, Viktorem a Louisem.⁹⁵

Karel se na Sychrově zdržel do 16. září. A jelikož byl podzim vždy ve znamení lovecké sezóny, tak hlavní zábavou panstva při této návštěvě byly samozřejmě hony. Ty patřily odnepaměti k tradiční formě šlechtické zábavy. Tvořily vždy neodmyslitelnou součást svébytného životního stylu a byly jedním z distinktivních znaků, kterými se historická šlechta odlišovala od zbytku společnosti.⁹⁶

Během této návštěvy se na Sychrově konaly celkem čtyři hony na zajíce, bažanty a koroptve. Na prvním honu došlo k jisté události, která je v knize vyličená takto: „[...] hier bereiteten Seine Durchlaucht Benjamin Prinz Rohan dem Königlichen Prinzen Heinrich Herzog von Bordeaux, derzeit 15 Jahre alt, eine Ueberraschung mittelst der Uibergabe einer kleinen, niedlich verzierten Schrottbüchse. Vor den Augen Seiner Majestaet des Königs Großvaters war dem Königlichen Prinzen die Freude zu Theil geworden, unter Anleitung Seiner Durchlaucht Benjamin Prinzen Rohan in Hochseinem Leben zum Erstenmale aus einer

⁹² HARTMANN, Peter. *Francouzští králové a císaři novověku*. 1. vydání. Praha: Argo, 2005. s. 365-375. ISBN 80-7203-517-7.

⁹³ Na buštěhradském zámku pobýval Karel X. se svým doprovodem v letech 1833-1837. CACHOVÁ, Věnceslava. *Z historie zámku*. In: *500 let města Buštěhradu. Sborník o historii a současnosti obce*. Buštěhrad: Obecní úřad, 1997. [cit 2011-02-22]. URL: < <http://www.mestobustehrad.cz/historie/pamatky/zamek.php> >.

⁹⁴ Dcera popraveného francouzského krále Ludvíka XVI. a královny Marie Antoinetty, která přežila revoluci.

⁹⁵ *Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357, fol. 11r.

⁹⁶ BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost: Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v druhé polovině 19. a na počátku 20. století*. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2005. s. 120; 125-127. ISBN 80-7040-698-4.

*Schrottbüchse den Schuß abfeuern zu dürfen [...]*⁹⁷ Důvodem, proč je v pamětní knize dán prostor této drobné události, může být skutečnost, že v tomto aktu byl spatřován jakýsi přechodový rituál, jeden z mnoha úkonů, kdy se z chlapce stával muž. Další pohnutkou tuto příhodu zaznamenat mohlo být samozřejmě také jen pouhé zdůraznění faktu, že příslušník Rohanů předal dar členovi bourbonského rodu, ke kterému, jak již bylo uvedeno výše, Rohanové nikdy nepřestali chovat velkou úctu, jelikož pro ně vždy ztělesňoval jediný legitimní vládnoucí rod ve Francii.

Jak vyplývá z dalších záznamů k této návštěvě, Karel na Sychrově strávil několik klidných podzimních dnů. Kolem osmé hodiny ráno se v zámecké kapli každý den konala mše, o deváté se podávala snídaně a den byl vyplněn buď lovem, nebo malými procházkami po okolí zámku. Kolem šesté hodiny večer se pak všichni sešli ke společně podávané večeři. Pokud jde o večerní zábavu, konala se například kratší pěvecká vystoupení knížecích kancelistů nebo si pánská část společnosti krátila večery při hře kulečníku. Podrobnější informace o průběhu jednotlivých dnů v pamětní knize bohužel nejsou zmíněny.⁹⁸

Speciálně při příležitosti této návštěvy bylo také nově upraveno a přestavěno západní křídlo zámku, ve kterém bylo zřízeno tzv. královské apartmá, od té doby nejkrásnější a nejrepresentativnější prostory zámku, ve kterých bývali ubytováváni všichni významní hosté.⁹⁹

Při svém odjezdu Karel slíbil, že Rohany v příštím roce opět poctí svou návštěvou. Svůj slib dodržel a v září roku 1835 na Sychrov opět zavítal. Přijel se stejným doprovodem jako při své první návštěvě a zdržel se zde jeden týden. Průběh jeho druhé návštěvy se od té první nijak výrazně nelišil. V záznamech se opět dozvídáme, že se konalo několik lovů a menší procházky. Co se týče dalších podrobností, znovu je zde zmíněn pouze čas konání ranní mše, snídaně a večeře.¹⁰⁰

⁹⁷ „[...] zde připravil jeho jasnost princ Benjamin Rohan královskému princovi Jindřichovi vévodovi z Bordeaux, kterému tehdy bylo 15 let, překvapení. Předal mu malou, pěkně zdobenou brokovnici. Před očima jeho veličenstva krále a dědečka byla královskému princovi udělána radost a ten si směl pod dohledem jeho jasnosti prince Benjamin Rohana poprvé ve svém životě vypálit ránu z brokovnice [...]“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 11r.

⁹⁸ *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 11v.

⁹⁹ ROHAN, Inge. *Zámek Sychrov: Novogotický památník rodu Rohanů*. Spolek přátel zámku Sychrov, 1996, s. 4.

¹⁰⁰ *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 12v.

Ačkoli Karel znovu slíbil, že na Sychrov opět v příštím roce přijede, svůj slib tentokrát dodržet nemohl, jelikož na podzim roku 1836 zemřel.¹⁰¹

Smrtí Karla X. ale návštěvy Bourbonů na Sychrově neskončily. Na zámku byl totiž v následujících letech pravidelným hostem jeho vnuk, vévoda Jindřich z Bordeaux, který přijížděl vždy na podzim, aby se zúčastnil pořádaných honů.

V. 2. Habsburkové na Sychrově

Rohany poctili svou návštěvou také někteří příslušníci vládnoucí dynastie. Důvody jejich návštěvy byly různé. Ne vždy totiž byla jejich primárním cílem přímo návštěva Sychrova, konkrétně pak jeho vyhlášeného parku nebo účast na některém z lovů pořádaných v rohanském revíru. V knize jsou zaznamenány i návštěvy Habsburků, jejichž důvod byl spojen s jiným posláním a Sychrov byl při těchto příležitostech využit spíše jako místo zastávky k odpočinku, či přenocování.

Ať již byl důvod jejich návštěv jakýkoliv, autor textu pamětní knihy si dal záležet na tom, aby byl jejich význam patřičně zdůrazněn. Byly to totiž návštěvy: „[...] *zwar kurzen aber in den Annalen Sichrows Epoche bildenen*[...]“¹⁰²

V. 2. 1. Arcivévoda Štěpán Viktor

Prvním významným hostem z rodu Habsburků na Sychrově byl rakouský arcivévoda Štěpán Viktor.¹⁰³ Obě jeho návštěvy byly sice velmi krátké, o jejich významu však z pohledu pamětní knihy pochybovat nelze.

Arcivévoda Sychrov navštívil poprvé v září roku 1845 v doprovodu svého bratrance arcivévody Karla Ferdinanda. Zúčastnili se lovu, který byl na počest Štěpána Viktora uspořádán, a následujícího dne se odebrali zpět do Prahy.¹⁰⁴

¹⁰¹ Karel X. podlehl choleře. Zemřel 6. 11. 1836 v Gorici. HARTMANN, Peter. *Francouzští králové a císaři novověku*. 1. vydání. Praha: Argo, 2005. s. 376. ISBN 80-7203-517-7.

¹⁰² „[...] *sice krátké, ale v dějinách Sychrova epochu tvořící* [...]“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 82r.

¹⁰³ Arcivévoda Štěpán Viktor byl synem uherského palatina Josefa Antonína. Roku 1843 jej císař jmenoval českým místodržícím. Tento úřad vykonával do roku 1847, kdy po smrti otce převzal řízení uherského místodržitelství. HAMANNOVÁ, Brigitte. *Habsburkové: životopisná encyklopedie*. 2. vydání. Praha: Brána, 2001. s. 376, 377. ISBN 80-7243-109-9.

¹⁰⁴ *Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 20r.

Podruhé navštívil Štěpán Viktor Sychrov v červnu roku 1847 v rámci své úřední cesty do Krkonoš, během které chtěl obhlédnout krkonošskou státní silnici, jež vedla z Liberce přes Tanvald, Příchovice, Jilemnici a Vrchlabí do Trutnova. Při této příležitosti pozval arcivévoda knížete Kamila, který tehdy již stál v čele rohanského domu, aby jej při této cestě doprovodil.

Štěpán Viktor 16. června krátce po poledni dorazil se svým doprovodem na Sychrov, kde se zdržel jen pár hodin. Po malém občerstvení a krátkém odpočinku se spolu s knížetem Kamilem všichni odebrali do Liberce, kde přenocovali a strávili celý následující den. 18. června byla na programu již zmiňovaná obhlídka krkonošské státní silnice. Panstvo tedy pokračovalo z Liberce přes Tanvald až do Příchovic, kde pro ně byl v rohanské knížecí myslivně přichystán nocleh. A samozřejmě tomu nemohlo být jinak a: „[...] *zum Andenken dessen erhielt das Forsthaus zu Pfichowitz den Namen Stephansruhe* [...]“¹⁰⁵ Praxe pojmenovávat různá místa po významných hostech byla pro Rohany tradicí. Měla tím být zřejmě vyjádřena nejen skutečnost, jakou poctu pro ně taková návštěva znamenala, ale zároveň bylo tímto způsobem také prezentováno všem ostatním, jaké významné osobnosti kníže hostil.

Další den ještě společně pokračovali na koních do Rokytnice, kde se rozloučili a každý pokračoval svou cestou, arcivévoda se svým doprovodem do Jilemnice a kníže Kamil se vrátil na své sychrovské sídlo.¹⁰⁶

V. 2. 2. Ferdinand I.

Mnoho prostoru je věnováno také návštěvě bývalého rakouského císaře Ferdinanda I. Ten si poté, co v prosinci roku 1848 abdikoval ve prospěch svého synovce Františka Josefa, zvolil za místo svého dalšího pobytu Prahu, kde jako soukromá osoba spokojeně žil ještě dalších 25 let. Mimo to, že se v této době věnoval svým zálibám, mezi které patřila především hra na klavír a botanika, věnoval také velkou pozornost obnově zpusťšených zákupských statků, jejichž správu po své abdikaci převzal.¹⁰⁷ Zákupský zámek byl v této době také náležitě zrenovován a upraven, jelikož si jej bývalý císař zvolil za své letní sídlo.¹⁰⁸

¹⁰⁵ „[...] *na památku této události dostala myslivny v Příchovicích jméno Štěpánův odpočinek* [...]“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 22r.

¹⁰⁶ *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 22r.

¹⁰⁷ HOLLER, Gerd. *Ferdinand I. Poslední Habsburk na pražském hradě: spravedlnost pro císaře*. 1. vydání. Praha: Brána, 1998. s. 168. ISBN 80-85946-90-4.

¹⁰⁸ MACEK, P. - ZÁHRADNÍK, P. Zámecký areál v Zákupcích. In: *Průzkumy památek*. Praha, 1996, roč. 3, č. 2. s. 30. ISSN 1212-1487.

Ferdinand navštívil sídelní zámek knížete Kamila během svého letního pobytu v Zákupcích roku 1853. Na Sychrov přijel 29. srpna v doprovodu svého hofmistra hraběte Bombellese a hraběte Bessingena. V pamětní knize se uvádí, že Kamilova manželka kněžna Adelheid Ferdinanda provedla po zámku a doprovodila ho do pokojů tzv. královského apartmá, které pro něj byly připraveny. V jednu hodinu odpoledne se konala slavnostní tabule, které se kromě hostů zúčastnili také významní krajští a okresní představitelé, kteří byli při této příležitosti na Sychrov pozváni.¹⁰⁹

O Ferdinandově pobytu na Sychrově máme poněkud podrobnější informace, než o některých výše zmíněných návštěvách. Důvodem může být fakt, že se jednalo o člena panovnické rodiny a bývalého císaře, ale stejně tak se můžeme domnívat, že hlavní důvod se skrýval v něčem jiném, jak vyplývá z obsahu textu. Ten totiž nezmiňuje skoro nic jiného než obsáhlý popis proslulého sychrovského parku. Nabízí se nám tedy také varianta, že autorovi textu šlo především o jeho prezentaci, k čemuž šikovně využil skutečnosti, že Ferdinand byl stejně jako kníže Kamil vášnivým botanikem, a tak samozřejmě projevil velký zájem prohlédnout si všechny skvosty, které sychrovský zámecký park a jeho skleníky skrývaly. V zápisech je tedy větší prostor než Ferdinandovi věnován popisu jednotlivých botanických sbírek, jejich výjimečnosti a podobně. Návštěva Ferdinanda tedy mimo jiné posloužila jako jakási záminka k tomu, v co největších superlativech vylíčit podobu a patřičně oslavit sychrovský park: „[...]Seine Majestaet sind, wie bekannt, ein groser Freund von Pflanzen, besonders blühenden. Nun kann man nicht so leicht wo Befriedigung einer solchen Vorliebe in einem ausgedehnteren Maße finden, als in dem weltberühmten Garten zu Sichrow [...]“¹¹⁰

V doprovodu knížete Kamila a jeho manželky Ferdinand obdivoval zejména sbírky orchidejí a teplomilných rostlin. Velké vedro a vlhko ve sklenících mu prý ale nedělalo moc dobře, a tak se v každém skleníku nezdržel déle než pár minut. Poté se šel projít do zámecké obory a navečer odpočíval na lavičce u zámecké oranžerie.

Druhý den ráno se zúčastnil bohoslužby v zámecké kapli, udělil audienci knížecím úředníkům, poté knížecí pár pozval na oplátku na svůj zámek do Zákup a vydal se na zpáteční cestu, při které ho až do Mnichova Hradiště doprovázel také kníže Kamil.

¹⁰⁹ *Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 28v.

¹¹⁰ „[...] jeho veličenstvo je jak známo velkým milovníkem rostlin, obzvlášť kvetoucích. Nikde člověk nemůže uspokojit tuto zálibu tak snadno jako ve světově proslulé zahradě na Sychrově [...]“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 29r.

Kníže Kamil s manželkou Ferdinanda navštívili ještě v září téhož roku. V Zákupcích se ve společnosti bývalého císaře a jeho manželky Marie Anny zdrželi dva dny.¹¹¹

V. 2. 3. František Josef I.

Návštěva rakouského císaře se konala za poněkud smutnějších okolností. Uskutečnila se totiž krátce po prohrané prusko-rakouské válce v roce 1866. Císař se chtěl přesvědčit o válečných škodách osobně, a tak v říjnu navštívil válkou nejvíce postižená území. Od 24. do 31. října se zdržoval v Praze a poté pokračoval v cestě do severních Čech, kde si jako místo svého přechodného ubytování vybral právě zámek knížete Rohana. Návštěva samotného císaře byla pro knížete Kamila samozřejmě velkou poctou, a tak se přípravám na jeho příjezd a uvítání věnovala velká pozornost. Uvítání císaře bylo podle záznamů v pamětní knize doslova velkolepé: „[...] eingangs der Sichrower Doppelallee war eine imposante Ehrenpforte errichtet, welche in beiden Landessprachen die Aufschrift trug „Willkommen Landesvater!“ Längs der ganzen Allee bis zum Schloße waren viele hundert Lampions angebracht. Im wahrhaft fürstlicher Pracht erglänzte aber das Schloß selbst. Die Zinnen der Thürme waren mit farbigen Glaskugeln besetzt, sämtliche Schloßfenster brilliant illuminirt [...]“¹¹²

Císař na Sychrov dorazil kolem šesté hodiny večer. Byl uvítán za znění národní hymny v podání kapely hodkovického střeleckého sboru a pěveckých spolků z Českého Dubu, Hodkovic a Turnova. Císař za doprovodu knížete Kamila vystoupal po hlavním schodišti do přijímacího salonu a poté si spolu s kněžnou Adelheid prohlédl zámecké interiéry. Před večeří se ještě na císařovu počest konal lampiónový průvod, kterým mu přišli vyjádřit svou oddanost obyvatelé několika obcí z okolí, a u zámecké oranžerie byl odpálen ohňostroj.¹¹³

Následující ráno císař po bohoslužbě odjel na improvizované vlakové nástupiště v Radostíně a vlakem pokračoval do Hodkovic a Liberce. Kníže Kamil pak na upomínku

¹¹¹ *Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 29r.

¹¹² „[...] u vstupu do sychrovské dvojité aleje byla postavena impozantní slavobrána, na níž byl v obou zemských jazycích nápis „Vítejte, Otče vlasti!“ Podél celé aleje až k zámku bylo umístěno několik set lampiónů. Sám zámek ovšem hýřil pravou knížecí nádherou. Cimbuří věží byla poseta barevnými skleněnými koulemi, všechna zámecká okna byla brilantně osvětlena [...]“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 65v.

¹¹³ *Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 65v.

císařovy návštěvy nechal cestu od Sychrova do Radostína pojmenovat „Franz Josef Straße“.¹¹⁴

V. 2. 4. Korunní princ Rudolf

V červenci roku 1871 Sychrov krátce navštívil také jediný syn císaře Františka Josefa a následník trůnu korunní princ Rudolf. Po uvítání absolvoval mladý princ nejprve prohlídku zámku, při níž se na požádání knížete Kamila podepsal do zámecké pamětní knihy.¹¹⁵ Podle autora pamětní knihy byl korunní princ zámkem nadšen. Nejvíce se údajně zajímal o sbírky zbraní a paroží. Zároveň prý také velmi oceňoval skutečnost, že: „[...] *an dem Baue und der Einrichtung des prachtvollen Schloßes nur einheimische Kräfte waren, obwohl daselbst wahre Meisterwerke der Schnitzkunst, Schloßerei, Tischlerei, Steinmetzerei und Malerei zu finden sind [...]*“¹¹⁶ Otázkou však zůstává, zda se tehdy ani ne třináctiletý princ opravdu vyjadřoval s takovým zaujetím o architektonické podobě zámku a jeho interiérů nebo zda zde hraje větší roli spíše snaha autora pamětní knihy zdůraznit fakt, že zámek prošel v nedávné době velkolepou a nákladnou přestavbou.

Po prohlídce zámku následovala procházka po zámeckém parku, kde Rudolfa zaujaly především botanické sbírky knížete Kamila.¹¹⁷ Při této příležitosti byla také pojmenována dosud bezejmenná odrůda rostliny *Petunia* hybrida přívlastkem „Kronprinz Rudolph“ a bylo nařízeno, aby byla zaslána na ředitelství zahrady ve vídeňském Schönbrunnu. Prohlídka parku pak byla završena na vyhlídce, jež od této doby nese název „Kronprinz Rudolphs Platz“.¹¹⁸

Korunní princ Rudolf navštívil Sychrov ještě jednou, v prosinci roku 1880, aby se zde zúčastnil lovecké výpravy. V zápisech týkajících se této návštěvy opět nechybí podrobné vyličení následníkovy příjezdu a jeho slavnostního uvítání. Jedné informaci je zde ale přeci jen věnován větší prostor a je patřičně zdůrazněna. Jedná se o popis slavnostního osvětlení improvizovaného železničního nástupiště v Radostíně, kterého bylo dosaženo pomocí elektřiny, tedy převratné novinky posledních let. Pro většinu přihlížejících to znamenalo něco

¹¹⁴ *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv.č. 3357. fol. 66r.

¹¹⁵ Fotografie podpisu korunního prince viz obrazová příloha.

¹¹⁶ „[...] *na stavbě a zařizování nádherného zámku pracovaly pouze domácí síly, ačkoliv se zde najdou opravdová mistrovská díla řezbářského umění, zámečnictví, truhlářství, kamenictví a malířství [...]*“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 81v.

¹¹⁷ Korunní princ Rudolf již od dětství projevoval velký zájem o přírodu a v pozdějších letech publikoval také řadu přírodovědných článků. HAMANNOVÁ, Brigitte. *Habsburkové: životopisná encyklopedie*. 2. vydání. Praha: Brána, 2001. s. 372, 373. ISBN 80-7243-109-9.

¹¹⁸ *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 81v.

do té doby nevidaného a nového, s čímž se ve svém každodenním životě nesetkávali, proto se není čemu divit, že toto osvětlení v nich vyvolala patričný úžas a obdiv: „[...] *unstreitig bildete die elektrische Beleuchtung, welche die Bahndirection aus eigener Initiative veranstaltete, einen der hervorragendsten Glanzpunkte diesesfeierlichen Abendes und war wohl für die Allermeinsten etwas Neues* [...]“¹¹⁹

Následující den se uskutečnil plánovaný hon a: „[...] *das Ergebnis der Jagd war trotz des schlechten Wetters ein ziemlich befriedigendes, es wurden in zwei Trieben 835 Stück Wild erlegt, wovon auf S^e kais. Hoheit Kronprinzen allein 331 Stück entfielen* [...]“¹²⁰ Zázpis dále pokračuje výpisem přesného počtu ulovené zvěře. Tyto informace o výsledcích jednotlivých honů se v pamětní knize objevují pravidelně. Zvláštní důraz na jejich kvantitativní hodnocení je ale kladen především v souvislosti s lovy, kterých se účastnily významné osobnosti, nejinak tomu bylo i ve výše uvedeném případě.

Korunní princ Rudolf tedy během svého života zavítal na Sychrov celkem dvakrát a každou jeho návštěvu zde dodnes něco připomíná. Při první návštěvě se na žádost knížete podepsal do pamětní knihy a na jeho počest byla v parku vybudována vyhlídka nesoucí jeho jméno. Jako vzpomínku na jeho druhou návštěvu pak nechal kníže Kamil zasadit do zdi zámecké kaple pamětní desku s textem „[...] *Seine kaiserliche Hoheit der durchlauchtigste Kornprinz Rudolph haben zum erstenmal am 10. Juli 1871 und zum zweitenmal am 8. Dezember 1880 diese Kapelle besucht. Gott erhalte, schütze, segne Ihn* [...]“¹²¹

V. 3. Pruský král Vilém I. na Sychrově

Další panovník, který Sychrov navštívil, i když za poněkud jiných okolností, byl pruský král Vilém I. Stalo se tak během prusko-rakouské války v roce 1866. Od června do září toho roku byl totiž Sychrov okupován pruským vojskem, konkrétně zde byl zřízen hlavní stan velitele prvního pruského armádního sboru prince Fridricha Karla. Na Sychrově bylo

¹¹⁹ „[...] *elektrické osvětlení, které z vlastní iniciativy instalovalo ředitelství drah, bezesporu tvořilo jeden z nejznamenitějších vrcholů tohoto slavnostního večera a bylo nejspíš pro většinu lidí něčím novým* [...]“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 112v.

¹²⁰ „[...] *výsledek honu byl i přes špatné počasí celkem uspokojující, při dvou naháňkách bylo složeno 835 kusů zvěře. Z tohoto počtu připadl na samotného Jeho císařskou Výsost korunního prince 331 kus* [...]“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 112v.

¹²¹ „[...] *Jeho císařská Výsost nejjasnější korunní princ Rudolf ráčil poprvé dne 10. července 1871 a podruhé dne 8. prosince 1880 tuto kapli navštívit. Bože žehnej mu, ochraňuj jej a zachovej* [...]“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 113r.

během této doby situováno: „[...] *eine Abtheilung der königlichen Kronwache, das k. Feldproviandamt, das k. Feldoberpostamt, die Feldtelegrafien-Abtheilung, die Train-Colonna, das Gensdarmarie Commando, die Infanterie – und Cavallerie Stabswache, im Ganzen 1000 Mann mit 1300 Pferden. [...]*“¹²²

Vilém I. na zámku přenocoval pouze jednu noc z 1. na 2. července. Během této doby ale kníže Kamil pobýval v lázních Gastein a s Vilémem se tedy nesetkal. Jak ale vyplývá ze zápisů v Sychrovské pamětní knize, kníže Kamil se s pruským králem znal již z dřívější doby¹²³ a nadále s ním udržoval přátelské styky. Setkával se s ním především během svých letních pobytů v lázních Gastein.¹²⁴

¹²² „[...] *Joddělení královské stráže, královský polní zásobovací úřad, královský polní poštovní úřad, oddělení polního telegrafu, vojenská zásobovací kolona, velitelství četnictva, štábní stráž pěchoty a jízdy, celkem 1000 mužů a 1300 koní [...]*“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 64v.

¹²³ Zápis v pamětní knize vztahující se k listopadu roku 1863 informuje o návštěvě Berlína, kterou kníže Kamil vykonal na pozvání pruského krále Viléma I. *Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 51r.

¹²⁴ *Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 87r.

VI. Proměny sychrovského zámku

VI. 1. Vývoj zámku a jeho podoby před novogotickou přestavbou

Zámek Sychrov je v dnešní době znám především jako bývalé sídlo významného, původem francouzského, rodu Rohanů, který se zde usadil v první polovině devatenáctého století a z tehdejšího malého a nepříliš udržovaného zámečku vybudoval plně reprezentativní sídlo.

Historie tohoto místa se ale začala psát již o pět století dříve, kdy se zde nacházela osada Svojkov s poplužním dvorem Sychrov a malou gotickou tvrzí. Tento komplex byl jako královský majetek dáván do zástavy různým šlechtickým rodům. V 16. století zde byl vystavěn kamenný dům, jehož majiteli byli Kyjovští z Kyjova. Ovšem kvůli účasti ve stavovském povstání jim bylo panství po bělohorské bitvě zkonfiskováno. Během 17. století panství střídalo své majitele. Mezi nejvýznamnější z nich patřili Albrecht z Valdštejna a Lamottové z Frintropu, kteří zde jako první nechali mezi lety 1690 - 1693 postavit barokní zámeček, který se stal základem všech budoucích přestaveb. Roku 1740 Sychrov zakoupili Valdštejnové, kteří zde ale nikdy nesídlili a zámecký areál používali pouze k hospodářským účelům. Z tohoto důvodu zde téměř osmdesát let nedocházelo k žádným stavebním úpravám a zámek pomalu chátral.¹²⁵

Zlomový moment v historii zámku nastal roku 1820, kdy jej hrabě František Adam z Valdštejna prodal knížeti Karlu Alainu Rohanovi. V této době se jednalo pouze o malou budovu obdélníkového půdorysu s domácí kaplí a věží, jež vyhořela po zásahu bleskem roku 1804.¹²⁶ Právě pro svou zchátralost a nedostačující velikost zámek nevyhovoval požadavkům kladeným na knížecí sídlo. Karel Alain tak ihned začal s potřebnou rekonstrukcí a přestavbou zámku na výstavní klasicistní a plně reprezentativní sídlo, které by odpovídalo jeho potřebám a společenskému postavení.

Rok 1820 je vylíčen jako přelomový také v textu Sychrovské pamětní knihy. V jednom z prvních zápisů je zámek popisován takto: „[...] obwohl seit jeher ein Sitz der Domainen-Besitzer, füllt bis zum Jahre 1820 nur dem Namen nach den Raum in der Vaterlandsgeschichte aus ... das Schloss Sichrow kein merkwürdiges oder anziehendes

¹²⁵ ANDĚL, Rudolf et.al. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Díl III. Severní Čechy*. 1. vydání. Praha: Svoboda, 1984. s. 456. ISBN neuvedeno.

¹²⁶ Jediné dochované vyobrazení této stavby pochází až z poloviny 18. století, jedná se o perokresbu F. B. Wernera, viz obrazová příloha.

Baudenkmal der ritterlichen Urzeit dar; demungeachtet wurde daselbe wegen der freien schönen Lage, der reizenden Umgebung des Mohelkathales von Seiner Durchlaucht Carl Fürsten Rohan zur Residenz des Durchlauchtigen Hochfürstlichen Hauptstammes erwählt und erheben, hierdurch auch den Annalen der Geschichte übergeben [...]“¹²⁷

Zámek do této doby opravdu nebyl nijak významným objektem, což ostatně potvrzuje také dobová místopisná literatura, ve které je Sychrov do roku 1820 zmiňován jen velmi stručně.¹²⁸ S příchodem Rohanů však toto období „bezvýznamnosti“ končí a nastává nová, pro zámek určující, epocha. V pamětní knize je onen motiv zlomu a začátku nové éry patřičně zdůrazněn také v popisu příjezdu nového majitele na své panství, který se uskutečnil 7. září roku 1820. V knize je podrobně popsán průběh slavnostního uvítání knížete Karla Alaina, kterého doprovázeli jeho dcera Berta a bratr Viktor Ludvík. Podél cesty, kterou průvod projížděl, byly shromážděny zástupy obyvatel v čele s duchovenstvem, rychtáři a učiteli s žactvem. Při této příležitosti byl nové vrchnosti jejími úředníky a služebníctvem složen také slib věrnosti. Popis významu této události je v textu pamětní knihy umocněn také motivem náhlé změny počasí. Ještě před průběhem této slavnosti byla obloha údajně zatažená, kdežto s příjezdem knížete Karla Alaina se mračna náhle roztrhala a nad panstvím znovu vysvitlo slunce.¹²⁹

Autor textu pamětní knihy mohl v roce 1859 jen stěží vědět, jaké bylo v onen den, před téměř čtyřiceti lety, počasí. Je tedy zřejmé, že tento zápis je do značné míry stylizován a snaží se zdůraznit zejména skutečnost, že s příjezdem nového majitele začíná období, které přinese rozkvět celého panství. Kníže Karel Alain zde vystupuje také jako dobrotivý ochránce svých poddaných, což dokládá i následující text: „[...] in dem Antlitze des Durchlauchtigen Fürsten las man die Hochdemselben angestammte Fürstengröße, Milde und Vaterliebe; Höchstdieselben danktem herzlich den ununterbrochenen Begrüßungen der Volksmenge und geruheten während dieser Fahrt ansehnliche Geldgeschenke unter die Schulkinder und Armen vertheilen zu lassen ...der Eindruck, welchen die Fürstengröße des Durchlauchtigen

¹²⁷ „[...] ačkoliv byl zámek odedávna sídlem vlastníků statku nebo případně úřadujících vrchností, vyplňoval do roku 1820 pouze jisté místo v dějinách vlasti... zámek Sychrov tedy nebyl žádnou znamenitou nebo přitažlivou stavební památkou z dávných rytířských časů; bez ohledu na to si jej však Jeho Jasnost kníže Karel Rohan pro jeho volnou polohu a nádherné okolí v údolí Mohelky vybral a povznesl ho jako sídlo hlavní větve jasného velkoknížecího rodu, a tak se začaly psát jeho dějiny [...]“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 3r.

¹²⁸ V Schallerově topografii je pouze stručně uvedeno, že Sychrov je zámek ležící nad říčkou Mohelkou, který založil rytíř Lamotte z Frintropu. Dále je zde zmíněna kaple Narození Panny Marie a ovocný sad vedle zámku. SCHALLER, Jaroslav. *Topographie des Königreichs Böhmen IV. Bunzlauer Kreis*. Prag - Wien, 1790. [cit. 2011-02-12]. Dostupné z URL: <http://khi.fp.tul.cz/attachments/101_Schaller-transliterace.pdf>.

¹²⁹ *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 2r.

*Fürsten an Seine Unterthanen geübt, läßt sich mit Worten nicht ausdrücken; findet aber einen Beweis darin, daß die Gemeinden sich die Gnade ausgebeten haben, Hoch Ihrer Durchlauchtigen Obrigkeit die ehrfurchtsvolle Huldigung auch in dem Schlosse zu Sichrow darbringen zu dürfen [...]*¹³⁰ Dobročinnost a péče o poddané, které jsou v tomto úryvku patrné, použil autor textu zcela úmyslně ve snaze poukázat na klasické hodnoty, které byly odnepaměti spojovány se šlechtictvím.

Jak již bylo uvedeno výše, kníže Karel Alain si zámek Sychrov zvolil jako hlavní rodové sídlo. Právě zde měly být položeny nové kořeny rodu a založena nová tradice. Z tohoto důvodu musel být zámek rozšířen a náležitě stavebně upraven. Již na podzim roku 1820 bylo o rozsahu přestavby rozhodnuto a začátkem následujícího roku kníže vydal jeden z prvních dekretů, který obsahoval pokyny týkající se obstarání stavebního materiálu potřebného k zahájení stavební činnosti. Podle těchto instrukcí měl být během roku 1821 nalámán a na Sychrov přivezen stavební kámen, vyrobeny cihly, dovezeny zásoby vápna, písku, stavebního dříví a prken. Vše se mělo připravit, aby se roku 1822 mohly naplno rozběhnout stavební práce a zámek se stal co nejdříve obyvatelným. Jelikož se přestavba týkala také úpravy interiérů, dekret obsahoval i pokyny pro truhláře ohledně zhotovení okenních rámců, dveří, ostění, parket a nábytku.¹³¹

Během této přestavby byla původní zámecká budova zvýšena o druhé patro a po obou stranách prodloužena. Byla vystavěna nová boční patrová křídla a na ně kolmé křídlo západní, kterým byla stavba doplněna na uzavřený čtyřhran kolem čtvercového nádvoří. Na toto západní křídlo byly ještě z každé strany napojeny další budovy. Jednalo se o tzv. Galerii a Bertino křídlo. Dále byly po obou stranách hospodářského dvora na západní straně zámku vybudovány konírny a další hospodářské budovy. Právě tehdy dostal komplex zámeckých budov zhruba dnešní velikost.¹³²

Zámek byl k obyvatelnému stavu dokončen na konci roku 1822 a zápis v pamětní knize vztahující se k roku 1823 již konstatuje, že: „[...] *durch den so eben besprochenen Anbau des Schloßes mit den neu hergestellten Gebäuden wuchs der Ort Sichrow zu einen*

¹³⁰ „[...] *ve tváři jasného knížete se dala číst vrozená knížecí velikost, laskavost a otcovská láska; kníže srdečně děkoval lidem za neutuchající pozdravy a ráčil během této jízdy nechat mezi školní děti a chudé rozdělovat značné peněžité dárky ... dojem, který knížecí velikost Jasného knížete udělala na jeho poddané, se slovy nedá vyjádřit; jeho důkazem je ale to, že si obce vyprošovaly milost, aby směly své jasné vrchnosti přinést uctivý slib věrnosti také na zámek Sychrov [...]*“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII/3, inv. č. 3357. fol. 3r.

¹³¹ Státní oblastní archiv Litoměřice, pobočka Děčín, Velkostatek Svijany, kart. 10, kniha dekretů 1814 - 1824, fol. 122v-123r, dekrety ohledně stavebních prací na Sychrově vydané Karlem Alainem Rohanem roku 1821.

¹³² KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla období romantismu a historismu*. 1. vydání. Praha: Akropolis, 2001. s. 92. ISBN 80-7304-003-4.

*ansehnlichen Schloßbezirk heran und bot im Jahre 1823 bereits der Durchlauchtigen Fürstenfamilie einen geräumigen angenehmen Aufenthalt und Lieblingssitz dar [...]*¹³³

VI. 2. Novogotická přestavba

Jedním z hlavních důvodů, proč je kníže Kamil Rohan považován za nejvýznamnějšího majitele Sychrova, je fakt, že uskutečnil velkolepou novogotickou přestavbu zámku, která je pro jeho nynější podobu určující. Jejím cílem bylo stylově sjednotit jak exteriéry, tak také interiéry zámku a dát jim novou podobu v duchu tehdy módního romantického historismu.

Důvody, které vedly nejen knížete Kamila, ale také mnoho dalších šlechtických stavebníků¹³⁴ k přestavbám svých sídel v duchu romantického historismu, jsou zřejmé. V 19. století ve společnosti docházelo k prudkým změnám, charakterizovaných především její modernizací a změnami v její sociální skladbě. Všechny tyto faktory vedly k pomalému úpadku postavení šlechty. Jako historická sociální třída disponovala stále menší reálnou mocí a její privilegia nabývala spíše formálního charakteru. Po roce 1848 šlechta fakticky ztratila své odvěké politické postavení a jakousi obranou proti všem těmto změnám se pro ni stal zcela specifický životní styl. Právě návratem do minulosti, zdůrazněním starobylosti a tradice se její příslušníci snažili poukázat na odvěkou existenci svého privilegovaného společenského postavení.¹³⁵

Architekturu romantického historismu lze vyložit jako reakci na rozumem ovlivněnou, střídou klasicistní architekturu. Novogotika se zrodila v Anglii v první polovině 19. století a jejím hlavním rysem byl právě příklon k historii, především pak návrat do rytířského středověku. Šlechtická sídla tak dostávala novou podobu a byla druhotně opatřena atributy „starobylého hradního stavitelství“, tedy množstvím věží, arkýřů, cimbuří, apod.¹³⁶

¹³³ „[...] díky právě popsané přestavbě zámku s nově zřízenými budovami vyrostl Sychrov ve výstavní zámecký areál a již v roce 1823 představoval pro jasnou knížecí rodinu prostorné a příjemné oblíbené sídlo k pobytu [...]“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 5r.

¹³⁴ K podobným přestavbám došlo například na schwarzenberském zámku Hluboká nebo na liechtensteinské Lednici. Nový novogotický zámek si nechal vybudovat také hrabě František Arnošt Harrach v Hrádku u Nechanic. KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla období romantismu a historismu*. 1. vydání. Praha: Akropolis, 2001. s. 18, 27, 63. ISBN 80-7304-003-4.

¹³⁵ VYBÍRAL, Jindřich. *Století dědiců a zakladatelů: Architektura jižních Čech v období historismu*. 1. vydání. Praha: Argo, 1999. s. 164. ISBN 80-7203-205-4.

¹³⁶ VLČEK, Pavel. *Encyklopedie českých zámků*. 5. vydání. Praha: Libri, 2006. s. 98 - 102. ISBN 80-7277-302-X.

Novogotická přestavba Sychrova probíhala v několika etapách mezi lety 1847 - 1862. Finanční prostředky na její realizaci kníže Kamil získával nejen z výnosu svých statků a podnikání, ale především z prodeje a částečného pronájmu pozemků ve Francii, které Rohanové na počátku 19. století restituovali.¹³⁷

První etapa přestavby začala krátce po převzetí Sychrova knížetem Kamilem. Vytvořením návrhů budoucí podoby zámku byli postupně pověřeni dva architekti. František Bayer, jehož projekt nebyl realizován, a Bernhard Grueber,¹³⁸ který vytvořil základní koncepci pro budoucí přestavbu exteriéru. Tento návrh byl ještě o něco později z části modifikován knížecím stavitelem Josefem Pruvotem,¹³⁹ který se zasloužil i o samotnou realizaci úprav sychrovského zámku.

Přestavba exteriérů zahrnovala novogotickou úpravu veškerých zámeckých fasád, přičemž zvláštní pozornost byla věnována parkovému průčelí východního křídla, které je přivrácené k hlavní příjezdové cestě. Tato strana zámku byla tedy první, kterou návštěva spatřila, proto měla působit dostatečně reprezentativním dojmem. Na každém konci východního křídla byla postavena věž - hranatá Rakouská a válcová Bretaňská. Pro koncové části tohoto křídla byl zvolen obklad režným kamenem a jako dominanta parkového průčelí bylo vybudováno dvojramenné středové schodiště vedoucí do přijímacího salonu. Na západní straně zámku, přivrácené do hospodářského dvora, byly mezi středovou budovou a navazujícími křídly vybudovány ještě dvě hranolové věže s branami v přízemí.¹⁴⁰

Přestavba se netýkala pouze samotného zámku, ale i všech budov v jeho areálu včetně vodní nádrže s kašnou uprostřed hospodářského dvora a domů úředníků, zahradníka a ostatních zaměstnanců. Žádná z těchto budov tedy svým odlišným vzhledem nerušila a celý areál tak tvořil stylově jednotný celek.

¹³⁷ ROHAN, Inge. *Zámek Sychrov: Novogotický památník rodu Rohanů*. Salzburg: Spolek přátel zámku Sychrov, 1996. s. 3. ISBN není uvedeno.

¹³⁸ **Bernhard Grueber** se narodil roku 1807 v německém Donauwörthu. Po absolvování studia malířství a architektury v Mnichově působil od roku 1844 jako profesor architektury na Akademii výtvarných umění v Praze. Středem jeho zájmu byla středověká architektura, o které též publikoval vlastní knihu. Jeho inspirace gotickou architekturou prostupovala celou jeho tvorbou. Byl například autorem plánů na přestavbu zámků Orlická a Hrubá Skála. Vytvořil také návrh na stavbu kostela Panny Marie v Turnově. KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla období romantismu a historismu*. 1. vydání. Praha: Akropolis, 2001. s. 94. ISBN 80-7304-003-4.

¹³⁹ **Josef Pruvot** pocházel z rohanského zámku v Řepíně na Mělnicku, kde jeho otec, který s Rohany přišel již z Francie, pracoval jako zahradník. Josef vystudoval pražskou stavovskou polytechniku, kde jej vyučoval profesor František Josef Gerstner. Po studii a praxi na stavbě koňské dráhy z Českých Budějovic do Lince nastoupil roku 1832 jako rohanský stavební úředník na Sychrově, kde se díky svému talentu časem dokázal vypracovat až na post stavebního ředitele. KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla období romantismu a historismu*. 1. vydání. Praha: Akropolis, 2001. s. 94, 95. ISBN 80-7304-003-4.

¹⁴⁰ KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla období romantismu a historismu*. 1. vydání. Praha: Akropolis, 2001. s. 94 -96. ISBN 80-7304-003-4.

V pamětní knize je z celé přestavby nejvíce zdůrazněno vybudování Rakouské a zejména pak Bretaňské věže po stranách východního křídla zámku. Již v jejich názvech můžeme spatřovat jistou symboliku. Rakouská věž měla pravděpodobně upozorňovat na novou éru historie Rohanů a jejich nynější sepjetí s habsburskou monarchií. Oproti tomu Bretaňská věž zřejmě odkazuje na původní rohanskou vlast a na jejich rodové sídlo Josselin v Bretani. Základní kámen Bretaňské věže byl položen roku 1853. Tato událost je v pamětní knize podrobně vylíčena. „[...] aus Anlaß des Umbaues des Hochfürstlich von Rohanschen Schlosses zu Sichrow wurde am 4ten Juli 1853 am Festtage des heiligen Landespatrons Procopius, und der heiligen Berta in dem neu zu errichtenden runden Thurme der Grundstein gelegt ... dieser Thurm wurde von Seiner Durchlaucht für alle Zeit Tour de Bretagne genannt [...]“¹⁴¹ Do základů věže byly vloženy francouzské mince: „[...] aus der glorreichen Regierungszeit [...]“¹⁴² jejich veličenstev Ludvíka XVIII. a Karla X. Tento akt do jisté míry potvrzuje konzervativní smýšlení Rohanů a zejména pak jejich stále existující sepjetí s Francií, které je patrné nejenom z pojmenování této věže, ale i z celé podoby zámku. Sychrov totiž, ve srovnání s ostatními aristokratickými sídly z této doby v Čechách nebo na Moravě, nenese zdaleka tak výrazné rysy anglické novogotiky. Vzhled jeho fasád je mnohem střídmejší, inspirovaný především francouzskými novogotickými vlivy a částečně také podobou rohanského zámku Josselin v Bretani.¹⁴³

Kromě úprav a přestavby samotné zámecké budovy byla řešena také otázka interiérů, které byly rovněž zařízeny ve stylu novogotiky, zde již ovšem zcela dominovaly anglické vlivy. Veškeré interiérové návrhy, kromě plánu na zařízení kaple, vypracoval knížecí stavitel Josef Pruvot, který se při jejich tvorbě inspiroval především předlohovými knihami J. Nashe¹⁴⁴ a G. G. Ungevitte¹⁴⁵. Z těchto předlohových prací přejímal nejen jednotlivé detaily, ale i celkový charakter zařízení místností, jejichž stropy byly bohatě vykládány dřevem, stěny zdobeny koženými tapetami nebo dřevěným deštěním, okna a dveře zakrývaly

¹⁴¹ „[...] při příležitosti přestavby knížecího rohanského zámku Sychrov byl umístěn dne 4. července 1853 o svátku zemského patrona sv. Prokopa a sv. Berty základní kámen do nově budované kulaté věže ... tuto věž pojmenovala Jeho Jasnost na věčné časy Tour de Bretagne [...]“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 28r, 28v.

¹⁴² „[...] ze slavných časů vlády [...]“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 28r.

¹⁴³ POSPÍŠILOVÁ, Marie. *Vývoj sychrovských zámeckých interiérů*. Státní zámek Sychrov, 1988. [nestr.] ISBN neuvedeno.

¹⁴⁴ Jedná se o čtyřsvazkové dílo *The Mansions of England in the Olden Time*, které bylo vydávané v Londýně v letech 1839, 1840, 1841 a 1849.

¹⁴⁵ Jedná se o předlohovou knihu *Entwürfe zu gotischen Möbeln* vydanou v roce 1851.

těžké závěsy a samotné okenní tabulky byly často zdobeny sklomalbami, které svým obsahem podporovaly rodovou reprezentativnost místností.¹⁴⁶

Realizací veškeré dřevěné výzdoby interiérů byl pověřen řezbář Petr Bušek.¹⁴⁷ Jeho pověst byla v 50. letech 19. století vynikající a jeho práce byly velmi kladně hodnoceny nejen jeho zákazníky, ale i odbornou kritikou. V této době se Bušek, zřejmě prostřednictvím šlechty, pro kterou pracoval,¹⁴⁸ seznámil s knížetem Kamilem Rohanem, který mu nabídl, aby svou dílnu v Praze zrušil, přestěhoval se na Sychrov a opatřil zámek nábytkem a řezbářskou výzdobou. Bušek nabídku přijal a v létě roku 1856 se na Sychrov přestěhoval. Dílnu mu kníže nechal zřídit v blízké vesnici Husa, kde Bušek až do své smrti pracoval.¹⁴⁹

Nejen Grueber, Pruvot, Bušek a jiní odborníci, ale i samotný kníže Kamil se realizací přestavby zámku a vybavováním jeho interiérů zabýval do nejmenších podrobností. Všechny výkresy a plány chtěl osobně vidět a posoudit, a to nejen z hlediska estetického, ale i z hlediska použitého materiálu a způsobu provedení.

Velká pozornost byla při přestavbě a úpravách interiérů věnována schodišťové hale, která plnila funkci hlavního a zároveň nejvíce reprezentativního prostoru. Většinou to byla právě schodišťová hala, kterou knížecí hosté navštívili jako první. Proto byly kladeny vysoké požadavky na její zařízení, mezi kterými dominovala především tendence zdůraznit osobnost majitele a odkázat na slavnou minulost jeho rodu. Toho bylo dosaženo instalací soch a bust významných předků, výmalbou znázorňující rohanské erbovní figury a velkou dřevěnou plastikou erbu s rodovým heslem umístěnou v centru kazetového stropu.¹⁵⁰

Je tedy zřejmé, že šlechtický interiér této doby neplnil pouze základní obytnou funkci, ale zároveň do značné míry sloužil jako rodové muzeum. Nejinak tomu bylo na Sychrově, kde v sobě nejen schodišťová hala, ale takřka všechny zámecké pokoje odrážely rohanskou minulost. Častým dekoračním prvkem zde byly rohanské erbovní figury a rodové heslo,¹⁵¹ které se v různé podobě vyskytovalo téměř v každé z místností. Ve většině reprezentativních

¹⁴⁶ POSPÍŠILOVÁ, Marie. *Vývoj sychrovských zámeckých interiérů*. Státní zámek Sychrov, 1988. [nestr.] ISBN neuvedeno.

¹⁴⁷ Petr Bušek se narodil 5. května 1824 v Praze. Jeho otec byl dlabačem forem ve smíchovské kartounce. Od něho se Petr, již jako dítě, naučil základům řezbářství. Od roku 1846, po absolvování pražské umělecké akademie, začal samostatně pracovat ve své dílně, zřízené na Kampě. V 50. letech 19. století se v předních pražských rodinách začala šířit pověst o jeho věhlasném řezbářském umění a jeho práce si získala velké obliby zejména mezi šlechtou. KADLEC, Miloš. *Bušková dílna a zámek Sychrov*. Státní zámek Sychrov, 1995, s. 1-12. ISBN neuvedeno.

¹⁴⁸ Svými řezbářskými pracemi vybavil také například zámek Žleby rodiny Auerspergů.

¹⁴⁹ KADLEC, Miloš. *Bušková dílna a zámek Sychrov*. Státní zámek Sychrov, 1995, s. 1-12. ISBN neuvedeno.

¹⁵⁰ POSPÍŠILOVÁ, Marie. *Vývoj sychrovských zámeckých interiérů*. Státní zámek Sychrov, 1988. [nestr.] ISBN neuvedeno.

¹⁵¹ Rohanské rodové heslo znělo: „Potius mori quam foedari“, což lze volně přeložit jako: „Raději zemřít, nežli být nečestný.“

pokojů se také objevuje motiv bourbonské lilie, což opět odkazuje na rohanské rodové kořeny a vzdálené příbuzenské vztahy s rodem Bourbonů. Důležitou součástí většiny interiérů tvoří také portréty z rohanské portrétní galerie, která se svou velikostí, jež čítá 243 obrazů, řadí mezi největší sbírky francouzského portrétního umění v Evropě. Tato kolekce obsahuje portréty vzniklé na území Francie v období od 16. do 18. století a byla doplněna českým malířem Karlem Javůrkem, jenž byl v druhé polovině 19. stol. pověřen knížetem Kamilem, aby vytvořil soubor imaginárních portrétů rohanských předků z 12. až 15. století. Kromě příslušníků rodu rohanů se ve sbírce objevují také známé postavy francouzských dějin, časté jsou zejména kopie podobizen francouzských králů z rodu Bourbonů.¹⁵²

Z interiérů je v pamětní knize věnován největší prostor výstavbě nové zámecké kaple. První zápis týkající se tohoto tématu je ještě psán retrospektivně a vztahuje se k roku 1856, kdy vznikl záměr kapli vybudovat. Ještě tohoto roku došlo ke zbourání staré kaple a na jejím místě byl položen základní kámen nové stavby. Zápis se netýká pouze popisu těchto událostí, ale také, v zájmu zachování určité kontinuity, stručně líčí dějiny původní malé kaple. V textu je v této souvislosti také vyzdvihována již několik let probíhající novogotická přestavba a především osobnost knížete Kamila, a to především jeho zájem o umění a hluboká zbožnost, což dokládá i následující citace: „[...] *seit einer kurzen Reihe von Jahren rivalisiert Sychrow mit dem interessantesten Fürstenhäusern unseres Vaterlandes, da der bekannte Kunstsinn des dermaligen Eigenthümers, Seine Durchlaucht Camill Fürst von Rohan, ihm den glänzendsten Ausdruck gaben ... den vorzüglichsten Rang in den pittoresken Schloßräumen behauptet unstreitig die Schloßkapelle, welche treu der Tradition, die unversiegbare Anhänglichkeit des durchlauchtigen Fürstenhauses Rohan an die Kirche Gottes beurkundet [...]*“¹⁵³ Nejenom zahájení stavby, ale zejména pak jejímu dokončení je v pamětní knize věnována značná pozornost. Tato událost je zaznamenána na čtyřech listech, což je v porovnání s ostatními zápisy nepoměrně rozsáhlejší zpracování. Kromě popisu slavnostního vysvěcení zámecké kaple je zde také velmi podrobně zpracován soupis jejího vybavení, charakter zápisu tak místy spíše připomíná podrobný inventární seznam.

Kromě zápisů týkajících se výstavby Bretaňské věže a zámecké kaple se v pamětní knize na konci každého roku nachází podrobný soupis stavebních prací, které byly daný rok provedeny. Jedná se však spíše o strohý, nijak nekomentovaný výčet zahrnující úpravy

¹⁵² MŽYKOVÁ, Marie. *Rohanská portrétní galerie*. Státní zámek Sychrov, 1985. [nestr.] ISBN neuvedeno.

¹⁵³ „[...] již řadu let soupeří Sychrow s nejzajímavějšími knížecími domy v naší vlasti, protože známý smysl pro umění současného majitele, Jeho Jasnosti knížete Kamila Rohana mu daly nejskvostnější výraz ... zvláštní řád malebných zámeckých pokojů potvrzuje bezesporu zámecká kaple, která věrna tradici dosvědčuje neutuchající oddanost jasného knížecího rodu Rohanů boží církvi [...].“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 43v.

zámeckých fasád, hospodářských budov, včetně stájí a skleníků, a zejména pak renovaci zámeckých apartmánů, hostinských pokojů a jejich dovybavování novogotickým nábytkem. Nechybí zde ani evidence nově zakoupených a objednaných uměleckých děl.

Sychrovský zámek se, díky své nové podobě, dostal do povědomí veřejnosti už ve druhé polovině devatenáctého století, a to především prostřednictvím tehdejšího tisku. Již na počátku šedesátých let se časopis *Lumír*¹⁵⁴ zmiňuje o uměnímilovném knížeti Kamilu Rohanovi a o přestavbě Sychrova, především pak o sochařské výzdobě zhotovené českými umělci Eduardem Veselým a Emanuelem Maxem. Při příležitosti slavnostního vysvěcení nové zámecké kaple v roce 1862 vyšel také v časopise *Blahověst*¹⁵⁵ článek sychrovského kaplana Josefa Němečka detailně popisující novou podobu zámku a zámecké kaple. Sychrov se dostal také do literatury, konkrétně je mu věnována pozornost v cestopisné publikaci Václava Durycha¹⁵⁶ *Z českého ráje*.

Novogotická přestavba byla posledním větším zásahem do exteriéru tohoto sídla. Nově nabytou podobu si tudíž sychrovský zámek zachoval až do současnosti a řadí se tak mezi významné architektonické památky druhé poloviny 19. století v Čechách.

¹⁵⁴ Z Prahy a z venkova In: *Lumír*. 1861, č. 44, 31. října, s. 1051 - 1052. [cit. 2011-01-15]. Dostupné z URL: <<http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/1711548>>.

¹⁵⁵ *Blahověst*. 1862, č. 26, 15. září, s. 420. [cit. 2011-01-15]. Dostupné z URL: <<http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/1713661>>.

¹⁵⁶ DURYCH, Václav. *Z českého ráje*. Hradec Králové, 1886. s. 238. [cit. 2011-01-15]. Dostupné z URL: <<http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/1355967>>.

VII. Sychrovský park

Romantismus devatenáctého století zasáhl do nejrůznějších sfér veřejného i soukromého života. Vedle snahy o návrat do rytířské minulosti a preference citovosti oproti strohému racionalismu předchozí doby je pro něj velmi typická fascinace divokou a nespoutanou přírodou, která se odrazila i v krajinářské tvorbě a způsobila odklon od striktně geometrických zahrad francouzského typu. Tehdejší tendence úprav zámeckých zahrad a parků tedy začaly směřovat k napodobování volné přírody. Toho bylo docíleno přirozeným ponecháním luk, skupin volně rostoucích stromů a preferencí vinutých pěšin před nepřirozeně pravidelnými cestami. Pro navození romantické atmosféry byla v těchto parcích zakládána drobná zahradní architektura, mezi níž dominovaly zejména různé stylizované zříceniny evokující onen návrat do rytířských časů. Velké popularitě se těšily též drobné stavby v orientálním stylu, což dokazuje oblibu v exotice, která byla pro toto období také příznačná.¹⁵⁷

Většinu těchto znaků můžeme pozorovat i v případě sychrovského parku, který svou finální podobu získal právě během romantické přestavby zámeckého areálu uskutečněné knížetem Kamilem Rohanem v polovině devatenáctého století. Základní dispozice a některé další rysy parku ale pocházejí z dřívější doby.

VII. 1. Původní barokní zahrada dostává novou podobu

Původně zámek obklopovala pouze menší okrasná barokní zahrada, jejíž vznik byl spojen s přestavbou zámku realizovanou na konci 17. století. Její podobu bohužel neznáme, jelikož se z této doby dochovala pouze jediná kresba zámku, na které zahrada není zachycena.¹⁵⁸

Zásadní období pro rozkvet parku nastalo roku 1820, kdy Sychrov zakoupil Karel Alain Rohan, jenž nechal velkoryse přestavět nejen zámeckou budovu, ale také patřičně rozšířit původní zahradu v rozlehlý park. Právě v této době získal park svou dnešní rozlohu čítající 26ha a základní plošnou dispozici. Její kompozice spočívá na systému tří os, tzv. patte'd oie (husí nožka). Všechny tyto osy se rozbíhají od středového zámeckého

¹⁵⁷ BAŠEOVÁ, Olga. Krajinářský park romantismu. In: MŽYKOVÁ, Marie (ed.). *Kamenná kniha: Sborník k romantickému historismu a novogotice*. Státní zámek Sychrov, 1997, s. 257-260. ISBN neuvedeno.

¹⁵⁸ POSPÍŠILOVÁ, Marie. *Vývoj sychrovských zámeckých interiérů*. Státní zámek Sychrov, 1988. [nestr.] ISBN neuvedeno.

schodiště. Hlavní osa je koncipována jako široký průhled, po obou stranách volně lemovaný skupinami stromů a zakončený stavbou oranžerie. Pravou boční osu tvoří dlouhá alej pyramidálních dubů, která za hranici parku přechází v alej lipovou a pokračuje směrem ke kostelíku v nedalekých Jenišovicích. Levá boční osa směřuje k romantické zřícenině Arturova hradu a nabízí pohled do údolí říčky Mohelky a v dálce na protilehlý Ještědský hřeben.¹⁵⁹

Již první dekrety ohledně stavebních úprav zámku, které kníže Karel Alain vydával v průběhu roku 1821, obsahovaly také instrukce týkající se plánovaných změn zámecké zahrady a jejího přetvoření v rozlehlý park. Pokyny nařizovaly zhotovit plány budoucího parku a co nejdříve začít s jeho osazováním. Dále také hlavní příjezdovou cestu k zámku, která zároveň vytváří boční osu parku, osázet z obou stran topoly a s touto alejí pokračovat i za hranici parku až k liberecké silnici. Značný prostor je v těchto dekrettech věnován také instrukcím týkajících se stavby vodovodu, který měl přivádět užitkovou vodu z údolí Mohelky do zámeckého areálu. Knížecí dekrety nařizují zhotovit plány, rozpočet a objednat materiál potřebný k jeho stavbě ještě během roku 1821.¹⁶⁰

Během dvacátých let byly v parku prováděny jen běžné udržovací práce, teprve roku 1831 došlo opět k výraznějším úpravám. Byla založena zámecká obora přilehlá k severní straně parku a téhož roku se také začalo s výstavbou oranžerie, která zakončuje středový průhled a tvoří tak architektonickou dominantu zámeckého parku.¹⁶¹

Sychrovská pamětní kniha zmiňuje tyto úpravy parku jen velmi stručně, některé nepopisuje vůbec. V době jejího vzniku byla hlavní pozornost autora soustředěna na novogotické úpravy zámku a parku. Preference tohoto období souvisí zřejmě s oslavou knížete Kamila, který se bezpochyby nejvíce zasloužil o věhlas sychrovského parku. Z dřívějších úprav jsou zde vylíčeny především ty, které mají další vztah k činnosti knížete Kamila. Například výstavba zámecké oranžerie, jež byla během romantické přestavby upravena, nebo vysázení aleje topolů, které byly později nahrazeny pyramidálními duby. Zdá se tedy, že cílem těchto zápisů v pamětní knize není podrobné seznámení s vývojem

¹⁵⁹ NAUMAN, Pavel. Zámecký park v Sychrově. In: WIRTH, Zdeněk (ed.). *Sychrov: Státní zámek a památky v okolí*. Praha: Olympia, 1968, s. 23-24. ISBN neuvedeno.

¹⁶⁰ Státní oblastní archiv Litoměřice, pobočka Děčín, Velkostatek Svijany, kart. 10, kniha dekretů 1814 - 1824, fol. 130r, 130v, 131v, dekrety ohledně stavebních prací na Sychrově vydané Karlem Alainem Rohanem roku 1821.

¹⁶¹ Některé práce jako například publikace *Sychrovský park: Průvodce po historii a dendrologických zajímavostech*, jejímž autorem je J. Hofman, uvádějí, že zámecká oranžerie byla postavena až roku 1852 během romantických úprav zámeckého areálu. Toto tvrzení je ale mylné. Seznamy provedených prací a stavební účty z let 1831 - 1835 jasně dokazují, že se s její stavbou začalo již v tomto období a v padesátých letech došlo jen k její přestavbě. Mimo to i záznamy v pamětní knize datují počátek její stavby do let třicátých. (Státní oblastní archiv Litoměřice, pobočka Děčín, Rodinný archiv Rohanové, kart. 75, inv.č. 157) obdobně (*Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 29r.)

zámeckého parku, ale spíše zachování určité kontinuity potřebné pro pozdější prezentaci zásluh knížete Kamila na zvelebování sychrovského parku.

VII. 2. Nejslavnější období sychrovského parku

K velkorysým úpravám zámeckého parku začalo docházet již během první etapy novogotické přestavby zámku koncem čtyřicátých a počátkem padesátých let 19. století. Vzhledem k velké zálibě v botanice a zahradnictví se kníže Kamil aktivně podílel na tvorbě návrhů všech plánovaných úprav parku. Ten později získal věhlas nejen díky drobným architektonickým stavbám a jejich citlivému zasazení do volné přírody, ale zejména díky sbírkám vzácných druhů rostlin a dřevin, které se zde pěstovaly. Za mnohé zásluhy o park vděčil kníže Kamil vrchnímu zámeckému zahradníkovi Vojtěchu Maškovi.¹⁶² Díky jeho odborným znalostem a zkušenostem se mu za jeho čtyřicetileté působení na Sychrově podařilo nejen úspěšně pěstovat nejrůznější cizokrajné rostliny, ale také vyšlechtit zcela nové odrůdy stromů a rostlin.¹⁶³

Nejvýraznější architektonickou dominantu parku tvoří bezesporu zámecká oranžerie. Ta sice byla postavena již ve třicátých letech 19. století, ale svou dnešní podobu získala až po přestavbě realizované na začátku padesátých let 19. století podle projektu Josefa Pruvota. K původní budově s hlavním sálem a dvěma menšími kabinety po stranách byla přistavěna zastřešená sloupová kolonáda a stavba byla v průčelí opatřena ozdobnými štíty.¹⁶⁴ Primárně měla oranžerie sloužit jako květinová galerie, zároveň však svým charakterem letohrádku plnila také svou společenskou funkci a byla oblíbeným cílem procházek panstva, což potvrzují i časté zápisy v pamětní knize.

V sedmdesátých letech 19. století došlo k dalším úpravám parkových staveb. Roku 1872 byly zahradní domky situované u vjezdu do areálu opatřeny arkýři. O rok později byl novogoticky přestavěn i Arturův hrad. Sice ne velkou, ale o to více v pamětní knize zdůrazněnou, stavbičkou byla úprava tzv. Rudolfovy vyhlídky, která byla zřízena na místě,

¹⁶² Vojtěch Mašek se narodil roku 1829 v Dolní Lukavici u Přeštic. Ve službách knížete Kamila Rohana působil od roku 1855 až do své smrti v roce 1902. Stál také u zrodu zahradnictví v Turnově, které právě díky jeho šlechtitelským schopnostem získalo značný věhlas a vyváželo rostliny do celé Evropy. HOFMAN, Jaroslav. *Sychrovský park: Průvodce po historii a dendrologických zajímavostech*. Státní zámek Sychrov, 1981, [nestr.] ISBN neuvedeno.

¹⁶³ HOFMAN, Jaroslav. *Sychrovský park: Průvodce po historii a dendrologických zajímavostech*. Státní zámek Sychrov, 1981, [nestr.] ISBN neuvedeno.

¹⁶⁴ KADLEC, Miloš. *Oranžerie na Sychrově*. NPÚ ÚOP Liberec, 2009, [nestr.] ISBN neuvedeno.

kteří údajně korunního prince během jeho návštěvy Sychrova v roce 1871 nejvíce fascinovalo. V pamětní knize se můžeme dočíst, že: „[...] *zum Andenken an den vorjährigen Besuch des Kronprinzen Rudolph wurde an der zu Seinen Ehren „Kronprinz Rudolph Platz“ benannten „schönen Aussicht“ eine marmorne Gedenksäule errichtet [...]*“¹⁶⁵ Dnešní podobu získala vyhlídka až o třináct let později, kdy byla ohrazena pískovcovou balustrádou zhotovenou podle návrhu nástupce Josefa Pruvota, tedy nového knížecího vrchního stavitele Františka Vordrena.¹⁶⁶

Vedle výše uvedených staveb, jejichž primárním úkolem je zámecký areál zkrášlovat, můžeme v parku najít i stavby užitkové. Jejich architektura byla věnována značná pozornost, protože kníže Kamil si byl vědom, že jejich vzhled se také do jisté míry promítne do konečné podoby zámeckého parku. Jedná se v první řadě o vodárenskou věž postavenou roku 1878 poblíž zámecké oranžerie.¹⁶⁷ Její hlavní funkcí bylo uchovávat užitkovou vodu z řeky Mohelky pro zámecký park v obrovské nádrži uvnitř věže. Její stavbou se tak vyřešil dlouhodobý problém s nedostatečným pokrytím parku vodou. Ta mohla být nyní rozvedena po celém zámeckém areálu, což umožnilo napájet tři vodní bazénky a malé jezírko v tzv. čínské zahradě. Vedle tohoto funkčního hlediska je i architektonické zpracování, kterým byl pověřen Josef Pruvot, velmi estetické a ráz okolní krajiny nijak nenarušuje.

Hlavním důvodem věhlasu sychrovského parku bylo především bohatství a rozmanitost jeho botanických sbírek. Na oněch 26ha bylo soustředěno téměř dva tisíce odrůd dřevin a přes tisíc druhů skleníkových rostlin. Mezi odbornou veřejností byly oceňovány zejména bohaté sbírky rododendronů a orchidejí. Rozmanitost sbírek dokládaly též katalogy používané nejen pro prezentaci vlastního parku, ale také pro případný prodej či výměnu rostlin.¹⁶⁸

Základ sychrovské dendrologické sbírky tvořily převážně domácí dřeviny, a to především různé druhy dubů, javorů, lip a borovic. Hojně se zde nacházely i nejrůznější druhy exotických dřevin zejména ze severní Ameriky. Nejvzácnější a nejzajímavější z nich byly soustředěny v takzvaném arboretu, které bylo od vlastního parku odděleno plotem a řadou

¹⁶⁵ „[...] jako vzpomínka na loňskou návštěvu korunního prince Rudolfa byl na „krásné vyhlídce“, která byla na jeho počest nazvána „Místem korunního prince Rudolfa“, vybudován mramorový pamětní sloup [...]“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 88r.

¹⁶⁶ Státní oblastní archiv Litoměřice, pobočka Děčín, Rodinný archiv Rohanové, Plány vrchnostenských budov na Sychrově, inv.č. 1453, návrhy F. Vordrena na úpravu Rudolfovy vyhlídky z roku 1884.

¹⁶⁷ *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 108r.

¹⁶⁸ SVOBODA, Antonín Marián. Okrasné rostliny v zahradách zámku Sychrov. In: MŽYKOVÁ, Marie (ed.). *Kamenná kniha: Sborník k romantickému historismu a novogotice*. Státní zámek Sychrov, 1997, s. 278-282. ISBN neuvedeno.

několika skleníků. Pro svou rozmanitost a uspořádání se sychrovské arboretum stalo vzorem i pro jiná arboreta, například v Průhonicích, Mlýňanech nebo na Konopišti.¹⁶⁹

Vedle velkolepé sbírky dřevin disponoval sychrovský park také ojedinělou sbírkou skleníkových rostlin, která byla převážně umístěna v osmdesát metrů dlouhém komplexu pěti skleníků oddělujících arboretum od parku. V prvních dvou byla umístěna cenná sbírka orchidejí čítající téměř pět set odrůd a několik desítek druhů bromélií a kapradin. Prostřední skleník byl nejvyšší a nejprostornější, byl určen pro pěstování více než dvě stě druhů subtropických a tropických rostlin. Ve čtvrtém skleníku se nacházely především sbírky kamélií a palem. Poslední z nich byl věnován australské a novozélandské flóře, které kníže Kamil shromáždil na dvě stě kusů.

Péčí o veškeré botanické sbírky na Sychrově byl pověřen vrchní zahradník Vojtěch Mašek. Jednalo se o zkušeného zahradníka s dlouholetou praxí. Před svým nástupem do rohanských služeb působil jako zahradnický pomocník ve vídeňském Schönbrunnu a několik let byl také zahradníkem na Veltruském zámku u hraběte Chotka. Mašek na Sychrově začal pracovat v roce 1855 a za jeho čtyřicetileté působení se sychrovské botanické sbírky dostaly do povědomí odborné veřejnosti. Kromě každodenní péče o sychrovskou flóru se Mašek také zabýval jejím křížením. Jeho zájem byl cílen především na dřeviny. Mezi jeho nejznámější práce patří vyšlechtění nové odrůdy červeného buku se zubatými listy, který byl na počest knížete Kamila pojmenován *Fagus silvatica* kultivar Rohan.¹⁷⁰

Zaměříme-li se na zápisy v pamětní knize, které mají nějakou souvislost se zámeckým parkem, můžeme se kromě poznámek týkajících se úprav parku dočíst především o obdivu, který nad sychrovským parkem vyjádřily nejen významné šlechtické návštěvy, ale i návštěvy odborníků z různých zahradnických společností. Dále je značná pozornost věnována akcím, na kterých byly rostliny ze sychrovských zahrad prezentovány. Jedná se především o každoroční výstavu květin v Praze konanou pod záštitou Českého spolku pro zvelebení zahradnictví nebo o zahradnické akce pořádané přímo na Sychrově. Jednou z nich byla například výstava ovoce a zeleniny, o které nás informuje zápis z roku 1877. Výstava probíhala od 30. září do 15. října. V úvodu jejího popisu samozřejmě nechybí zmínka o tom, že: „[...] die prachtvollen Parkanlagen Sichrow mit den überaus reichen und seltensten Schätzen der Pflanzenwelt ist weit und breit bekannt und locken alljährlich aus Nah und Fern

¹⁶⁹ NAUMAN, Pavel. Zámecký park v Sychrově. In: WIRTH, Zdeněk (ed.). *Sychrov: Státní zámek a památky v okolí*. Praha: Olympia, 1968, s. 23-24. ISBN neuvedeno.

¹⁷⁰ HOFMAN, Jaroslav. *Sychrovský park: Průvodce po historii a dendrologických zajímavostech*. Státní zámek Sychrov, 1981, [nestr.] ISBN neuvedeno.

*zahlreiche Bewunderer herbei [...]“*¹⁷¹ Další text popisuje velké množství vystavovaných odrůd ovoce a zeleniny. Největší pozornost je však věnována francouzské odrůdě hrušky máslovky, kterou se na Sychrově podařilo vypěstovat. V knize se tedy můžeme dočíst: „[...] *Seine Durchlaucht, Camill Fürst von Rohan, der hochverdiente Förderer des Gartenbaues, ist seit langen Jahren bemüht, die edlen Obstsorten Frankreichs namentlich die Winterbutterbirnen in seinen Gärten zu acclimatisiren. Von vielen, mitunter auch competenten Seiten, wurde der Zweifel ausgesprochen, dasz das feine Obst in dem rauen Klima und in dem sandigen Boden zu Sichrow kaum gedeihen würde. Dieser Zweifel vollkommen unbegründet war und Jeder, der von diesel saftigen Früchten etwas verkostet hat, musste über die Feinheit des Geschmackes staunen und seine Verwunderung darüber aussprechen, dass im Norden Böhmens in einer Höhe von fast 380 Metern über der Meeresfläche, ein so herrliches und schmackhaftes Obst gedeiht [...]“*¹⁷²

Kníže Kamil byl také členem a dlouholetým předsedou již zmíněného Českého spolku pro zvelebení zahradnictví. Tento spolek pořádal každoročně na konci dubna v Praze na Střeleckém ostrově nebo ve spolkové zahradě Na Slupi¹⁷³ výstavu květin, na kterou kníže Kamil pravidelně zasílal exempláře ze svých botanických sbírek. Tomuto tématu je v Sychrovské pamětní knize věnována značná pozornost. Zápisy týkající se této výstavy se zde každoročně opakují od roku 1868 do roku 1890. Výstavu hodnotí vždy velmi kladně, nejvíce jsou samozřejmě vyzdvihovány rostliny, které na výstavu zaslal kníže Kamil. Z textu se dozvídáme, že: „[...] *die Sichrower Orchideen imponirten durch die Pracht der Exemplare, welch letztern allgemein anerkannt und in den öffentlichen Blättern gerühmt wurde [...]“* nebo „[...] *weniger der Zahl als dem Gehalte, der Seltenheit und Pracht nach hat Sichrow das Nahmhafteste in der ganzen Ausstellung gehabt [...]“*¹⁷⁴ Text z roku 1891 nás informuje, že se každoroční výstava květin v Praze nekonala kvůli pořádání Zemské jubilejní výstavy. Podle záznamu vytvořeného o rok později již na tuto výstavu nebyly ze

¹⁷¹ „[...] *nádherný sychrovský park s přebohatými a nejvzácnějšími poklady ze světa rostlin je znám široko daleko a každoročně přiláká mnoho obdivovatelů zblízka i zdaleka [...]“* In: *Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 103v.

¹⁷² „[...] *Jeho Jasnost kníže Kamil Rohan, zasloužilý podporovatel zahradnictví, se po dlouhé roky snažil ve svých zahradách aklimatizovat ušlechtilé ovocné odrůdy z Francie - jmenovitě zimní hrušky máslovky. Z mnoha i kompetentních stran byly vysloveny pochybnosti, že se jemnému ovoci bude v drsném podnebí a písčité půdě Sychrova sotva dařit. Tyto pochyby byly zcela neopodstatněné a každý, kdo ochutnal, musel žasnout nad vybraností jeho chuti a vyjádřit svůj obdiv nad tím, že se na severu Čech ve výšce téměř 380 metrů nad hladinou moře urodilo tak báječné a chutné ovoce [...]“* In: *Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 103v.

¹⁷³ V dnešní době se v tomto areálu nachází botanická zahrada Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy.

¹⁷⁴ „[...] *nádhera exemplářů sychrovských orchidejí vzbuzovala obdiv, byla obecně uznávána a proslula i ve veřejných listech [...]“* nebo „[...] *sychrovská sbírka nebyla početná, ale co se týče obsahu, vzácnosti a krásy, stala se nejznámější z celé výstavy [...]“* In: *Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 80r.

Sychrova zaslány žádné rostliny. Důvodem byl zřejmě špatný zdravotní stav knížete Kamila, který v únoru tohoto roku prodělal těžkou mrtvicí, ze které se už zcela nezotavil a o sedm měsíců později zemřel. Další majitel zámku takovou oblibu v botanice jako kníže Kamil neměl a květiny na tuto výstavu již neposílal. Proto se v pamětní knize od roku 1893 nevyskytují žádné zápisy týkající se této výstavy a akcí spojených se zahradnickou společností. Tyto záležitosti byly totiž spjaty výhradně s knížetem Kamilem a se Sychrovskou pamětní knihou je tudíž spojovala pouze jeho osobnost, proto jsou po jeho smrti ze zápisů zcela vypuštěny.

VIII. Záznamy o počasí

Tradice zaznamenávat údaje o počasí a klimatických výkyvech sahá až do středověku a byla vždy legitimní součástí všech kronik a pamětních knih. Nejinak tomu bylo i v případě Sychrovské pamětní knihy, kde údaje týkající se povětrnostních podmínek a úrody tvoří také součást každoročních zápisů.

Tyto záznamy se začaly objevovat až od roku 1859, což je dáno tím, že předchozí část knihy byla psána retrospektivně a autor textu tyto údaje neměl k dispozici. Vždy se jedná o jeden souhrnný zápis uváděný na konci daného roku, přičemž zvláštní důraz byl kladen na extrémní mrazy, bouře s krupobitím, povodně nebo naopak sucha a jejich dopad na úrodu. Ta byla hodnocena na základě množství a kvality plodin a kromě obilí a brambor byla věnována pozornost především úrodě jablek, hrušek a švestek, které se v okolí Sychrova hodně pěstovaly.

V pamětní knize se tedy můžeme dočíst, že například v letech 1875 a 1876 byla v důsledku dlouhých jarních mrazů a velmi deštivého léta špatná úroda. Obilí se kazilo, objevila se hniloba brambor a i ovoce bylo horší kvality. V textu se také objevuje zmínka o tom, že nedostatek těchto plodin se projevil zvýšením jejich ceny. Naopak v osmdesátých letech byla téměř každoročně úroda neobyčejně dobrá a ceny plodin nízké.¹⁷⁵

Autor textu si všímal především počasí, které bylo pro dané roční období neobvyklé. Příkladem mohou být údaje z roku 1872, kdy: „[...] *im Herbst bot die Natur so viel abnormes, daß selbst alte Leute derlei Erscheinungen sich nicht zu erinnern wußten ... anfangs December blühten noch Astra und allerlei Feldblumen im Freien und im Walde wuchsen eßbare Schwämme in Menge. Blühende März Veilchen, ja selbst Kornblumen, Rosen im freien waren in der ersten Hälfte des Dezembers keine Seltenheit [...]*“¹⁷⁶ Ze zápisů také vyplývá, že nebylo výjimkou, když se v průběhu května objevily silné mrazy. Například 19. května roku 1880 byl dokonce celý Ještědský hřeben pokryt sněhem. Dlouhá zima spojená s těmito pozdními mrazy se samozřejmě také negativně odrazila na stavu exotických dřevin a okrasných rostlin v zámeckém parku, jemuž autor Sychrovské pamětní knihy, jak vyplývá

¹⁷⁵ *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357, fol. 98r, 102r.

¹⁷⁶ „[...] *na podzim poskytla příroda tolik abnormalit, že si ani staří lidé nedovedli na podobné úkazy vzpomenout. Začátkem prosince ještě kvetly astry a rozmanité polní květiny a v lese rostlo mnoho jedlých hub. Fialky kvetoucí v březnu dokonce i chrpy a růže nebyly ve volné přírodě ani v první polovině prosince žádnou zvláštností [...]*“ In: *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357, fol. 88v.

z předešlé kapitoly, vždy věnoval zvláštní pozornost. Škody v zámeckém areálu ale nezpůsobovaly pouze dlouhé a mrazivé zimy, ale i silné vichřice s krupobitím, které se, jak vyplývá z textu pamětní knihy, objevovaly téměř každoročně. Obzvláště silné krupobití bylo zaznamenáno v červenci roku 1874, kdy „[...] *binnen einer viertel Stunde glich der Platz vor dem Schloße einem See ... die Schlossen waren bohnen-mitunter haselnußgroß, welche viele Fensterscheiben zertrümmerten, desgleichen Saaten und Obstbäume stark beschädigten* [...]“¹⁷⁷

Ze zápisů Sychrovské pamětní knihy tedy vyplývá, že klimatické podmínky byly každoročně se zájmem sledovány, jelikož měly značný vliv na množství a kvalitu úrody, a tudíž i na hospodářské výnosy panství. V neposlední řadě chtěl autor textu budoucím generacím také zanechat informace o neobvyklém počasí a jeho důsledcích.

¹⁷⁷ „[...] během jediné čtvrt hodiny se prostor před zámkem podobal jezeru ... kroupy o velikost fazole, někdy i lískového oříšku rozbily mnoho okenních tabulek a rovněž silně poškodily osení a ovocné stromy [...]“
In: *Gedenkbuch des Schlosses Sychrow*. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357. fol. 92v.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo na základě rozboru textu Sychrovské pamětní knihy sledovat nejen život Rohanů na Sychrově, ale především poukázat na obecné projevy životního stylu a mentalitu šlechty v 19. století. Analýza tohoto pramene také dokázala, že právě jedním z hlavních cílů jeho vzniku bylo zdůraznění starobylosti rodu a prezentace osobnosti kníže Kamila Rohana.

Po mládí stráveném ve Francii se kníže Kamil Rohan ve svých 19 letech natrvalo usadil v Čechách. Jeho další osud totiž předurčila skutečnost, že jeho rodiče měli jako jediní z této generace Rohanů mužské potomky, a proto se začalo jednat o Kamilově adopci jeho strýcem Karlem Alainem. I když se tento akt uskutečnil až v roce 1833, byl Kamil již od svého mládí připravován na úlohu budoucího dědice a pokračovatele hlavní rodové linie.

Od třicátých let 19. století se snažil zařadit mezi nejvýznamnější zemskou šlechtu a svými činy si zajistit co nejprestižnější postavení. Jednou z jeho významných společenských aktivit byla především spolková činnost. Během této doby byl členem a podporovatelem mnoha spolků s cíly charitativními i hospodářsko-ekonomickými.

Zlom v životě knížete Kamila přinesly události roku 1848, které znamenaly změnu v jeho společenské angažovanosti i politickém smýšlení. Od této doby vystupoval spíše jako konzervativní aristokrat lpící na tradičních hodnotách a svébytném životním stylu. Hlavní pozornost začal soustředit především na chod svého panství a nákladnou přestavbu sychrovského zámku. Zhruba o deset let později začala být psána také Sychrovská pamětní kniha, jejímž účelem nebylo pouze informovat o přestavbách zámeckého areálu, průběhu významných návštěv a jiných událostech této doby, ale měla také sloužit jako jakýsi prostředek prezentace osobnosti knížete Kamila. Ta prostupuje celou pamětní knihou a je zde představena hned v několika rovinách, mezi kterými dominuje důraz na šlechtickou příslušnost, zbožnost, dobročinnost a úctu k rodové tradici. Kníže Kamil je zde představen také jako ideový tvůrce novogotické přestavby zámku, hostitel významných návštěv a dobrotivý ochránce všech obyvatel panství. Pamětní kniha nám také umožňuje udělat si představu o tom, kde a jakým způsobem kníže trávil danou část roku.

I přes určitou stylizaci textu představuje tato pamětní kniha významný pramen, který je určitou sondou do života, myšlení a názorů šlechty v daném období.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Gedenkbuch des Schlosses Sychrow. Státní zámek Sychrov, fond: Zámecká knihovna, sign. VIII0/3, inv. č. 3357.

SOA Litoměřice, pobočka Děčín

Fond: Velkostatek Svijany, kart. 10, kniha dekretů 1814-1824.

Literatura

ANDĚL, Rudolf et al. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Díl III. Severní Čechy*. 1. vydání. Praha: Svoboda, 1984. ISBN neuvedeno.

BALADOVÁ, H. *Rodinný archiv Rohanů 1361-1951*. Inventář. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, 1973.

BAŠEOVÁ, Olga. Krajinářský park romantismu. In: MŽYKOVÁ, Marie (ed.). *Kamenná kniha: Sborník k romantickému historismu a novogotice*. Státní zámek Sychrov, 1997, s. 257-260. ISBN neuvedeno.

BEZDĚK, František. *Hledání kořenů mysliveckých tradic*. 1. vydání. Brno: Sursum, 1999. ISBN 80-85799-59-6.

BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost: Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v druhé polovině 19. a na počátku 20. století*. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2005. ISBN 80-7040-698-4.

BEZECNÝ, Zdeněk. Sňatky české šlechty ve druhé polovině 19. století. In: PETRBOK, Václav (ed.). *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. 1. vydání. Praha: Academia, 1999, s. 88-93. ISBN 80-200-0685-0.

EDERER, Antonín. *První vlak z Liberce do Pardubic*. Liberec: Krajské nakladatelství v Liberci, 1959. ISBN neuvedeno.

GRUBHOFFER, Václav. Posvátné v profánním aneb smrt a pohřeb šlechtice na samém konci „dlouhého“ 19. století. In: SVOBODA, Milan (ed.). *Historie 2005. Sborník prací z celostátní studentské vědecké konference konané 8. a 9. prosince 2005 v Liberci*. TU Liberec, 2006, s. 269-318. ISBN 80-7372-041-8.

- HAMANNOVÁ, Brigitte. *Habsburkové: životopisná encyklopedie*. 2. vydání. Praha: Brána, 2001. ISBN 80-7243-109-9.
- HARTMANN, Peter. *Francouzští králové a císaři novověku*. 1. vydání. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-517-7.
- HOFMAN, Jaroslav. *Sychrovský park: Průvodce po historii a dendrologických zajímavostech*. Státní zámek Sychrov, 1981, [nestr.] ISBN neuvedeno.
- HOLLER, Gerd. *Ferdinand I. Poslední Habsburk na pražském hradě: spravedlnost pro císaře*. 1. vydání. Praha: Brána, 1998. ISBN 80-85946-90-4.
- HROCH, Miroslav et al. *Úvod do studia dějepisu*. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. ISBN neuvedeno.
- KADLEC, Miloš. *Bušková dílna a zámek Sychrov*. 1. vydání. Státní zámek Sychrov, 1995. ISBN neuvedeno.
- KADLEC, Miloš. *Oranžérie na Sychrově*. NPÚ ÚOP Liberec, 2009, [nestr.] ISBN neuvedeno.
- KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla období romantismu a historismu*. 1. vydání. Praha: Akropolis, 2001. ISBN 80-7304-003-4.
- LENDEROVÁ, M. - JIRÁNEK, T. - MACKOVÁ, M. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1683-4.
- LOBKOWICZ, František. *Encyklopedie řádů a vyznamenání*. 1. vydání. Praha: Libri, 1995. ISBN 80-901579-9-8.
- MACEK, P. - ZAHRADNÍK, P. *Zámecký areál v Zákupích*. In: *Průzkumy památek*. Praha, 1996, roč. 3, č. 2, s. 3-34. ISSN 1212-1487.
- MATĚJČEK, Jiří. *Šlechta v českých zemích v 19. století*. In: BORÁK, M. - MACHAČOVÁ, J. (ed.). *Slezský sborník*. Opava: Slezský ústav SZM, 2004, roč. 98, č. 4, s. 279-299. ISSN 0037-6833.
- MŽYKOVÁ, Marie. *Mladá léta Marie z Rohanu, vévodkyně de Chevreuse*. In: *Cour d' honneur*, č. 2, 1998, s. 38-47. ISSN 1212-0987.
- MŽYKOVÁ, Marie. *Rohanská portrétní galerie*. Státní zámek Sychrov, 1985. [nestr.] ISBN neuvedeno.
- MŽYKOVÁ, Marie. *Z francouzské emigrace: „Louis“, princ Rohan*. In: *Cour d' honneur*, č. 2, 1998, s. 33-35. ISSN 1212-0987.
- NAUMAN, Pavel. *Zámecký park v Sychrově*. In: WIRTH, Zdeněk (ed.). *Sychrov: Státní zámek a památky v okolí*. Praha: Olympia, 1968, s. 23-24. ISBN neuvedeno.

- OLŠÁKOVÁ, Doubravka. Spolková a politická činnost knížete Kamila Rohana ve 40. letech 19. století. In: KADLEC, Miloš (ed.). *Kníže Kamil Rohan: Novogotika a zámek Sychrov. Sborník příspěvků z odborného semináře*. Státní zámek Sychrov, 2004, s. 30-34. ISBN neuvedeno.
- PEČENKA, M. - LUŇÁK, P. et al. *Encyklopedie moderní historie*. 3. vydání. Praha: Libri, 1999. ISBN 978-80-85983-95-1.
- POCHE, E. - PREISS, P. *Pražské paláce*. 1. vydání. Praha: Odeon, 1973. ISBN neuvedeno.
- POSPÍŠILOVÁ, Marie. *Vývoj sychrovských zámeckých interiérů*. Státní zámek Sychrov, 1988. [nestr.] ISBN neuvedeno.
- ROHAN, Inge. *Zámek Sychrov: Novogotický památník rodu Rohanů*. Spolek přátel zámku Sychrov, 1996. ISBN neuvedeno.
- SLABÁKOVÁ, Radmila. Emigrace francouzské revoluce - problémy a přístupy k jejímu zkoumání se zvláštním důrazem na typologii emigrace francouzské šlechty do rakouských zemí. In: *Sborník historických prací 16*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, s. 57-65. ISBN 80-7067-993-X.
- SLABÁKOVÁ, Radmila. „Il est «Höchst Zeit» aneb Jaký jazyk pro aristokracii v Čechách a na Moravě v 19. století? In: BLÁHOVÁ, K. (ed.). *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století*. Praha: KLP, 2002, s. 104-115. ISBN 80-85917-88-2.
- SLAVÍČKOVÁ, Hana. Rodinný archiv Rohanů. In: *Sborník archivních prací 35*. Praha: Panorama, 1985, s. 163-282. ISSN 0036-5246.
- SOBKOVÁ, Helena. *Kateřina Zaháňská*. Praha: Mladá fronta, 1995. ISBN 80-204-0532-1.
- SVOBODA, Antonín Marián. Okrasné rostliny v zahradách zámku Sychrov. In: MŽYKOVÁ, Marie (ed.). *Kamenná kniha: Sborník k romantickému historismu a novogotice*. Státní zámek Sychrov, 1997, s. 278-282. ISBN neuvedeno.
- ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Radmila. *Rodinné strategie šlechty*. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-859-6.
- VEBER, Václav et al. *Dějiny Rakouska*. 2. vydání. Praha: NLN, 2007. ISBN 978-80-7106-239-4.
- VLČEK, Pavel. *Encyklopedie českých zámků*. 5. vydání. Praha: Libri, 2006. ISBN 80-7277-302-X.
- VYBÍRAL, Jindřich. *Století dědiců a zakladatelů: Architektura jižních Čech v období historismu*. 1. vydání. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-205-4.
- WEISSENSTEINER, Friedrich. *Dcery Marie Terezie*. 1. vydání. Praha: Ikar, 2005. ISBN 80-85944-29-4.

Encyklopedická hesla

Ottův slovník naučný. svazek XXI. Praha: J. OTTO, 1904, s. 892-894 (heslo „Rohan“).

WURZBACH, Constantin. *Biographisches Lexikon des Kaisertums Österreich*. XXVI. Teil. Wien, 1874, s. 275-282 (heslo „Rohan“). [cit. 2010-12-16].

URL: <<http://www.literature.at/collection.alo?from=1&to=50&orderby=author&sortorder=a&objid=11104&page=>>>.

MERAVIGLIA-CRIVELLI, R. J. *Der Böhmische Adel*. Nürnberg: Bauer & Raspe, 1886, s. 201-203 (heslo „Rohan“). [cit. 2011-03-05].

URL: <<http://www.historie.hranet.cz/heraldika/pdf/meraviglia1886-201-210.pdf>>.

Elektronické zdroje

Blahověst. 1862, č. 26, 15. září, s. 420. [cit. 2011-01-15].

URL: <<http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/1713661>>.

CACHOVÁ, Věnceslava. Z historie zámku. In: 500 let města Buštěhradu. Sborník o historii a současnosti obce. Buštěhrad: Obecní úřad, 1997. [cit. 2011-02-22].

URL: <<http://www.mestobustehrad.cz/historie/pamatky/zamek.php>>.

DURYCH, Václav. Z českého ráje. Hradec Králové, 1886. s. 238. [cit. 2011-01-15].

URL: <<http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/1355967>>.

HROMÁDKA, Tomáš. Kroniky. 2. vydání. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2006. [cit. 2011-02-22]. URL: <http://new.nipos-mk.cz/wp-content/uploads/2009/03/kroniky_2vydani.pdf>.

Liste der angekommenen und abgereisten P. T. Curgäste in Carlsbad. (výtisky z: 10. 5. 1865; 4. 5. 1866; 4. 5. 1867; 6. 5. 1868) [cit. 2011-02-15].

URL: <<http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/12018472>>.

Lumír. 1861, č. 44, 31. října, s. 1051 - 1052. [cit. 2011-01-15].

URL: <<http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/1711548>>.

SCHALLER, Jaroslaus. Topographie des Königreichs Böhmen IV. Bunzlauer Kreis. Prag - Wien, 1790. [cit. 2011-02-12]. URL: <http://khi.fp.tul.cz/attachments/101_Schaller-transliterace.pdf>.

Přílohy

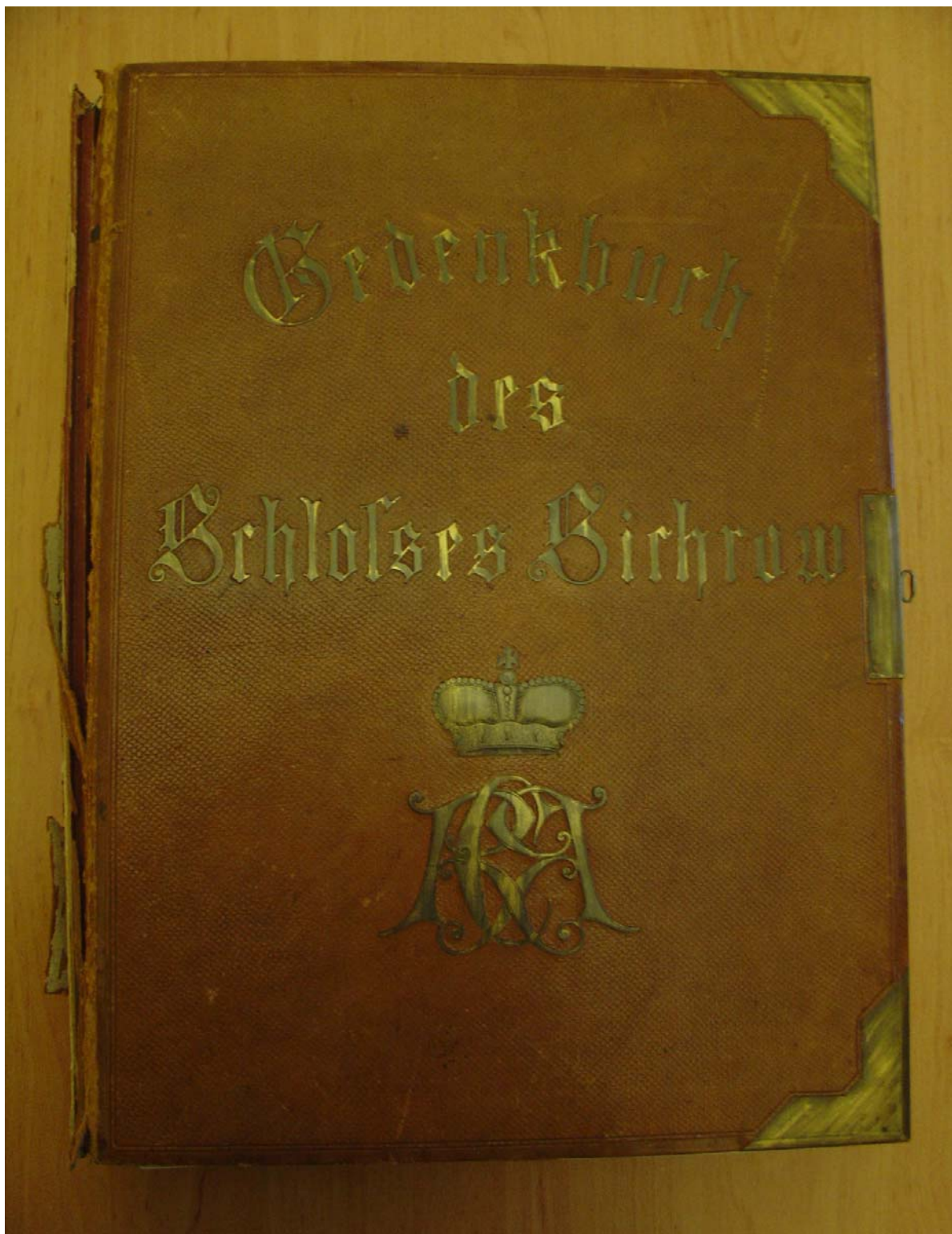
- Příloha č. 1:** Portrét knížete Kamila Rohana, olejomalba J. Brandejse, 1866.
- Příloha č. 2:** Gedenkbuch des Schlosses Sichrow (Sychrovská pamětní kniha)
- Příloha č. 3:** Ukázka textu Sychrovské pamětní knihy (zápis z roku 1870)
- Příloha č. 4:** Podpisy korunního prince Rudolfa v Sychrovské pamětní knize.
- Příloha č. 5:** Barokní podoba zámku Sychrov, kresba F. B. Wenera, 1752.
- Příloha č. 6:** Klasicistní podoba zámku Sychrov, lept kolem 1835.
- Příloha č. 7:** Návrh novogotické přestavby zámku od architekta Františka Bayera.
- Příloha č. 8:** Návrh novogotické přestavby zámku od architekta Bernharda Gruebera.
- Příloha č. 9:** Konečná podoba zámku po novogotické přestavbě, litografie W. Raua.
- Příloha č. 10:** Parkové průčelí zámku, fotografie H. Eckerta.
- Příloha č. 11:** Středová osa parku s oranžerií, fotografie J. Eckerta.
- Příloha č. 12:** Severní křídlo zámku s Bretaňskou věží, fotografie J. Eckerta.
- Příloha č. 13:** Půdorys místností prvního patra zámku.
- Příloha č. 14:** Schodišťová hala, fotografie J. Eckerta.
- Příloha č. 15:** Královské apartmá, fotografie J. Eckerta.
- Příloha č. 16:** Velká jídelna, fotografie J. Eckerta.

Příloha č. 1

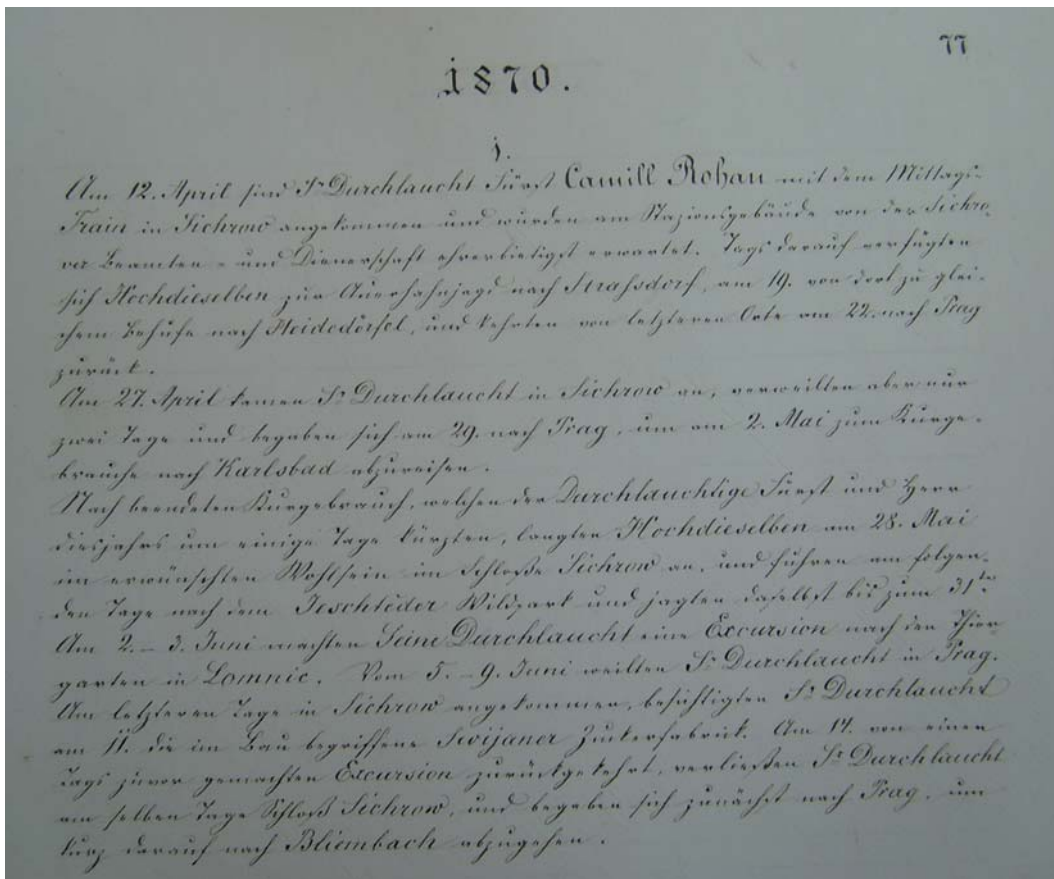
Portrét knížete Kamila Rohana, olejomalba J. Brandejse, 1866.
(ROHAN, Inge. *Zámek Sychrov: Novogotický památník rodu Rohanů*. Spolek přátel
zámku Sychrov, 1996. Obr. příloha č. 11. ISBN neuvedeno.)

Příloha č. 2

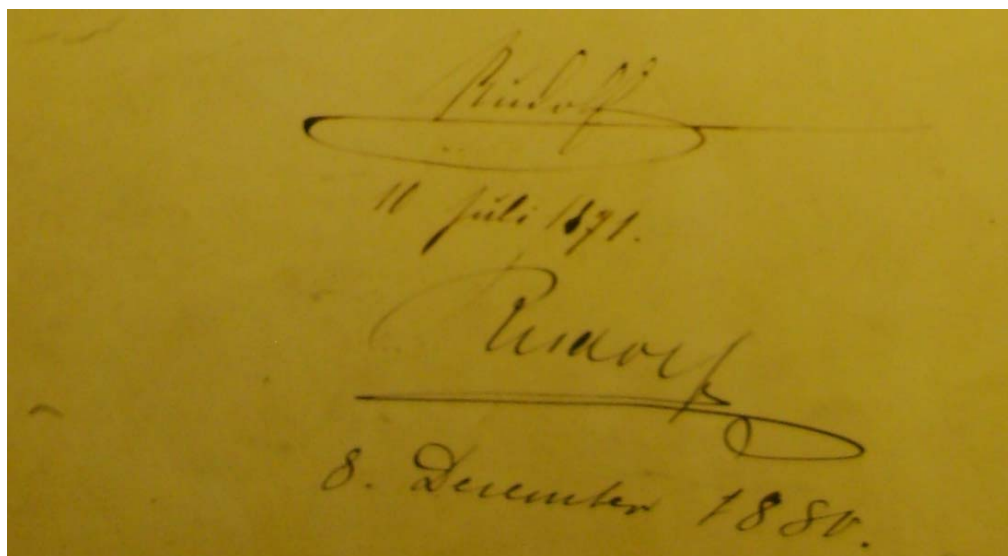
Gedenkbuch des Schlosses Sichrow - Sychrovská pamětní kniha. (Archiv autora)

Příloha č. 3

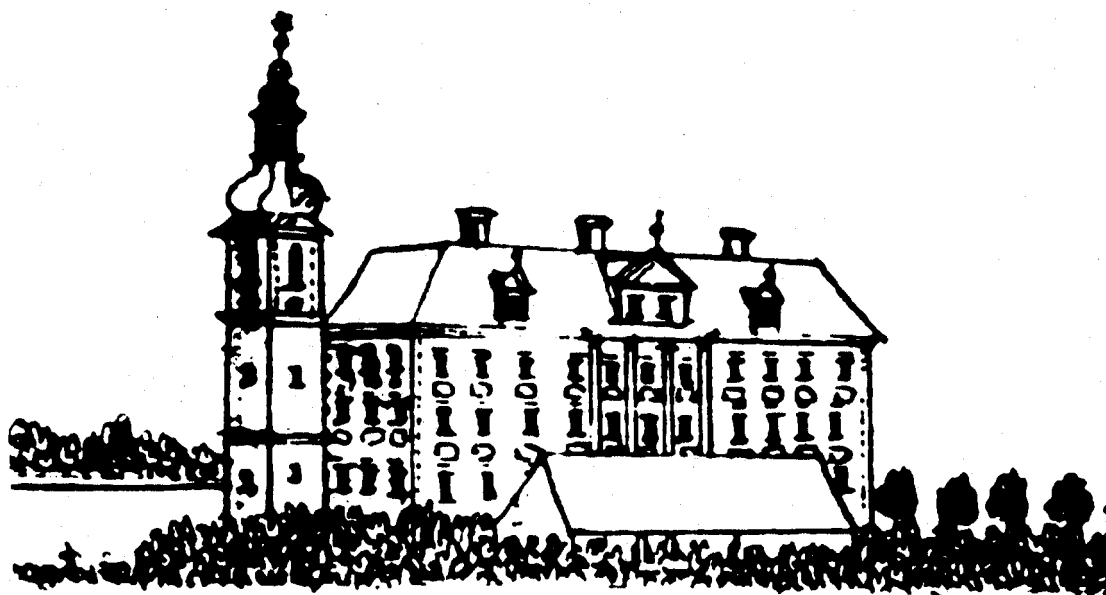
Ukázka textu Sychrovské pamětní knihy, zápis z roku 1870. (*Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. Státní zámek Sychrow, fond: *Zámecká knihovna*, sign. VIII0/3, inv. č.3357. fol. 77r.)

Příloha č. 4

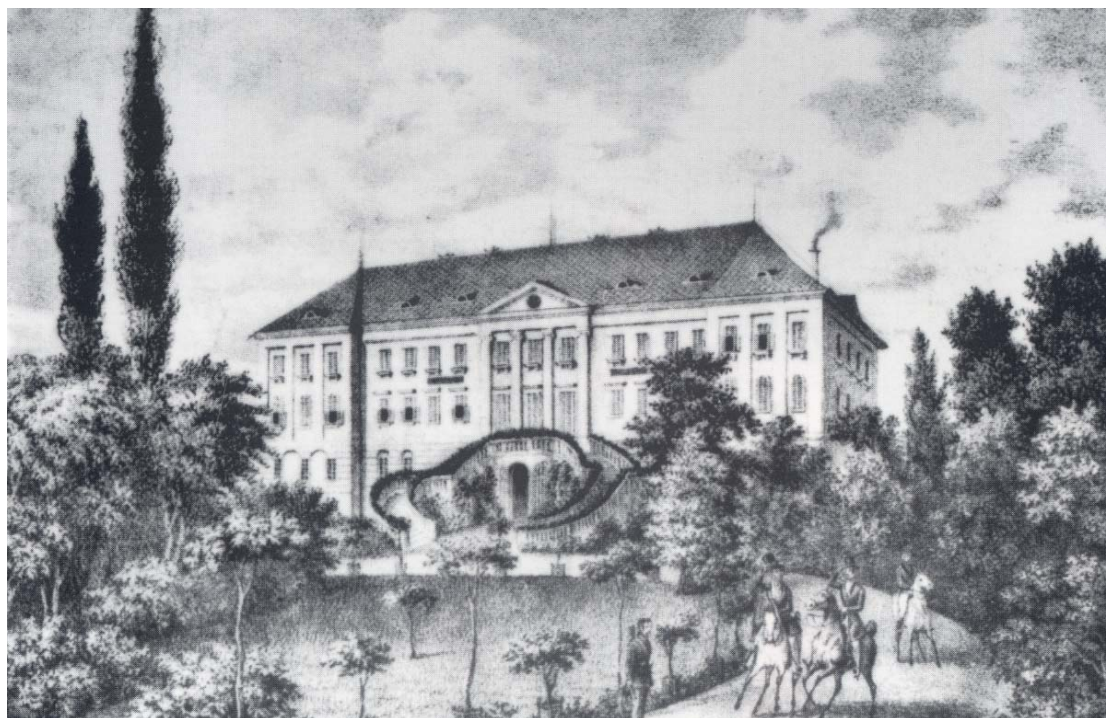
Podpisy korunního prince Rudolfa v Sychrovské pamětní knize, které se vztahují k jeho návštěvám Sychrova v letech 1871 a 1880. (*Gedenkbuch des Schlosses Sichrow*. Státní zámek Sychrow, fond: *Zámecká knihovna*, sign. VIII0/3, inv. č. 3357.)

Příloha č. 5

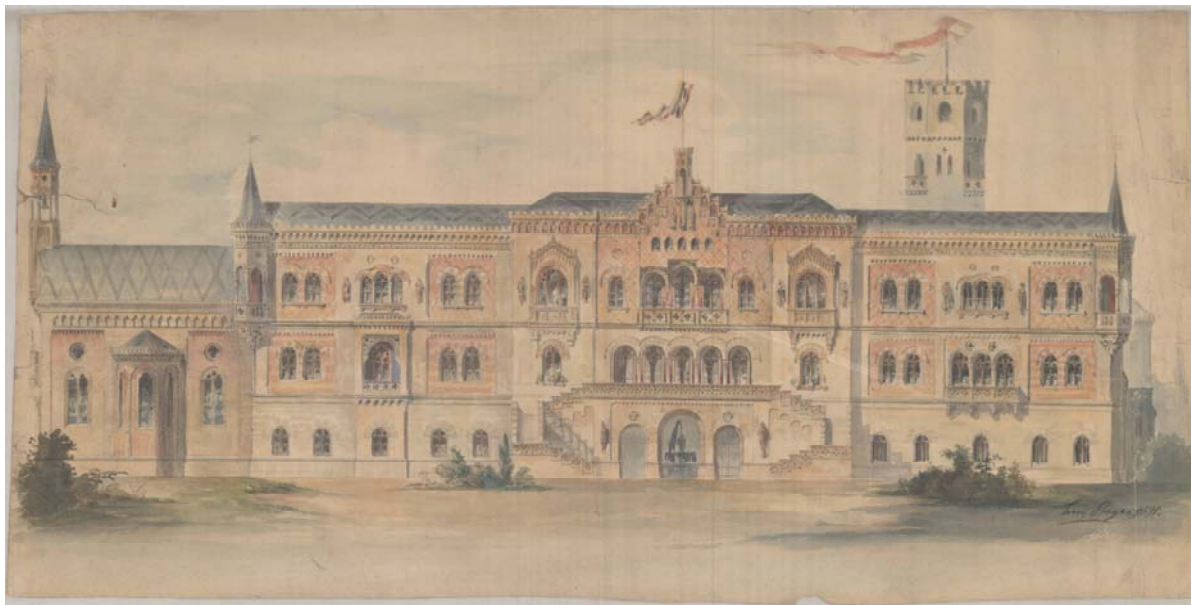
Barokní podoba zámku Sychrov, kresba F. B. Wenera, 1752.
(ROHAN, Inge. *Zámek Sychrov: Novogotický památník rodu Rohanů*. Spolek přátel zámku Sychrov, 1996. Obr. příloha č. 6. ISBN neuvedeno.)

Příloha č. 6

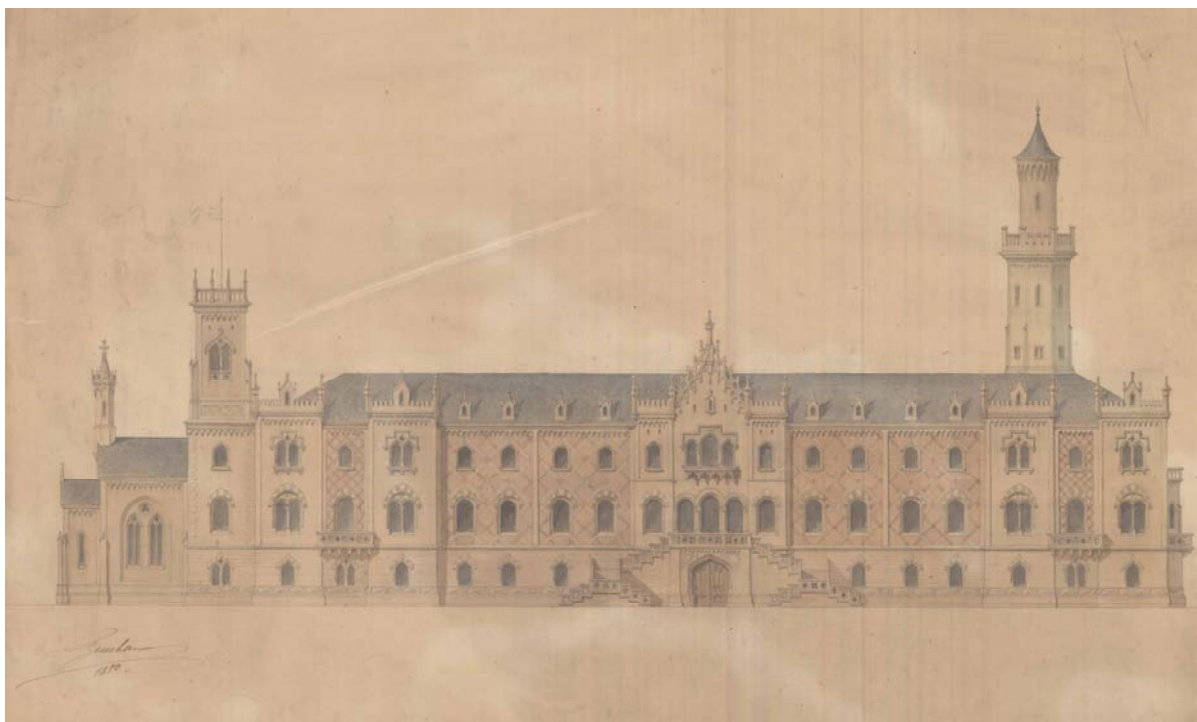
Klasicistní podoba zámku Sychrov, lept kolem 1835.
(ROHAN, Inge. *Zámek Sychrov: Novogotický památník rodu Rohanů*. Spolek přátel zámku Sychrov, 1996. Obr. příloha č. 9. ISBN neuvedeno.)

Příloha č. 7

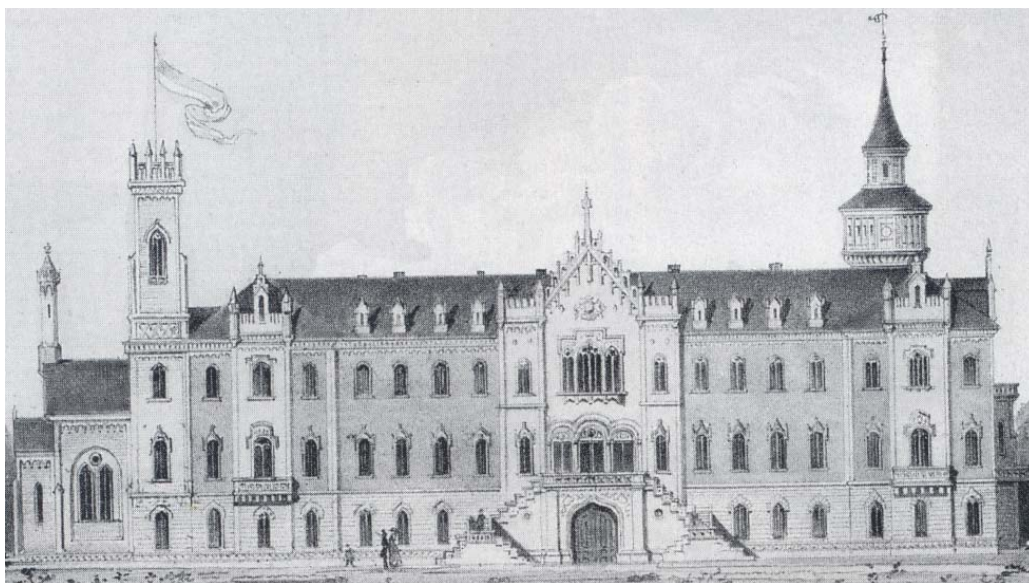
Návrh novogotické přestavby východního průčelí zámku od architekta Františka Bayera.
(SOA Litoměřice, pobočka Děčín. Rodinný archiv Rohanové, inv. č. 1127.)

Příloha č. 8

Návrh novogotické přestavby východního průčelí zámku od architekta Bernharda Gruebera.
(SOA Litoměřice, pobočka Děčín. Rodinný archiv Rohanové, inv. č. 1128.)

Příloha č. 9

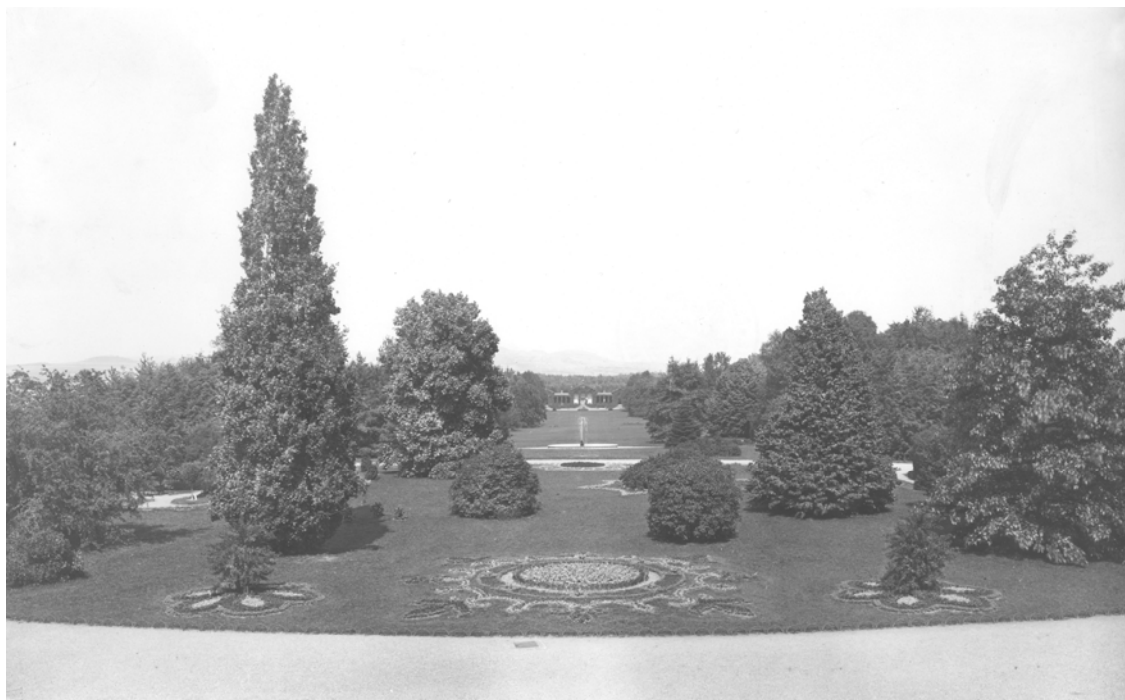
Konečná podoba parkového průčelí zámku po novogotické přestavbě, litografie W. Raua, asi 1860. (ROHAN, Inge. *Zámek Sychrov: Novogotický památník rodu Rohanů*. Spolek přátel zámku Sychrov, 1996. Obr. příloha č. 18. ISBN neuvedeno.)

Příloha č. 10

Parkové průčelí zámku, fotografie J. Eckerta z roku 1887. (Státní zámek Sychrov. Oddělení správy a evidence sbírkových předmětů, fond fotografií.)

Příloha č. 11

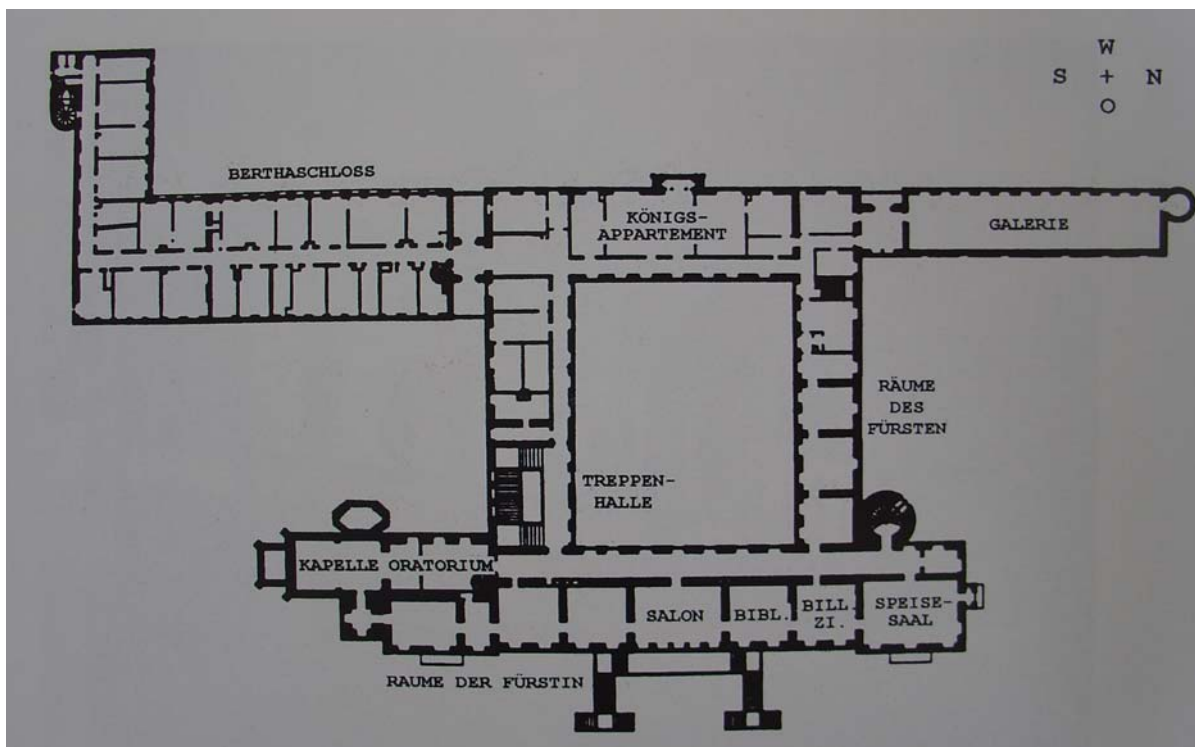
Středová osa parku s oranžerií, fotografie J. Eckerta z roku 1887. (Státní zámek Sychrov. Oddělení správy a evidence sbírkových předmětů, fond fotografií.)

Příloha č. 12

Severní křídlo zámku s Bretaňskou věží, fotografie J. Eckerta z roku 1887. (Státní zámek Sychrov. Oddělení správy a evidence sbírkových předmětů, fond fotografií.)

Příloha č. 13

Půdorys místností prvního patra zámku. (ROHAN, Inge. *Zámek Sychrov: Novogotický památník rodu Rohanů*. Spolek přátel zámku Sychrov, 1996. Obr. příloha č. 21. ISBN neuvedeno.)

Příloha č. 14

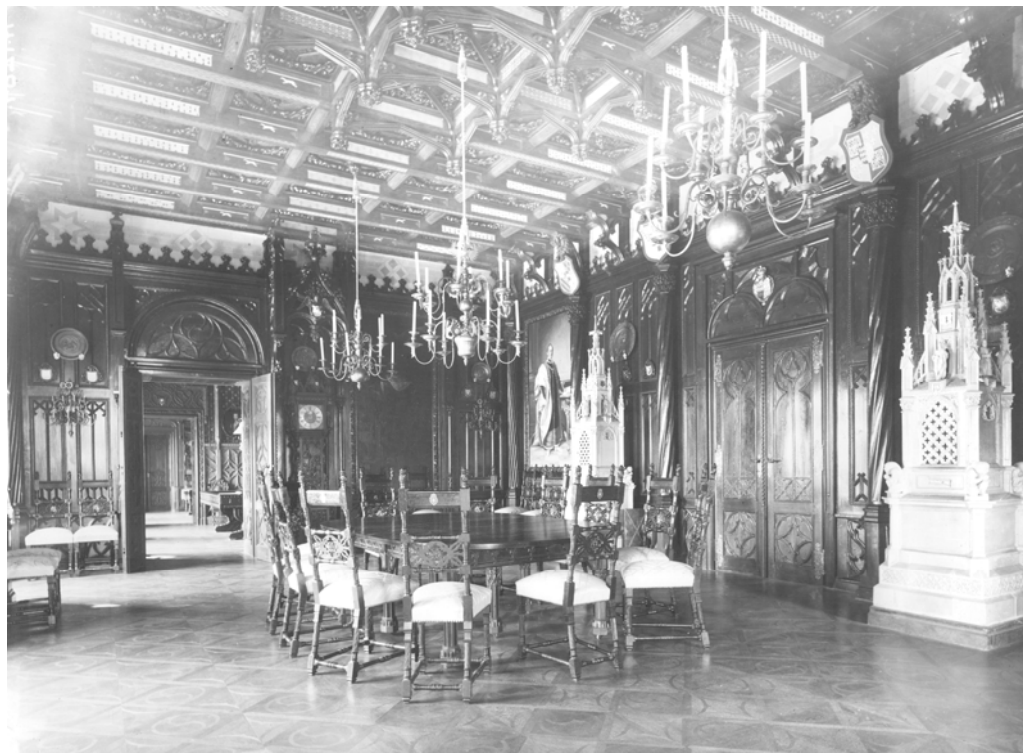
Schodišťová hala, fotografie J. Eckerta z roku 1887. (Státní zámek Sychrov. Oddělení správy a evidence sbírkových předmětů, fond fotografií.)

Příloha č. 15

Královské apartmá, fotografie J. Eckerta z roku 1887. (Státní zámek Sychrov. Oddělení správy a evidence sbírkových předmětů, fond fotografií.)

Příloha č. 16

Velká jídelna, fotografie J. Eckerta z roku 1887. (Státní zámek Sychrov. Oddělení správy a evidence sbírkových předmětů, fond fotografií.)

Resumé

The principal theme of this work is an analysis of Sychrov's memorial book which enables us according to particular records observe the mentality and specific lifestyle of the aristocracy in the 19th century and its transformation in the course of monitored period with an emphasis on the crucial year 1848. In connection to this year the records in the memorandum reflect above all the opinion twist of the prince Kamil Rohan and also concrete impacts of following changes on the entire Rohanian dominium. The personality of the prince Kamil goes through all the memorial book and is here presented in a few levels from which mainly the emphasis on the aristocracy pertinence, godliness, charity and the respect to an ancestry tradition dominates.

The first part of the work is dedicated to the analysis of the memorial book as a historic source and also a history of Rohan's lineage is briefly described here. The second part comes from the analysis of the records in the memorial book. The records are divided according to their character into particular chapters.

Preliminary chapter of the second part of the work deals with a life of prince Kamil and his image in the memorial book. Following part then goes about the family events and the process of rituals amongst them we can find christenings, marriages and funerals of members of the lineage. Important chapter is the one made up by significant visits of the Sychrov castle. In the memorial book records which reflect on this topic the stress besides the celebration of the guests and the personality of the prince Kamil is laid on a mention of traditions and famous history of the lineage. Other two chapters turn to transformations of Sychrov castle in the course of 19th century where mainly the neo-gothic reconstruction stands out. In the connections with set-ups of the park a big attention to prince Kamil's interest in botany and his participation in the Czech garden company is held in this part of the work. At the close of this work agricultural records regarding to every year's data about the weather and a crop are briefly summed up.

The work is a contribution to the history of aristocracy in the 19th century, its mentality and a specific manifestation of its lifestyle.